

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**TÜRKİYE' DE TARIM DESTEKLERİ VE SOSYAL
SERMAYE İLİŞKİSİ: KONYA BÖLGESİNDE AMPİRİK
BİR ÇALIŞMA**

OSMAN ÖZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF. DR. AHMET DİKEN**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman ÖZEL		
	Numarası	158111072036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme/ İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	/	
		Doktora		
Tezin Adı	Türkiye’ de Tarım Destekleri ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma.			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Osman ÖZEL.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman ÖZEL
	Numarası	158111072036
	Ana Bilim /Bilim Dalı	İşletme/İşletme
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet DİKEN
	Tezin Adı	Türkiye' de Tarım Destekleri ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Türkiye' de Tarım Destekleri ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma başlıklı bu çalışma 27/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ahmet DİKEN	
2	Prof. Dr.	Adnan ÇELİK	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Meral ERDİRENÇELEBİ	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman ÖZEL		
	Numarası	158111072036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme/ İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet DİKEN		
Tezin Adı	Türkiye’ de Tarım Destekleri ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Konya Bölgesinde Amprik Bir Çalışma.			

ÖZET

Tarımsal faaliyetler insanoğlunun yerleşik hayata geçmesinden bu güne değin ekonomik yaşamında önemli bir rol almıştır. Destek politikaları ülkeden ülkeye bazı durumlarda bölgeden bölgeye farklılık gösterse de bütün ekonomiler ortak bir amaç doğrultusunda toplanmışlardır. Sosyal sermaye kavramıyla ilişkilendirdiğimizde tarımsal faaliyetlerin geniş bir konusu vardır. Bu amaçların başında ise arz ve talep esneklikleri düşük olan tarım sektöründeki belirsizliklerin giderilmesi ve düşük gelir elde eden çiftçilerin gelir düzeylerinin iyileştirilmesi yer almıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde tarımsal destekler ile ilgili, ikinci bölümünde ise sosyal sermaye ile ilgili literatür incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise sosyal sermaye ile tarımsal desteklerin ilişkisini incelemek adına uygulama yapılmıştır. Bu kısımda elde edilen veriler SPSS İstatistik programında analiz edilmiş olup, tarımsal destekler ile sosyal sermayenin ilişkisi olduğu yönünde sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Destek Politikaları, Sosyal Sermaye, Tarım, Tarımın Önemi, Tarım Destekleri.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Author's	Name and Surname	Osman ÖZEL		
	Student Number	158111072036		
	Department	Business/ Business		
	Study Programme	Master's Degree	X	
		Doctoral Degree		
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet DİKEN		
Title of the Thesis/Dissertation	The Relationship Between Agricultural Supports and Social Capital in Turkey: An Ampirical Study in the Konya Region.			

ABSTRACT

Agricultural activities have played an important role in the economic life of mankind since the beginning of settled life. Although the support policies differ from country to country in some cases from region to region, all economies have gathered for a common purpose. When we look at the general types of capital in economic life, it is thought that most of them are evaluated only in financial (monetary) terms. One of these objectives was to eliminate uncertainties in the agricultural sector with low supply and demand elasticities and to improve income levels of low-income farmers.

In the first part of the study, literature on agricultural subsidies and in the second part on social capital were examined. In the third part, the study was conducted to examine the relationship between social capital and agricultural support. The data obtained in this section were analyzed in SPSS Statistics program and it was concluded that there is a relationship between agricultural support and social capital.

Key Words: Support Policies, Social Capital, Agriculture, Importance of Agriculture, Agricultural Supports.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
TARIMSAL TEŞVİK VE DESTEKLER.....	3
1.1. Tarım Kavramı, Önemi Ve Özellikleri	3
1.2. Tarım Sektörünün Gelişimi.....	10
1.3. Osmanlı Ekonomisinin’de Tarımın Yeri Ve Önemi	11
1.3.1. Osmanlı Devletin’de Toprak Yönetimi	12
1.4. Türkiye Cumhuriyetin’ de Toprak Yönetimi	13
1.4.1. Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları	15
1.4.1.1. 1923-1960 Dönemi Tarım Politikaları	16
1.4.1.2. 1960-1980 Dönemi Tarım Politikaları	18
1.4.1.3. 1980–2005 Dönemi Tarım Politikaları.....	19
1.4.1.4. AB Sürecinde Türkiye’nin Tarım Politikası.....	20
1.5. Tarım Sektöründe Türkiye’nin Yapısal Sorunları.....	21
1.6. Türkiye’ de Ve Dünyada Uygulanan Tarımsal Destek Ve Politikaları.....	22
1.6.1. Türkiye’de Uygulanana Tarımsal Destekler	22
1.6.1.1. Gelir Destekleri Verilmesi	22

1.6.1.2. Üretim Fark Ödemesi Yapılması	23
1.6.1.3. Üreticiye Zararların Telafisi Ödemesi.....	33
1.6.1.4. Besicilik Artırımı Destekleri	34
1.6.1.5. Tarım Sigortaları Ödemeleri.....	34
1.6.1.6. Kırsal Kalkınma Destekleri.....	35
1.6.1.7. Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı Ve Destekleri	35
1.6.1.8. Başka Destekleme Ödemeleri	25
1.6.2. Dünyada Yapılan Tarımsal Destekler	25
1.6.2.1. ABD’de Tarım Faaliyet Destekleri.....	25
1.6.2.2. AB’de Tarımsal Destekleme Politikaları (OTP).....	26
1.6.2.2.1. Ortak Tarım Politikasının Temel Unsurları	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
SOSYAL SERMAYE	29
2.1. Sosyal Sermaye Kavramı	29
2.2. Sosyal Sermaye Kuramı.....	30
2.3. Sosyal Sermayenin Anlamı	34
2.4. Sosyal Sermaye Kavramının Tarihçesi	36
2.4.1. Sosyal Sermayenin Pierre Bourdieu’ a Göre Tanımı	38
2.4.2. Sosyal Sermayenin James Coleman’ a Göre Tanımı	41
2.4.3. Sosyal Sermayenin Robert Putnam’ a Göre Tanımı	43
2.4.4. Sosyal Sermayenin Francis Fukuyama’ ya Göre Tanımı	44
2.5. Sosyal Sermayenin OECD’ye Dünya Bankasına Göre Tanımı	45
2.6. Sosyal Sermayenin Unsurları	47
2.6.1. Güven	47
2.6.2. Sosyal Ağlar	48
2.6.3. Normlar	49

2.6.4. Alaka Ve Uyum.....	50
2.7. Sosyal Sermayenin Türleri.....	51
2.7.1. Dayanışmacı (Tesanüt) Sosyal Sermaye	52
2.7.2. Köprü Kuran Sosyal Sermaye	52
2.7.3. Kaynaştırıcı Sosyal Sermaye.....	53
2.7.4. Sivil Ve Kamusal Sosyal Sermaye	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
TÜRKİYE’ DE TARIMSAL DESTEKLER VE SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİ: KONYA BÖLGESİNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA	54
3.1. Türkiye’de Tarımsal Destekler	54
3.2. 1960-1980 Dönemi	55
3.2.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Birinci Dönemi.....	55
3.2.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı İkinci Dönemi	56
3.3. 1980-2000 Dönemi	59
3.3.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dördüncü Dönemi.....	59
3.3.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı Beşinci Dönemi.....	61
3.3.3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Altıncı Dönemi.....	63
3.3.4. Beş Yıllık Kalkınma Planı Yedinci Dönemi	65
3.4. 2000 Sonrası Dönem.....	68
3.4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sekizinci Dönemi.....	68
3.4.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dokuzuncu Dönemi	70
3.4.3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Onuncu Dönemi	72
3.5 Tarıma Yapılan Destekler İle Sosyal Sermaye Arasındaki İlişki: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma.....	73
3.5.1. Araştırmanın Konusu Ve Problemi	73
3.5.2. Çalışmanın Amacı	74
3.5.3. Araştırmanın Önemi	75

3.5.4. Evren Örneklem	75
3.5.6. Veri Toplama Araçları.....	76
3.5.7. İstatistiksel Metot	76
3. 6. Bulgular.....	77
3.6.1. Katılımcıların Özellikleri	77
3.6.2. Ölçeklerin Güvenilirlik Ve Geçerlilik Düzeylerinin İncelenmesi.....	80
3.6.3. TMO Hakkındaki Genel Memnuniyet Ve Güven Düzeyine Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi.....	81
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	73
EKLER	97
ÖZ GEÇMİŞ.....	100

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri	77
Tablo 2: Katılımcıların Özellikleri	78
Tablo 3: Ölçeklerin Güvenilirlik Ve Geçerlilik Düzeylerinin İncelenmesi.....	80
Tablo 4: Medeni Hal Ve Sosyal Sermaye Düzeyi	81
Tablo 5: Sertifikalı Tohum Ve Sosyal Sermaye Düzeyi.....	81
Tablo 6: Arazi Kullanım Biçimi Ve Sosyal Sermaye Boyutu	82
Tablo 7: Hane Nüfus Sayısı Ve Sosyal Sermaye Boyutu.....	82
Tablo 8: Yaş Ve Sosyal Sermaye Boyutu.....	83
Tablo 9: Eğitim Durumu Ve Sosyal Sermaye Boyutu.....	83
Tablo 10: Aile Tipi Ve Sosyal Sermaye Boyutu	84
Tablo 11: Yıllık Gelir Ve Sosyal Sermaye Boyutu	84

KISALTMALAR LİSTESİ

GVK:	Gelir Vergisi Kanunu
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GİB:	Gelir İdaresi Başkanlığı
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
AB:	Avrupa Birliği
OTP:	Ortak Tarım Politikası
DGD:	Doğrudan Gelir Desteği
ÇKS:	Çiftçi Kayıt Sistemi
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
TL:	Türk Lirası
TMO:	Toprak Mahsulleri Ofisi
AŞ:	Anonim Şirket
CİF:	Cost, Insurance and Freight
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
ar-ge:	Araştırma Geliştirme
IMF:	Uluslararası Para Fonu
TRUP:	Tarım Reformu Uygulama Projesi
YPK:	Yüksek Planlama Kurulu
OECD:	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans çalıőmamın her anında yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet DİKEN' e teőekkürü borç bilirim.

Çalıőmam sırasında en büyük manevi desteği sağlayan ve daima yanımda olan canım aileme ve kardeőim bildiğim Gökhan ALTIN' a teőekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Ekonominin ana sektörlerinden biri olan tarım sektörü desteklenmezse, tarım sektöründe bozulmalar yaşanacaktır. Öncelikli olarak devletin görevleri arasında halkı için yeterli besin üretimini sağlamak, tarım sanayisine önem vermek ve ülkeye ihracat yoluyla gelir sağlamak gibi önemli unsurları içeren görevleri olmalıdır.

İnsanlığın gelişimi olarak bilinen tarım sektörü, hem vergi mevzuatı hem de teşvik politikaları ile desteklenmelidir. Arz ve talep esnekliklerinin küçük olması ve doğal koşullara aşırı bağımlı olması, tarım sektörünü destek almaya hazır tutulmalı ve buna ek olarak, ekonomiler, tarım sektöründeki belirsizliklerin etkilerini ortadan kaldırmak için geniş bir destekleyici politika yelpazesinin uygulanmasını sağlamalıdır.

Ekonomilerin yapısındaki değişimlere uyum sağlayabilen destekleyici politikaların geliştirilmesinden dolayı dinamik bir yapıya sahip destek politikaları ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak tüm ülkelerde, tarım için destek politikaları aynı amaç etrafında toplanmıştır. Bu hedeflerden biri belirsizliği ortadan kaldırmak ve tarımı daha istikrarlı bir sektör haline getirmek ve çiftçiler için gelir seviyesini arttırmaktır. Bu amaçlara ek olarak, bölgeler arası dengesizliklerin ortadan kaldırılması ve ekonomik büyümenin de dahil olduğu tarımsal teşvik politikaları, küreselleşme hareketlerinin hızlanması sonucunda ülkeler arasında benzerlik haline gelmiştir. Özellikle, Avrupa Birliği bölgesinin tarım politikaları üye ülkeler arasında uzlaştırılmıştır.

Sermaye kavramıyla ilişkilendirdiğimizde tarımsal faaliyetlerin geniş bir konusu vardır. Ekonomik hayatta sermaye çeşitlerinin geneline bakıldığı zaman birçoğu sadece finansal (parasal) cinsinden değerlendirildiği düşünülmektedir. Oysaki sosyal sermaye gibi değerli bir kavram unutulur ya da tam anlaşılmadığı için hesaba katılmamış gibi davranılır. Kavramın tam manası ile anlamsal olarak özümsemesi durumunda ise ne kadar çok önem arz ettiği anlaşılır. İnsanlar arasındaki sosyal ilişkilere dayanan sosyal sermaye, ekonomik hayatta sadece bina, para ve insan unsurunun dışında ki ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir.

Benzer fiziki, beşeri ve finansal sermayeye sahip iki grubun birbirlerini tanıması ve aralarındaki iletişime, güvene dayanan insanların oluşturduğu grubun işte göstermiş olduğu başarı birbirlerini tanımayan diğer grupların başarısından daha fazladır. Bu değerlendirmede görüldüğü gibi, sosyal sermaye; ilişkiler, ağlar, normlar, değerler gibi yaptırımlar bütünüdür. Bu unsurlar, toplumdaki sosyal ilişkilerin ve süreçlerin niteliğini ve miktarını belirler. Sosyal sermayenin üç bileşeni ortaya çıkmaktadır. Sosyal ağlar (bağlantılar): kim kimi tanıyor, sosyal normlar: ağ üyeleri arası ilişkiler, yaptırımlar: üyelerin kurallara uyması gibi bileşenleri mevcuttur. Sosyal sermayede bütün tanımların ve ölçümlemenin çoğunda 'güven' ön plana çıkmaktadır. Eğer bir ağ içerisinde gruplar ve üyeler arası güven ne kadar güçlü ise sosyal sermayede o kadar güçlü bir duruş ve duruma sahiptir. Güvenin son derece önem arz ettiği sosyal sermayenin ekonomik ve sosyal birçok olumlu etkisi mevcuttur. Güçlü bir sosyal sermaye büyümeye, kalkınmaya, piyasaların etkin ve verimli çalışmasına, sus oranlarının azalmasına kadar birçok şeye olumlu yönde katkısı vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARIMSAL TEŞVİK ve DESTEKLER

Bu bölümde literatürde yer alan tarım, destekler, geçmişten günümüze tarımın toplumumuzdaki yeri ve önemi, ülkemizde uygulanan tarım destek politikaları ve kırsal kalkınma konusuna yer verilmiştir.

1.1. Tarım Kavramı, Önemi ve Özellikleri

Standartlara göre tarımsal faaliyet; üreme, ormancılık, mahsuller, meyve bahçeleri ve fidanları, çiçekçilik ve su ürünleri yetiştiriciliği. Tarımsal ürün, işletmenin geçim kaynağından (hayvancılık veya bitki) elde edilen üründür (TMS 41, md. 5-6).

Tarım, insanoğlunun en eski üretim faaliyetlerinden biridir. Antik çağda, insanların diyetleri rastgele bulunan bitki ve hayvanların tüketilmesinden kaynaklanıyordu ve artan iş gücü ve uzmanlık bölümü ile tarım modern bir sektör haline geldi. Özellikle de sanayileşmiş ülkelerde gelmiştir. Toprak ve tohum kullanılarak bitki ve hayvansal hammadde üretimine ve bu malzemelerin toplam veya kısmi üretimine tarımsal faaliyetler denir (Gürler, 2008: 15).

Bir başka tanıma göre, tarım topluma besin ve hammadde sağlamak için biokütle üretim kapasitelerini planlı ve kılavuzlu bir şekilde kullanılmalıdır (Karagölge, 1987: 25).

Tarım tanımlarını literatürde incelendiğinde dar ve geniş terimlerle tanımlamalar olduğunu görüyoruz. Dar anlamda tarım toprak işleme olarak kabul edilmiştir. Geniş anlamda tarım; bitkisel ve hayvansal maddelerin üretimi, toprak işleme ve hayvancılık için toprağın uyandırılması olarak ifade edilmiştir (Özkan, 2001: 25).

Bazı ekonomistler, tarımsal faaliyeti bitki ve hayvansal ürünler üretmek için toprak ve tohum kullanmak ve üretilen ürünleri yarı mamul veya mamul ürünlere dönüştürmek olarak tanımlamaktadır (Karagölge, 1987: 5). Bu tanıma göre, tarımın sadece bitkisel ve hayvansal ürünler üretmediği, aynı zamanda bu ürünlerin yarı

mamul ve mamul ürünlere dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır (Karslıoğlu, 1968: 8).

Toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal hammaddeler üretmek ve bizzat üretilen bu maddeleri yarı veya tam mamul haline getirme faaliyetleri tarımsal faaliyet olarak adlandırılmaktadır (Aktuğlu, 1972: 25).

Gelir Vergisi Kanunu'nun 52. maddesine göre, "tarımsal faaliyet; kara, deniz, göl veya nehir ürünlerin, ormanların, hayvanların, balıkların ve bunların mahsullerinin üretimi, avlanması, depolanması, satılması, işlenmesi veya işletilmesi, ekim, dikim, araştırma, üretim, yetiştirme, rehabilitasyon veya doğrudan dikimleri için yapılan eylemler bütünü" diye adlandırılmaktadır.

Diğer tanımlara göre, Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilen bu tanım daha geniş tarımsal faaliyetler ifade etmiş ve bu faaliyetlerde ormancılık ve su ürünleri yetiştiriciliğini göstermektedir.

TMS-41'deki tarımsal faaliyetin tanımı, tarımsal faaliyetle ilgili diğer tanımlardan daha kapalı ve daha dar bir şekilde ifade edilir. "Tarımsal ürünlere veya farklı canlılara dönüşmek için satış veya geri dönüşüm sorunları ve biyolojik varlıkların hasat işleminin birliği tarafından yönetilmesi" olarak belirlemişlerdir.

Tarımsal faaliyetler, ekim, dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve üreme yoluyla veya arazideki doğadan, bitkilerden, ormanlardan, hayvanlardan ve su ürünlerinden doğrudan yararlanılarak sağlanabilir. Faaliyetlerin veya ürünlerin kiralanması, yetiştiricileri tarafından kiralanması veya başkalarına devredilmesi; koruma, ulaşım veya pazarlama faaliyetlerine tarımsal faaliyetler denir. Bir başka açıdan, tarımsal üretim; tarımsal girdilerin yanı sıra, toprak, su ve biyolojik kaynaklar kullanılarak bitkilerin, hayvanların, kültür balıklarının, mikro organizmaların ve enerjinin üretimini ifade ederler (Şahinöz, 1996: 91).

Tarımsal ürünlerin besinsel ihtiyaçlarını karşılamak için uzun süre gıda işleme, tüketiciden önce tüketicinin beslenme ihtiyaçları doğrudan pazarlama kanallarından gelmeli, ticarete uluslararası bir ürün haline gelmemeli, güvenliğin geliştirilmesi gıda, ilaç, enerji, endüstriyel girdiler, çevre dostu ürünlerin kullanımınıdır. Tarımsal dengenin ve kaynakların korunması ve genetik kaynakların

benimsenmesi gibi gelişmeler, tarımı stratejik öneme sahip bir alan haline getirmiştir.

Tarım, diğer sektörlerden ayrı, eşsiz doğal ve sosyal özellikleri nedeniyle işlevlerini yerine getirememektedir. Doğrudan veya dolaylı tarıma devlet müdahalesi, sektörün işlevlerini yerine getirmeye odaklanmaktadır. Tarımın bu işlevlerini kısaca incelendiğinde (Dinler, 2000: 37-71);

İ. İnsanların en temel ihtiyacını oluşturan gıda ihtiyaçlarını karşılamak;

İİ. Sanayi sektörü için hammadde üretimi;

İİİ. Toplumun sağlık ve zihinsel dengesini sağlamak;

IV. Finans geliştirme;

V. Ülkenin kalkınması için tarımsal ticarete katma değeri farklı şekillerde;

VI. Emegın tarım dışı sektörlerle katkısı.

Tarım sektörünün ülkenin sosyo-ekonomik yapısındaki önemi, yukarıda belirtilen işlevlerden kaynaklanmaktadır. Tarım sektörü, insan yaşamının hayatta kalması için en önemli faktör olan gıda ihtiyacının ana kaynağıdır. Ayrıca, sanayi sektörüne hammadde temini ve toplumun sağlık ve zihinsel dengesinin korunması gibi fonksiyonları yerine getirir. Ayrıca tarım sektörü, ülkelerin gelişimsel maceralarında tarım dışı sektörlerin gelişmesinde ve hammadde dışındaki sektörlerle ucuz işgücü sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı şekilde; ülkelerin kalkınma sürecinin başında ekonominin en önemli sektörü olan tarım sektöründe yaratılan katma değer, diğer sektörlerin kalkınması için gerekli finansmanın kaynağıdır (Sertoğlu, 2009: 56).

Daha az gelişmiş ülkelerin ekonomik teorilerinde yapısalıcı guruplar enflasyon, dolayısıyla kronikleşmeye yol açan bazı unsurların neden olduğu istikrarsızlığa yol açmakta ve bu faktörleri açıklamaya çalışmaktadır. Bunlardan biri, tarımda tarımın katılığdır. Bu teoriye göre; az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı ve tarımın modernleşmesinin başarısızlığı tarımsal ürünleri giderek yetersiz hale getirmektedir. Bu durum, devletin tarım sektörüne önderlik etmek ve altyapısını

hazırlamak için bazı işlevler gerektirmektedir.

Tarımın sosyal yapısı ekonominin ve Türkiye'nin en önemli sektörlerinden biridir ve aktif ve kararlı yapısal politikaların yanı sıra dönüşümsel değişim çalışmaları yaratmıştır. Son yıllarda tarıma destek sağlamak ekonomimize önemli katkılar sağlamıştır. Gelişmiş ülkelerin kalkınmasında, tarımdan sanayi topluma geçişte en önemli sektör tarıma dayalı sanayidir. Tarım endüstrileri şu şekilde sınıflandırılır: yiyecek, içecek, tütün ve tütün ürünleri, tüketim ürünleri endüstrisi, kâğıt, orman ürünleri, deri ve deri ürünleri ve ara üretim endüstrileridir. Bu, hayvansal ürünlerden oluşan bir aktivite anlamına gelmez ve bu giderek daha çok ticari ve endüstriyel bir karakter haline gelir. Şimdi, ekili tarım ürünlerinin, yarı mamul ürünlere dönüştürüldüğü, üretici işletmelerinde sömürüldüğü ve pazarlandığı bir tarımsal faaliyet olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu faaliyetler, üretimden memnun olan ve sanayi / ticari mülkü sunan tarımsal faaliyetleri tamamlar. Köylünün yaptığı el sanatları da tarımsal üretim kavramında ele alınmaktadır (Olalı ve Duymaz, 1987: 85).

Tarımsal faaliyet, insanlığın siteleşmeye geçişinden önce ve sonra yaptığı ilk ekonomik faaliyettir. Beslenme hayati önem taşır çünkü bireylerin en önemli fizyolojik ihtiyaçlarından biridir. Tarımsal faaliyetin toplumsal önemi, beslenme işlevine ek olarak yeni işlevlerin eklenmesiyle devam etmektedir (R. Alexander 1964: 59-62).

Birçok ülkede, ekonomik kalkınmanın sanayileşme ile eş anlamlı olduğu kabul edilmektedir. Ancak tarım, başarılı bir ekonomik kalkınma programının ayrılmaz bir parçasıdır. Sanayinin gelişmesine paralel olarak, tarımda değişim ve gerekli ilerlemenin gerçekleşmemesi ve sanayileşme savunucularının hedeflerine ulaşamaması durumunda sanayileşme tek yönlü ve çok pahalıdır.

Tarımda, üretici tarafından denetlenmeyen dış değişkenler, üretim fonksiyonunun girdilerine ek olarak önemli bir rol oynamaktadır. Tarım sektörü diğer sektörlerle göre farklılıklara genel bir giriştir, ancak onu diğer sektörlerdeki üretici faaliyetten ayıran özellikler aşağıdaki gibidir (Candan, 2009: 91).

- Sınırlı Kullanılabilirlik Esnekliği

Üretim fonksiyonu, bir üretim dönemi boyunca üretim ve üretim girdileri arasındaki ilişkiyi gösterir. Bu fonksiyonel ilişki $H=D$ biçiminde yazılmıştır. Bu anlamda H ürünün kendisidir yani çıktıdır; emek, doğal kaynaklar ve üretimde yer alan sermaye gibi girdileri gösterir. Bu üretim işlevi, girdiler ve çıktılar arasındaki ilişkinin iyi bilindiğini varsayar. Ancak, tarımda yağış, sıcaklık gibi doğal faktörler ve sadece her bir dönemde ürün miktarını belirlemek için kullanılan girdi miktarı değil, aynı zamanda bir rol oynamaktadır. Bu dışsal faktörleri h ile gösterirsek, tarımsal üretim fonksiyonu aşağıdaki gibi yazılmaktadır. $Y=f(X_1, X_2, \dots, X_N, H)$ Bu fonksiyonel ilişki diğerinden farklıdır çünkü her periyotta çıktı, kullanılan girdiler hariç, üreticinin kontrol edemediği dış faktörler tarafından belirlenir. Örneğin, çiftçi üretimi arttırmak için daha fazla girdi kullanıyorsa, doğal koşullar elverişsiz hale geldiğinde azalacaktır. Girdi-çıkıtı ilişkisinin tarımda bilinmemesi, verim ile ilgili verim belirsizliği olarak tanımlanmaktadır (Kazgan, 2003: 25). Doğal üretim şartları nedeniyle, tarım sektöründeki risk ve belirsizlik de yüksektir.

- Üretim Tekniklerinin Geliştirilebilir Olanaklarının Sınırlı Olması

Tarımda üretim faktörlerinin hareketliliği sınırlıdır. Bu, hem alanda hem de sektörlerde geçerlidir. İş toprağa bağlıdır. Başka bir bölgeye göç son çare olarak kabul edilir. Mesleğin değişmesi için fırsatlar da sınırlıdır. Aynı zamanda, toprak geri alınamaz bir faktördür. Kurumsal nedenlerden dolayı, arazinin verimsiz çiftçilerden verimli çiftçilere geçişi sınırlıdır (Olalı ve Duymaz, 1987: 7).

- İklim Koşullarını Belirlemek

Tarım, doğal kaynaklara ve biyolojik güce dayalı bir üretim faaliyetidir. Tarım makinelerinin kullanımı mevsime, toprak şartlarına ve çiftliğin büyüklüğüne bağlıdır. Sermaye malları kışın hareketsiz kalır ve ciddi bir maliyet sorunu yaratır (Karagölge, 1987: 7).

Tarımsal üretim doğanın koşullarına bağlıdır ve her türlü dış koşulda üretilir. Toprak ve iklim koşulları, tarımsal üretimin türünü ve miktarını etkin bir şekilde belirler. İklim, toprak ve diğer doğal koşulları belirlemek ve değiştirmek genellikle

imkansız olmuştur. Bu nedenle, tarımsal faaliyet doğal koşulların izin verdiği şekilde korunur. Sulama, sera, mekanizasyon gibi doğal koşulların etkisini azaltmak için teknolojilerin kullanılması, iç ve dış mekan üretiminin bir dereceye kadar mümkün olmasıdır (Dernek, 2006: 3).

İstenen iklim koşullarının veya toprak yapısının yokluğunda, tarımsal faaliyeti gerçekleştirmek veya kaliteyi ve verimliliği önemli ölçüde azaltmak mümkün değildir. Bu nedenlerden dolayı, uygun iklim koşullarına ve toprak yapısına sahip alanlarda tarımsal faaliyetlerde bulunmak gerekmektedir (Özgüven, 1997: 46). Ayrıca, her yıl kıyı bölgelerinde ve yağışlı alanlarda iki veya üç ürün alınabilir ve iklimin zor olduğu bazı bölgelerde, bir veya daha fazla yıl ürün yoktur.

- Üretici Rantının Belirsizliği

Tarımsal üretim ve tedarik, kesinlik ilkesine izin vermemektedir. Üretim fonksiyonunun istikrarsızlığı ve tarım fiyatları, ürünün fiyatı ancak pazardan sonra belirlenir, fiyat değişiminin dikkate alınmasındaki gecikme, pazarlama hizmetlerinde tek faktörler başka bir deyişle, üretici, üretimin fiyatı, üretim faktörlerinin etkinliği gibi unsurları bilememektedir (Kazgan, 2003: 9).

- İş Bölümü ve Uzmanlaşma Bölümünün Olamaması

Tarımsal üretim mevsimsel olduğundan, bu sektördeki çeşitli işler uygun zamanlarda ve ardışık olarak oluşturulmalıdır. Tarımsal faaliyetlerin veya mevsimlik işlerin kısıtlı yapısından dolayı, tarımda iş bölümü ya da uzmanlaşma yoktur ve işgücü gereksinimleri mevsimden mevsime değişebilir (Karagölge, 1987: 84). Üretim mevsimlere göre devam etmiyor ve belli bir süre ve çabanın ardından ürün elde ediliyor. Bazı mevsimlerde, ürün bolluğu varken, bazı mevsimlerde ürün yoktur.

- Ekonomik Krizlere Karşı Yüksek Direnç

Tarımsal üretim, varsayımsal bir krizde sanayi ve hizmet sektörleri kadar derinden etkilenmez. Döngüsel bir toparlanma döneminde, tarımsal ürün fiyatları endüstriyel ürünlere göre daha yavaş artmaktadır. Bu temelde, üretime dayalı şirketlerin ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı oldukları savunulmaktadır (Olalı

ve Duymaz, 1987: 7).

- Tarımsal Firmaların Değer Üstlenicilerinin Olmaması

Her firmada üretim ölçeği, sektörün toplam arzına göre çok küçüktür. Bu nedenle, tek mal sahibi, üretilen miktarı değiştirerek ürünün fiyatını etkileyemez. Fiyat her üreticinin verilerine karşılık gelir. Talebin esnekliği bu nedenle sonsuzdur. Sonuç olarak, tarımsal ürün arzında atom koşulu gerçekleşmiştir (Kazgan, 2003: 7). Azgelişmiş ülkelerde, tarımsal işletmelerin yarısından fazlasının girdileri ve kaynakları gelişmiş ülkelerinkilerin onda birini temsil etmektedir. Bu nedenle, üretim ölçeği pazarın genişliğinde dikkate alınmalıdır; ürünün toplam arzına bağlı olarak, tek üreticinin fiyatı etkilemeyecek küçük bir miktar ürettiği anlamına gelmektedir (Kazgan, 2003: 8).

Tarımsal ürünlerin büyük bir çoğunluğu insanın hayatta kalması için gerekli yiyecek ve mallardan oluşmaktadır. Tarımsal emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar diğer sektörler için daha büyük olabilir. Bunun nedeni, tarım ürünlerine yönelik arz ve talebin esnekliğinin düşük olmasıdır. Tarımsal ürünlerin üretimindeki veya talebindeki değişiklikler, tarımsal ürün fiyatlarındaki ciddi değişikliklere neden olurken, tarımsal ürün fiyatlarındaki değişiklikler, üretim ve tüketim miktarlarında hafif değişikliklere neden olmaktadır (Aksöz, 1972: 22).

- Harcamaların Hesaplanması

Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan tarımsal ürünlerin maliyetlerini hesaplamak çok zordur. Tarımsal üretim sürecinde birçok ürünün birleşik üretimi, ilgili dönemde tarımsal üretimin payının tespit edilememesi, tarımsal alet ve makinelerin kişisel kullanımı, belirli ürünlerin kullanımı diğer tarımsal ürünlerin üretiminde tarımsal hammadde olarak, sebepler tarımsal üretimin maliyetlerini ve dolayısıyla kar veya zararları belirlemeyi zorlaştırmaktadır (Aksöz, 1972: 36). Bu nedenlerden dolayı, tarım ürünlerinin fiyatları piyasa koşullarına veya siyasi hedeflere göre belirlenmektedir.

- Tarımsal Üretim İhtiyacı

Tarımsal üretimin çoğu, insanların hayatta kalması için gerekli besinleri ve ürünleri içerir. Sonuç olarak, tarım sektörü diğer sektörlerle karşılaştırıldığında olmazsa olmaz bir unsurdur. Ülkeler ayrıca, olağanüstü durumlarda yaşamın hayatta kalmasını sağlamak için yeterli tarımsal üretim sağlayabilmelidir. Bu nedenle, diğer ülkelere bağımlılığı önlemek için ülkelerin tarım sektörüne ve tarımsal üretime dikkat etmesi gerekmektedir.

- Üretilen Çıktının Canlı Olması

Tarımsal faaliyetlerden elde edilen ürünler, zaman içinde bitki veya hayvan tohumları ile çoğaltılarak büyütülür. Bu nedenlerden dolayı, tarımsal faaliyetler biyolojik ve organik olaylardan kaynaklanmaktadır. Tarım sektörünü diğer sektörlerden ayıran en önemli özellik, tarımsal faaliyetlerin bir sonucu olarak sürekli yenilenebilecek bir tarımsal varlık olarak tarımsal ürünlerin satın alınmasıdır.

1.2. Tarım Sektörünün Gelişimi

Türkiye'de tarım sektörü, doğrudan işgücünün istihdamı ile ilgili gıda arzı ve beslenmesi, hammadde ve sermaye oluşumunun yanı sıra, sanayi sektörüne sağlanan ve milli gelire olan katkısı sağlıklı bir çevre, ekolojik dengenin kurulması ve sürdürülebilirlik açısından, toplumun bir bütün olarak çıkarlarıyla ekonomik ve sosyal olarak sektördeki konumunu korumuştur. Ancak, tarım sektörünün ülkemiz ekonomisindeki payı göreceli olarak düşerken, gelişmiş ülkelere göre kesinlikle yüksektir (Baysug, 2010: 77). Ülke halkının zorunlu gıda gereksinimlerini karşılaması, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayi ürünlerine talep yaratması ve milli gelir ve ihracata katkıda bulunması son derece önemlidir (Çakmak ve Akder, 2005: 85).

Türkiye'de tarım sektörü, 2015 yılında % 5,3 büyüme ile çıkış değeri ve ülke ekonomisine % 15 katkıda bulunarak bir sonraki gayri safi yurt içi hasılayı 63 milyar dolara ulaştırmıştır. Türkiye Avrupa'da tarımsal ekonomik büyüklük bakımından 3 milyar dolar değerinde ki tarımsal ürün üretimi ile 1. sırada yer alırken, dünyada 7. sırada yer almaktadır. Dünya tarımındaki en önemli oyuncularından biri haline

gelmiştir (www.tarim.gov.tr/2017 Faaliyet Sonuçları).

Tarım sektörünün milli gelire katkı sağladığı bir diğer sektör ise tarımsal üretim, dengeli beslenme, katma değer, istihdam ve ihracat anlamında önemli işlevleri olan gıda endüstrisidir. Türkiye gıda endüstrisinin GSYH içindeki payı % 48, imalat sanayinin üretim değeri içindeki payı % 15 ile Gıda endüstrisi ülke ekonomisinde bu kadar önemli bir yeri işgal etse de, tarım sektörünün sağlıklı gelişimi için tarımsal ürünlerin yalnızca ortalama % 30'unun elde edilebileceği görülmektedir. Gıda endüstrisinin AB ekonomisindeki payına baktığımızda, yıllık 600 milyar euro ciro ve 26.000'den fazla şirket istihdam eden gıda endüstrisinin 2,7 milyonluk istihdamı ile AB'nin üçüncü büyük sektörüdür (Barca, 2006: 21).

1.3. Osmanlı Ekonomisinde Tarımın Yeri ve Önemi

Osmanlı Devleti'nde tarım tımar sisteminin bir parçası olarak uygulanmış ve mevcut toprakların tarımı ülkenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitededir. Osmanlı tarım sisteminde toprak ve üretim sürekli devlet kontrolü altındaydı. Toprağa ardışık üç yıl boyunca muamele edilmediği takdirde, üretim haklarının kullanılması gibi üretimin sürekliliğinin sağlanması için önlemler alınmıştır. Büyük tarım arazilerinin olduğu Anadolu'da sulama yapıldığında verim artar. Bu amaçla, Osmanlı devleti sulamayı teşvik etti ve çiftçilere vergi indirimi sağlayarak vergi teşvikleri vergisinin yarısını (% 5) vermiştir. Tarımsal üretimi ve üreticiyi kontrol eden devlet, bu konuda koruyucu önlemler almıştır. Örneğin, üreticiye belirtilen fiyattan daha düşük bir bedel ödemek için devletin yetkilerini kullanmak yasaktır, ek olarak, tarım üreticilerinin aralarına düşmesini önlemek için devlet tarafından hususi tedbirler oluşturulmuştur (Tabakoğlu, 2003: 201).

1838'de, Osmanlı Devleti'ndeki tarımsal üretimi artırmak, ihracata yönelik ürünleri tanıtmak ve tarımı modernize etmek için Tarım Konseyi ve Nafia Hazinesi kurulmuştur. Eğitim ve uygulama kurumları kurulmuş ve krediler köylülere verilmiştir. O zamanlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tarımın parasal açıdan desteklendiğini görüyoruz. O zaman, tarımı iyileştirme ve nehirlerin taşınmasını kolaylaştırma, kredi sağlama, vergi yükünü azaltma ve bölgeler arasındaki eşitsizliği azaltma yollarını geliştirme çabaları sarf edildi. Üretim alanlarını genişletmek, değeri

yüksek ürünler üretmek ve modernize etmek için teşvikler uygulanmıştır. Vergi ve gümrük muafiyeti sağlanmıştır. Devlet tekelleri büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve tarımsal ürün ticareti serbestleştirilmiştir. 19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunun toprak kaybıyla sonuçlanan nüfus artışı ve göçü tarımda emek ihtiyacına cevap verirken, artan kentsel nüfus iç pazardaki talebi artırmıştır. Bu şekilde, pazarın geri kazanılması ve bu yıllarda demiryollarının tanıtılmasıyla birlikte tarımsal üretim, taşımacılığın gelişmesiyle yeniden başlamıştır. Tarımsal üretimdeki artışı etkileyen bir diğer faktör de dış talebin artmasıdır. 19. yüzyılda, Anadolu'dan Avrupa'ya ve Kuzey Amerika'ya yapılan ihracat on kat arttı. İhracata yönelik üretim ağırlıklı olarak Adana'da Batı ve İç Anadolu, Marmara ve Doğu Karadeniz bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Ancak üretimdeki bu artış, tarım teknolojisinde önemli bir değişiklik olmadan işgücündeki artıştan kaynaklanmaktadır (Pamuk, 1988: 152).

1.3.1. Osmanlı Devleti'nin Toprak Yönetimi

Osmanlı Devletindeki Tımar sistemi Selçuklulardaki ikta sisteminin devamı niteliğindedir. Tımar sistemi, devlete ait toprağın, devlet memuru olan ve maaşlarını geçim kaynaklarından alan sipahiler tarafından kontrol edilen köylüler tarafından yönetildiği gerçeğine dayanmaktadır. Başka bir deyişle, belirli alanlardan tahsis edilen arazilere, asker ve memurların hayatlarını sürdürebilmeleri ve gördükleri hizmetlerin maliyetlerini karşılayabilmeleri için verilen toprakların yönetimine Tımar adı verilmektedir (Tabakoğlu, 2003: 198). Büyük üreticiler 17. yüzyıldan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkmasına rağmen, genel üretim tarzı küçük işletmelerdi ve Rumeli Tarımı Anadolu'dan daha büyük çiftliklerde uygulanmakta idi. Taşımacılığın büyük bir pazarlama sorunu olması, iç tüketimde üretimin baskın olduğu anlamına geliyordu. 18. yüzyıla kadar Balkanlarda üretim ülkede ticarileştirildi ve bu tarihten sonra dış pazarlar önem kazanmaya başladı. Ulaşım nedeniyle, büyük Rumeli çiftlikleri limanların yakınında yoğunlaşmıştır. Osmanlı tarım sisteminde 19. yüzyıla kadar, toprak faktörü emek faktöründen daha fazladır. Nüfusun durgunluğunun yol açtığı bu durum, tarım sektöründe üretimi engelleyen ücretlerin artmasına neden olmuştur. Bu anlamda, Kafkaslar ve Balkanlar'dan göç, vasıflı emek ihtiyacının karşılanmasında olumlu bir etkiye sahip olmuştur (Tabakoğlu, 2000: 199). Osmanlı devleti, tarım sektörünün dengesini korumak için

zaman zaman müdahale etmiştir. Tarımsal ürünlere yönelik arz ve talebin düşük esnekliği nedeniyle, üretimdeki düşüşün artmasına neden olmakta idi, bu yüzden tarım ihracatını yasaklamışlardır.

1.4. Türkiye Cumhuriyeti' de Toprak Yönetimi

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Türkiye'nin en temel sorunlarından biri, uzun yıllar süren savaştan sonra ekonomik yapıdan olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde ekonomi alanında alınan önlemler ve yeni ekonomik politikaların oluşturulması, sosyal ve kurumsal yapının evriminin ana belirleyicilerinden biri olmuştur. Bu amaçla 1923'te, Türkiye'nin ekonomik politikasının gelişimi için ciddi kararlar İzmir'deki Ekonomik Kongrede yapıldı. İzmir Ekonomik Kongresi'nin iki ana hedefi vardır. İlk olarak, tüccarların, çiftçilerin, sanayinin ve işçilerin sorunlarını ve taleplerini tanımlayın ve bu taleplerin ekonomik karar vericiler tarafından dikkate alınmasını sağlayın. İkincisi, yabancı sermayenin geleceği hakkında bir fikir edinin. Başka bir deyişle, yönetici grubun iç ve dış sermaye çevrelerine güvence vermek istediği söylenebilir.

Ulusal Ekonomik Anlaşmanın egemen olduğu sözleşmede alınan kararlar şöyledir;

Devletin ticari bir banka ortağının oluşturulması; Cuma resmi tatildir; Çıkarma ve ormancılık endüstrisi ile ilgili yasaların, deniz ticaretinin, ticari ilişkilerin ve gümrük işlemlerinin yeniden düzenlenmesi; Tekellerin bastırılması; dış ticaret için düzenlenmesi; ekonomik eğitime vurgu yapılması; ulaştırma ve iletişim alanlarında ticari işlemlerin kolaylaştırılmasıdır. Kongre, özel teşebbüsün yeniden canlandırılması ve kredi, eğitim, ulaşım, iletişim, kamu yönetimi ve gerekli yasal düzenlemeler gibi altyapı ve teknik hizmetlerin sağlanması olarak kabul edildi (Kepenek, 2000: 19).

Ülkenin kalkınması özel sektöre odaklanmış olsa da, temel endüstriyel tüketim mallarının üretimi 1930'larda bile sağlanamadı. 1920'lerde ekonomi politikaları en az başarılı olanıydı. Bu dönemin asıl sorunu, ticaret ve bankacılık alanlarında elde edilen sermayenin sanayi üretimine dönüştürülememesi olmuştur. Özel sektörün kısa vadeli kar beklentileri, uzun vadeli yatırımları imkânsız kılmıştır.

Bu durumda, ülkenin yönetimi, sanayi üretimini artırmak için kamu yatırımları yapmaya davet edilecektir. Böylece devletçi ekonomi uygulaması 1930'ların başında Türkiye'de başlamıştır (Kepenek, 20: 195).

Türkiye'de devlet sanayileşme bütçesi açığını arttırmamak için ihtiyaç duyulan kaynaklara başka araçlar sağlanarak ulaşılmaktadır. Bu sayede raporlama döneminde nakit ve bütçe bakiyeleri korunmuştur. Benzer şekilde, dış ticaret dengesi bu dönemde bozulmamıştır. Bu dengeler ekonominin enflasyonla ve dış açıklarla mücadele etmesini engelledi. Bu istikrarlı ortam sayesinde ekonomi 1933 ve 1939 arasında yılda % 9'dan fazla büyümüştür (Kepenek ve Yentürk, 2000: 89).

Türkiye ekonomisi 1960 sonrası dönemi planlamaya başladı. 1950'li yılların sonundaki ekonomik ve politik krizden sonra uygulanan planlı gelişme döneminde dış alımlar yerine bilinçli bir şekilde sanayileşme uygulandı. Bu yıllarda sanayi girdilerinin kıtlığı ve % 25 enflasyon oranları ekonominin yeni düzenlemeler benimsemesine yol açtı. Günün koşullarında, ülke ekonomisini istikrara kavuşturmanın iki yolu vardı. Birincisi, sermaye kullanımını serbest piyasa koşullarına bırakmak, ikincisi de planlı ve planlı sermayeyi kullanmaktı. Dönemin koşulları ekonomik karar vericileri ikinci yöntemi seçmeye zorladı (Kepenek ve Yenitürk, 2000: 266).

1950'lerin sonunda, öngörülen ekonomik gerileme planlandığı gibi bitmedi. 1950'lerde enflasyon oranı % 25 iken, 1970'lerin sonunda % 100'e ulaşmış, benzer şekilde dış ticaret açığı 7-8 kat artmıştır (Kepenek ve Yenitürk, 2000: 139).

Ekonomik krizin ağırlaştırılmasında alınan önlemlerin yetersizliği ve 24 Ocak 1977–1978 ve 1980 yılları arasında Türkiye yeni bir ekonomi politikası uygulamıştır. Daha önce geçici bir önlem gibi görünen bu politikalar zamanla kalıcı hale geldi. 1980'den sonra uygulanmaya başlayan iktisat politikasının belirleyici özelliği, ekonomideki karar alma sürecinin pazarın işleyişine bırakılmış olmasıdır. Piyasa ekonomisi koşullarında geliştirilen bu dönemin ekonomik politikası, hükümetin piyasa koşullarına müdahale etmemesi ihtiyacına dayanıyordu (Kepenek ve Yenitürk 2000: 53).

1980'lerde ortaya çıkan serbest piyasa koşullarına paralel olarak, satın alımın yurtdışına bırakılması gerekiyordu. Ekonomik yapı dışarıya açıkken, yerli üreticilerin hayatta kalma sorunu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, piyasaların açılması nedeniyle yabancı sermaye beklentileri de artmış ve çalışmalar yürütülmüştür. Böylece 1980 yılında Türkiye ekonomisinde liberal ekonomik açılım süreci başlamıştır. 1989'dan sonra Türkiye'nin dış kaynak kullanımı, ülkeye yabancı sermaye girişinin artmasının finansal koşulları ve dış finansal özgürlük sermaye hareketlerini serbest bıraktı ve yerleşik kurumlarla bireyler arasındaki ekonomik işlemler yabancı para birimlerinde gerçekleştirilebilir hale gelmiştir (Akad, 2010: 62). 1989'dan sonra dış sermaye girişlerindeki artış ile faiz ödemelerindeki artış kamuya sağlanan kaynakları artırmış ve vergi ödemedi reel ücretlerde artışa neden olmuştur. Bu durum 1994 yılında ülke ekonomisini krize sürükleyen altyapıyı hazırlamıştır. Krizden sonra kamu harcamaları ve özel sektör telif ücretleri hızla düşmüştür. Sonuç olarak, personel maliyetleri ve yatırımlar düşerken, faiz ödemelerinin bütçe içindeki payı artmıştır. Bu ortamda, ekonominin uzun vadeli gelişimi için ciddi sonuçlar doğuracak olan 5 Nisan kararları alınmak zorunda kalmıştır (DPT, 1979-83: 122).

1.4.1. Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin bugüne kadarki dönemde, her alanda olduğu gibi, tarım alanında da gelişmeler yaşanmıştır. Tarımın ülke ekonomisindeki yeri giderek azalmıştır. Bugün tarım, gayri safi milli hasılda sanayi ve hizmetler sektöründen sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Tarımın ihracattaki payı da zamanla azalmıştır. Bununla birlikte, ülke nüfusunun dağılımını incelendiğinde, tarım sektörünün ülke ekonomisinde hala çok etkili olduğu görülmektedir (Akad, 2000: 64).

1960'lara kadar, tarım sektörünün GSYH içindeki payı % 44 civarındayken 1990'larda, tarımın düşüşüyle başa çıkmak için tasarlanan politikalar yetersiz kalmıştır. Özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların Türkiye'de tarım sektörünü inceleyen politikaları uygulamalarının etkisi altındaki 2000'lerde keskin bir düşüşe yol açmıştır (Pelerinler ve Yentürk, 2000: 155).

Türkiye'de artı-emeğin tıkanmasının tarımda olduğu ve mutlak sayılarla zaman içinde önemli değişiklikler gösterdiği açıktır. Bu durum aşırı iş gücünü

vurgular ve aşırı işin etkinliğini azaltıp gizli işsizlik terimini doğurmuştur.

Tarımı düzenlemenin yolu olan fiyat destek politikaları, ürün yapısı ve toplam üretim, ekonominin iç ve dış gereksinimlerine göre üretimi yönlendirmek olarak bilinmektedir. Ekonomik geliri ve çiftçilerin gelirleri, sosyal amaçları korumak için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi de dahil olmak üzere, iş dünyasında etkin pazarlamanın sağlanması gibi belirli bir seviyenin altına düşmesi genel destek politikalarını etkilemektedir (Silier, 1981: 79).

1930'larda izlenen fiyat politikası nedeniyle iç ticaret koşullarının tarım sektörüne elverişsiz olması, kaynakların tarımdan sanayiye transferini hızlandırmak için önemli bir neden olmuştur. Bununla birlikte, kaynakların devlet kontrolü altında nasıl transfer edilebileceği, devletin kredi ve dağıtım kanallarındaki etkinliğine bağlı kalmıştır. İç ticaret terimlerinin tarıma karşı olması, sanayileşme açısından büyük bir avantajdır. Diğer taraftan, tarım sektöründe tarımın alım gücü, tarım için pazar olmak için arttırılmalıdır (Akad, 2000: 65).

1.4.1.1. 1923-1960 Dönemi Tarım Politikaları

Türkiye'de 1920'lerde tarım sektörü, GSYİH'nın % 50'sini oluşturan aktif nüfusun % 80'ini oluşturmaktadır. 1950 yılına kadar, tarımda yetersiz mekanizasyon ve doğal koşullara aşırı bağlılık nedeniyle bölgeler arasında önemli yapısal farklılıklar ortaya çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Marshall yardımının etkisiyle tarımın gelişmesi için kilometre taşları oluşmuştur. Bu yıllarda, tarımsal alanların genişlemesine yol açan tarımda hızlı bir mekanizasyon olgusu ortaya çıkmıştır.

Tarıma dönüştürülen alan 1945'te 12,7 milyon hektardan 1962'de 23,2 milyon hektara yükselmiştir (Silier, 1981: 22).

1923 yıllarının başında tarımla ilgili genel ve özel yasalar ülkedeki özel mülkiyeti güçlendirmiştir. 1924 Anayasasında, kamulaştırma bedellerinin avans ödemesi koşulu, dönem koşulları altında kamulaştırma işleminin sonucudur. 1925 tarihli Tapu Kanunu, özel mülkiyeti pekiştirmek için unsurlar ortaya koyarken,

Medeni Kanun 1926'da yürürlüğe girmiş ve toprak işgalinde bulunan kişilere yönelik tasarruflar güçlendirilmiş ve satın alımlar etkinleştirilmiştir.

O dönemde özel mülkiyet hakları kanunla güvence altına alınmış, mülk sahibi olmayanların işleri çok sınırlı kalmıştır. Topraksız köylülerin sorunu sadece 1930'larda ele alındı ve 1945'te yasallaştırılmıştır. Bu bağlamda, dağıtılacak olan alanlar hazine arazilerine ve yurtdışına göç etmesi gereken Müslüman olmayan unsurların özelliklerine aittir.

1920'lerde Dünya'nın politikası, arazi ve işletmelerin şu andaki dağılımını değiştirecek bir politika değildir. Büyük toprak sahiplerinin durumu, korunan arazide özel mülkiyetin korunmasını garanti altına alarak güçlendirilmişken, toprak sahiplerine ve küçük çiftçilere ait arazilerin satışı kolaylaştırılmıştır. Böylece, yoksul köylüler topraklarının kaybından kurtuldu. 1920'lerde Türkiye'de tarım yapan ailelerin çoğunluğu, tarım aracını kaçırdı. Yapay tarımın teşviki ve arazi sahiplerinin ve sürülerin sahiplerinin teşviki birlikte ele alınmış ve bu teşviklerin birbirine zarar vermemesi için özen gösterilmiştir. Sonuç olarak, büyük toprak sahiplerinin ekim alanlarını genişletmeleri teşvik edilmiştir (Silier, 1981: 65).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ziraat Bankası 70 traktör almıştır ve 40'ı nı çiftçilere hibe etmiştir. Bu yıllarda Türkiye'de toplam 501 traktör bulunmaktadır. Mekanizasyon hareketini teşvik ederken, yabancı özel şirketler devlet kadar önemli bir rol oynamışlardır. Bununla birlikte, birçok çiftçi, ipotek kredisi için fakir köylülere satılan makine maliyetlerinin ödenmemesi nedeniyle arazilerini kaybetmiştir. 1920'lerde toplam ihracatın yarısından fazlası tütün, üzüm, pamuk, fındık ve incirdir. Sonuç olarak, ticari ürünler tahıl ürünlerinden daha fazla teşvik edilmektedir. Ancak 1920'lerde üreticiler, çok özel durumlarda teşvik politikalarından doğrudan faydalanabilirler. Genellikle nakit mahsul üreten küçük örgütlenmemiş üreticiler, en yoğun ticari baskıya maruz kalmaktadır ve dağıtım ve kredi kanallarını kontrol eden gruplar, üreticileri teşvik etmek için geliştirilen politikalardan yararlanmaktadır (Silier, 1981: 68).

1930'larda sermaye birikimini hızlandırmak ve Türkiye'nin asıl sorunu diğer sektörlere yönelmek oldu. Devlet politikasına uygun olarak, bu problem çeşitli

yöntemlerle denenmiştir. Tüm alanlarda doğrudan devlet rehberliğinin arttığı bu dönemde, ilk kez tarımda, buğday dahil olmak üzere çeşitli emtialar için temel fiyat politikası ve destek alımları başlamıştır (Silier, 1981: 72). I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'nin ekonomik politikalarında yoğun değişiklikler yaşanıyordu. Çok partili hayata geçişle birlikte devlet ekonomik politikası liberal bir ekonomi ile yer değiştirmiştir. 1950'lerin devalüasyonundan sonra, tarımsal ürün fiyatları, genel ekonomik anlayışa ek olarak, tarım politikasında bir değişikliğe neden oldu. Bu yıllarda uygulanan kapalı ekonominin bağımlılığı değişmiş ve yabancı kaynaklara bağımlılık artmaya başlamıştır. Ekonomik krizin üstesinden gelmek için, Stand-by Düzenlemesinin bir parçası olarak 4 Ağustos 1958'de IMF'den bir kredi alındı. Türkiye, ekonomik istikrar programını bu kredilerin sonuçlarında uygulamaya başlamıştır. İlk olarak 1963 yılında uygulamaya konulmuş ve Türkiye'nin beş yıllık kalkınma planı şimdi planlı bir ekonomidir. Bu süreçte destek alımları politik tercihlerle belirli zamanlarda arttırılmış ve bazı dönemler azaltılmıştır.

1.4.1.2. 1960-1980 Dönemi Tarım Politikaları

1963'ten günümüze, Türkiye'de planlı ekonomi dönemini tamamladıktan sonra yedi beş yıllık plan uygulamaya konulmuştur. İlk üç plan devlet ekonomisinin özelliklerine sahipken, dördüncü plan liberal ekonomiye geçmeye başlamıştır. İlk planlama döneminde, tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli bir şekilde büyümesi temel alınırken, ikinci planlama döneminde sanayi sektörüne daha fazla önem verilmiştir. İlk ve ikinci planlama döneminde, gübreler, akaryakıt, tarımsal böcek ilaçları ve tohumlar finanse edilmiştir. Ayrıca bu dönemlerde, tarımda desteklenen ürün sayısı artmıştır (Akad, 2000: 111).

1960'larda getirilen destek politikaları, üreticiyi iç ve dış taleple uyumlu seçimler yapmak zorunda bırakmadı ve üreticileri topraklarını etkin kullanmaya zorlayamamıştır. Öte yandan, çeltik ve arpa gibi ürünlerin üretimi, uygulanan destek fiyatlarının göreceli olarak yetersiz kalması nedeniyle yeteri kadar artmamıştır ve bazı ürünlere olan iç talebin ithalat yoluyla karşılanması gerekmiştir.

Bu yıllarda, yüksek ya da düşük dış koşulların sürelerini dengelemek için destek fiyatlarının ve temel fiyatın uygulanmasının mümkün olmadığı görülmüştür.

Güçlü dış koşulları takip eden düşük fiyat dönemlerinde, üreticinin önceki gelir seviyesinin korunmasına ilişkin endişeleri ve diğer ülkelerin fiyatlarına göre daha yüksek fiyatlarda alımların desteklenmesi sorunlara yol açmıştır. Her ne kadar aşırı ve sürekli stok birikimi gelir artışına ve parasal genişlemeye yol açsa da, talep malları veya hizmetleri yaratmış olması, genel fiyat seviyesindeki artışı dolaylı olarak etkilemiştir. Bu söz konusu tarım ürünlerinin yurtdışında satılan endüstriyel ürünlere girdi olması durumunda, dış rekabeti olumsuz etkilemiştir (D.P.T.1979: 123).

1.4.1.3. 1980–2005 Dönemi Tarım Politikaları

24 Ocak 1980 Türkiye'de kararlar liberal ekonomik dönemle başlamış ve farklı tarım yaklaşımı olmuştur. 1980 sonrası dördüncü ekonomik planın başlatılmasıyla birlikte, tarımda yardım alan ürün sayısı hızla düşmeye başlamıştır. Aynı zamanda, destek politikalarındaki politika hedefleri ekonomik hedefleri aşmış, ürün fiyat sübvansiyonları düşürülmüş ve kapsam azaltılmıştır. Tarım alanında faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının faaliyetleri azalmış ve özelleştirmeleri gündeme getirilmiştir. Beşinci Ekonomik Planı destekleyen fiyat politikasının üretime rehberlik etmesi gerektiği belirtilmiştir.

Altıncı planla destek fiyatlarının belirlenmesinde ki amaç, yalnızca yurt içi fiyatları değil, yurt dışı fiyatları da dikkate almak olmuştur. Bu planda tarımsal reform yerine, teknolojik gelişme ve verimlilik tercih edilmiştir (Kazgan, 2000: 378).

IMF ile Türkiye arasında 1978-2002 İstikrar Programı adı altında sekiz yıllığına bir anlaşma imzalanmıştır. Benzer şekilde, Dünya Bankası da anlaşmaya uygun olarak yardımda bulunmuştur. Türkiye 1980 yılına kadar oluşturulan tarımsal kurum ve kuruluşları takip ederek özelleştirecek, devlet politikaları üzerinden özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, diğer sektörlerde olduğu gibi, tarımda piyasa ekonomisi geçerli olmuştur.

1980 sonrası ekonomide reel faizlerin serbest piyasa koşullarına göre pozitif seviyelerde geri çekilme uygulayan programlar yürürlüğe girmiştir. Buna rağmen, tarım sektörü 1997 yılına kadar azalan bir oranda olsa da negatif reel faiz kullanmaya devam etmiştir. 1980'den sonra ithalatın serbestleştirilmesi adım adım ilerlemiştir.

Önceki dönemlerde, tarımsal ürün ithalatı, yalnızca üretim talebini karşılamayan ürünlerle ilgili iken 1980'lerden sonra, yüksek finansal desteğe sahip olarak üretilen ve satılan AB ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen tarımsal ürünler, dünyadaki tarımsal ürünlerin ticareti üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. Türkiye, iç piyasayı vergi politikalarını geliştiremediğinden bu konularda yetersiz kalmıştır (Akad, 2000: 199).

1.4.1.4. AB Sürecinde Türkiye'nin Tarım Politikası

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki, tarımla ilgili ortak tarım politikasıyla ilgili en önemli sorunu uyum sorunudur. Türkiye'deki Tarım Politikasının uygunluk sorunları, genel ekonomik yapı ve sosyal taraf, işletmenin tarımsal üretim, tüketim, fiyat ve piyasa politikası, dış ticaret ile doğrudan ilişkili yapısı, tarım endüstrisi, teknoloji kullanımı, verimlilik, üretici gelirleri, oto becerileri, finansal politikalar, mevzuat ve kurumsal yapı da dahil olmak üzere birçok konuda sorunlar tartışılmaktadır.

Tarım sektörünün Türkiye'sinin ekonomik ve sosyal önemi göz önüne alındığında, Avrupa Birliği ile uyum sürecinin gereğine göre ciddi yapısal reformların desteklenmesi açıktır. Tarım, AB'nin müzakere sürecinde en zor konulardan biri olmuştur. Tarımla ilgili yapısal reformlar uyum sürecinde gündeme alındığında, ülkedeki özel tarım koşulları dikkate alınarak sağlıklı bir yapının oluşması için gerekli bir koşul oluşturulmuştur. Tarımdaki en önemli sorunlardan biri şüphesiz tarıma destek sağlayamamak olmuştur. Özellikle, Avrupa Birliği ülkelerinde tarım sektörüne verilen yüksek destek oranları, tarım ürünlerinin dünya pazarlarındaki fiyatlarını azaltmıştır.

Bu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, destek yetersizliği nedeniyle tarımsal üretimin karlılığında bir azalmaya yol açmıştır. Türkiye, tarımı desteklemek için yıllarca iyi korunmuştur. Ancak, son yıllarda tarımsal sübvansiyonların içeriğinin değiştiği gözlenmiştir.

IMF ile yapılan Stand-by anlaşması ile Türkiye'de 2000'den bu yana, tarımsal destek politikalarının doğrudan gelir desteğine dönüştürülmesi planlanmıştır 2001'den bu yana, bu gelir sistemi ile yapılacak hızlı yayılma, doğrudan Türkiye'deki

üreticiden doğrudan fiyat aktarımı ve fiyatının doğrudan piyasa güçlerinin hedefleri tarafından belirlenmesine yol açmıştır. Ancak, doğrudan gelir desteği hiçbir ülkede tek başına geçerli olmamıştır. AB'de toplam destek (DGD) oranı % 30, piyasa fiyatı desteği % 55 ve girdi desteği % 8 civarında olmuştur (Işık, 2005: 196).

Üreticilerin başarısını destekleyerek bir gelir fırsatına göre, ülkedeki tarımsal destek politikaları ile ülkenin uygun kompozisyon gereksinimlerinin optimum şekilde üretilmesini sağlamak ve bu nedenle tarımın ulusal ekonomiye katkısını arttırmak amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, AB ülkeleri, tarımsal destek politikalarından yararlanan kuruluşları, Türkiye'de bu işlevi yerine getiren Tmo, Tekel, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, Türkiye Şeker Fabrikaları vb. kurumlar özelleştirilmeli veya tasfiye edilmelidir (Bayraç ve Yenilmez, 2005: 110).

Türkiye 1999 IMF ile imzalanan stand-by anlaşması ve Dünya Bankası ile imzalanan 2001 yılındaki tarımsal reform uygulama projesi ile tarımdaki reform sürecine girmiştir. Tarım reformu projesi destek politikalarının çoğunu etkilemiştir. Tarımsal destek, 1999'da 4,2 milyar dolar iken, 2002'de 1,2 milyar dolara düşmüştür.

Bu süreçte, tarımdaki destek miktarına ek olarak, desteğin kapsamının değiştiği görülmüştür. Ziraat Bankası'nın düşük faiz borcu kredisinin sona ermesi, tarımsal emtia kooperatiflerinin yeniden yapılandırılmasının bir sonucu olarak TSKB'nin 1.000 ABD Doları'nın elimine olmasına neden olmuştur. KİT'lere sağlanan kaynaklar ve yağlı tohum finansmanı önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu destek doğrudan gelir desteğiyle değiştirilmiştir (Günaydın, 2005: 148).

1.5. Tarım Sektöründe Türkiye'nin Yapısal Sorunları

Türkiye 2000'lerde gelindiğinde, son yıllarda tarım kurumlarının inşa edildiğini, yapıların ve politikaların yerini yavaş yavaş değiştirdiği görülmüştür. IMF ve AB tarafından yaşanan bu değişim süreci, ülkenin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamış ve bu nedenle tarım sektörü için zorluklar yaşatmıştır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere ABD ve Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin hızlı bir şekilde tarımda, tarımsal kurumlarda artışa zorlanmak için fiyat desteğini sürdürmeye yönelik kararlar almışlardır.

Tarım, Türkiye'de karşılaşılan fiziksel erozyondan daha büyük bir sorundur. Aşınma; toprağın verimli kısmı yağmur ve rüzgârın etkisiyle akar gider. Toprak erozyonu nedeniyle, barajların verimliliği azalır ve nehirler tarafından taşınan topraklar nedeniyle sulama maliyetlerini arttırmaktadır. Türkiye'deki arazinin % 80'i erozyona açıktır. Türkiye'de sanayileşme ve kontrolsüz kentleşme tarımı tehdit eden yapısal sorunlardan biri olmuştur. Toprak kirliliği ve sanayileşmeden kaynaklanan azalmalar oluşmuştur. Tarımda ki destekleme politikaları Türkiye'de kırsal kesimin gelirini artırmıştır. Ancak Türkiye'deki üreticiler batıdaki kooperatifler şeklinde örgütlü olmadıklarından destekleme politikalarının etkileri sürekli olmamakta verim artışı bir müddet sonra fiyat düşüşüne neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki tarım destekleme çalışmaları politik gerekçelerle tarımsal alt yapıya yönelik olmadığından olumlu etkiler kalıcı olmamıştır.

1.6. Türkiye' de ve Dünyada Uygulanan Tarımsal Destek ve Politikaları

1.6.1. Türkiye' de Uygulanana Tarımsal Destekler

Türkiye'de uygulanan tarımsal destek politikaları, destek alımları, girdi sübvansiyonları, düşük faizli tarımsal krediler, süt teşvik ödemeleri, afet ödemeleri, gibi destekler uygulanmıştır. Tarımsal altyapı yatırımlarına ek olarak, araştırma, eğitim ve yayın, yatırım teşvikleri, dış ticaret teşvikleri ve bazen ithalat koruması gibi teşviklerde kullanılmaktadır.

Tarımsal destek politikaları, üreticiden tüketiciye geniş bir segmenti etkileyebilecek önlemleri kapsayacak şekilde uygulamada çok çeşitli araçların kullanılmasını gerektirmektedir (Muhteber, 2010: 22).

1.6.1.1. Gelir Destekleri Verilmesi

Üreticilerin Komisyonun önerisi üzerine tarımsal üretim için kullandıkları araziler için, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen birim ödeme miktarına doğrudan ödeme yapılmaktadır. Üreticilerin tarım politikasının hedeflerine ve çevrenin korunma koşullarına uyarlanmasını kolaylaştırmak için ödemelerin tutarları farklı seviyelerde ayarlanabilmektedir. Gelir desteği altındaki doğrudan ödemeler için ilkeler ve prosedürler, komisyonun yıllık teklifine ve yapıyla çelişmemesi için

Bakanlığın yayınlacağı başvurulara ilişkin yayınlara göre belirlenmektedir. Bu Kanunun Başvuru bildirimleri ilgili yılın ilk iki ayında yayınlanmaktadır. Bakanlık gerekirse ilave bildirimler yapabilmektedir (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.2. Üretim Fark Ödemesi Yapılması

Çiftçiler üretim maliyetlerini ve iç ve dış fiyatları dikkate alarak artımlı ödemeler için destek almaktadırlar. Ödeme desteğindeki fark, çoğunlukla stokta olmayan ürünleri ilgilendirmektedir. Her yıl fark ödemesine dahil edilecek ürünler ve ödeme tutarları kurulca belirlenmektedir. Farkın ödenmesinden faydalanacak olan çiftçilerden üretim faaliyeti ve ürünlerin satışı ile ilgili belgeler istenmektedir (26149 Sayılı Resmi Gazete ve Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.3. Üreticiye Zararların Telafisi Ödemesi

Üreticilerin, aşırı tedarik ürünlerinin üretimini bırakması ve alternatif ürünlere geçmesi teşvik edilmektedir. Üreticilere, arazilerindeki yedeklerin artmasından dolayı karşılaşılabilecekleri gelir kayıplarını önlemek için dengeleme ödemeleri yapılmaktadır. Her üretici için yapılacak ödeme tutarı, üretici tarafından tahsis edilen arsa miktarının, alternatif ürünlerin üretimi ile birim ödeme miktarı ile çarpılmasıyla hesaplanmaktadır. Alternatif ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması için üreticiler tarafından yapılan yatırımların finansmanı için ek ödemeler yapılabilmektedir. Telafi edici ödemelerin ürün yelpazesi, ürün bazında birim ödemelerin tutarları, ödeme esasları ve ek ödemelerin miktarları Bakanlar Kurulu tarafından her yıl oluşturulan konseyin önerisine göre belirlenmektedir. (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.4. Besicilik Artırımı Destekleri

Hayvancılık olaylarında Islah faaliyetleri, kaba yem üretiminin artması, verimin artırılması, işletmelerin uzmanlaşması, hijyenik sağlık koşullarının ve hayvan refahının garantisi, hayvan tanımlama sisteminin tanıtılması hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması, kontrol, izleme ve ilgili standartlar ile su ürünleri önlemlerinin alınmasına destek olunur. Bakanlar Kurulu, bölge ve il bazında

farklı desteklerde bulunmaya, ödemelerin miktarını belirlemeye ve ıslah için destek ödemelerinin miktarını belirlemeye yetkilidir (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.5. Tarım Sigortaları Ödemeleri

Üreticilerin malzemelerini ve üretim ürünlerini sigortalamalarını teşvik etmek için, sigorta primlerinin maliyetinin bir kısmı devlete aittir. Tarım sigortasından yararlanacak ürünlerle ilgili riskler, Bakanlar Kurulu tarafından Bakanlığın önerisi üzerine belirlenmektedir (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.6. Kırsal Kalkınma Destekleri

Kırsal projelerin maliyeti, kırsal altyapı, konsolidasyon, çiftlikte kalkınma hizmetleri ve sosyal yapının güçlendirilmesi ve doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi devletin sorumluluğundadır. Devlet bu sorumluluğunu destekler ile yerine getirmektedir. Desteklerden ayrı olarak sosyal sorumluluk projeleri de bu hususta bilinmektedir.

Hedef kitle ve yerel paydaşların katılımı, aşağıdan yukarıya bir yaklaşım, sürdürülebilirlik, uygun teknolojilerin kullanımı ve modern işletim sistemlerinin yaygınlaştırılması ilkelerine saygı göstermek esastır.

Desteklenecek yatırım projeleriyle ilgili sorular, proje türüne göre uygulanacak oranlar ve diğer pratik hususlar, oluşturulan yönetim kurulunun önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.1.7. Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı ve Destekleri

Erozyona ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım arazilerinde, çiftçileri tarlalarını doğal bitki örtüsü, otlaklar, meralar, tarım için kullanmaya teşvik etmek için çevresel tarım arazilerinin korunmasını destekleyen programlar sağlanmıştır. Ödemeler, Bakanlık ile üreticiler arasında ve birim bazında yapılacak sözleşmelere dayanarak yapılmıştır. Her üretici için, tarım arazileri destek programının ödemesi, üreticilerin bu programa tahsis ettiği arazi miktarı ve birim

ödeme miktarı ile çarpılarak hesaplanmıştır. Üreticilerin de bu alanlarda çevre koruma önlemleri almaları gerekmiştir. Çevre koruma programı, konseyin teklifi, sözleşmelerin kapsamı, ödemelerin süresi ve ödemelerin miktarı konusunda Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmiştir (26149 Sayılı Resmi Gazete, 25.04. 2006).

1.6.1.8. Başka Destekleme Ödemeleri

Tarımsal araştırma, geliştirme ve genişletme, pazarlama teşvikleri, özel depolama yardımı, kalite, piyasa düzenleme desteği, organik üretim desteği için kullanılabilir (26149 Sayılı Resmi Gazete, Tarih: 25.04. 2006).

1.6.2. Dünyada Yapılan Tarımsal Destekler

1.6.2.1. ABD’de Tarım Faaliyet Destekleri

ABD’nin tarım sektöründeki desteklerinin başlangıcı 1930’lu yıllara kadar uzanmaktadır. Bu tarihlerde baş gösteren 1929 Ekonomik Buhranı tarımsal gelirlerin düşmeye başlamasına ve çok sayıda üreticinin topraklarını terk etmesine neden olmuştur. Bu kötü gidişatın ancak devlet yardımıyla durdurulabileceği anlaşıldığından bir yasa çıkarılarak, uygulamaya konulan önlemlerle fiyatların düşmesi engellenerek, çiftçilerin topraklarına dönmesi sağlanmıştır.

Her ne kadar Birleşik Devletler devlet sistemi tarafından idari ve yasal açıdan idare edilse de, bu ülkenin tarım politikaları devlet bazında değil, ulusal bazda kurulmaktadır.

Tarımsal işletme açısından bakıldığında ortalama arazi büyüklüğünün yaklaşık olarak 180 hektar olması, çiftçi gelir düzeyinin yüksekliği, bununla birlikte ileri teknoloji kullanımı, istikrarlı üretim ve piyasa fiyatları, Amerika Birleşik Devletleri’nin dünya pazarlarında dinlenmesinde yardımcı olan önemli faktörlerdir.

1930 Tarım Kanununun yürürlüğe koyduğu tedbirlerle olumlu sonuçlar elde etmesi sonucunda ABD hükümeti 1938 yılında Tarımsal Uyum Kanununu, Ürün Kredi şirketi kurulmasına dair kanunu ve 1949 yılında Tarım Çerçeve Kanununu yürürlüğe koymuştur. Bundan sonraki süreçte de her beş yılda bir tarım kanunları çıkarılarak destekler değerlendirilmektedir.

ABD'nin federal tarım politikası, üç genel amaç doğrultusunda yapılandırılmıştır.

- Tarımsal geliri, tarım dışı gelirlerle dengede tutmak,
- Tüketicilere makul fiyatlardan gıda ve diğer ürünleri sağlamak,
- Bu iki amaca ulaşırken vergi mükelleflerine en az yükü getirmek.

ABD'de 1930 yılında çıkarılan ilk kanun devletin tarım ürünlerinin üretim ve pazarlamasına üst düzeyde müdahalesini öngörürken, 1985 Kanunu ile tarım politikalarının kapsamı genişletilmiş, fiyat yoluyla yapılan müdahaleler ve pazar müdahaleleri azami düzeye indirilmiştir. Pek çok gelişmiş ülke gibi ABD'de çıkardığı son kanunlarda desteklemeler ile birlikte gıda güvenliği, toprak muhafaza, çevre koruma ve kırsal kalkınma gibi konularda önemli adımlar atmıştır

1.6.2.2. AB'de Tarımsal Destekleme Politikaları (OTP)

1.6.2.2.1. Ortak Tarım Politikasının Temel Unsurları

AB Üye Devletlerinin tarım politikalarını ortak bir ekonomik ve politik anlamda yönetme ilkesine dayanan Ortak Tarım Politikası, AB topluluğunun ilk ortak politikasıdır. AB bütçesinin neredeyse yarısının anayasası açısından AB'nin en büyüğü durumuna sahiptir.

Ortak Tarım Politikasının karar alma sürecinde, Birliğin, Üye Devletler üzerinde diğer politikalardan daha fazla gücü vardır.

Bu bağlamda, OTP'nin fiyat ve piyasa mekanizmalarının belirlenmesi tamamen Birliğin yetkisi altındadır. Karar alma sürecinde, komisyon tasarının hazırlanmasından, piyasaların izlenmesinden ve gerekli değişikliklerin yapılmasından sorumludur. Konsey taslak kanuna karar vermeden önce parlamentoya danışmaktadır.

OTP, üç temel ilkeye dayanmaktadır:

- **Tek pazar prensibi**, üye ülkelerdeki tarımsal ürünlerin serbest dolaşımıyla ilgili tüm kısıtlamaları kaldırarak tek bir pazarın yaratılmasını öngörmektedir. Bunun

için fiyat ve rekabet konusunda ortak kurallar, üye ülkelerde istikrarlı bir döviz kuru ve dış pazarlara karşı ortak bir korumaya ihtiyaç vardır. Tek pazar prensibi ile hedefler arasında, AB Üyesi Devletlerarasında malların serbest dolaşımı sağlanmış, ancak bu tek pazarın oluşması için yeterli olmamıştır. Döviz kurlarındaki dalgalanmalar, 1999'dan beri Euro'nun yürürlüğe girmesinden sonra sona ermiştir ve bu da tarımsal ürünler için tek bir pazarın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

• **Topluluk tercih ilkesi**, Birlik içinde üretilen ürünlere öncelik vermeyi amaçlar. Bu amaçla, AB tarım ürünleri ithalattan korunmalı ve ihracatı desteklenmelidir. Topluluk üreticilerini ucuz dış rekabete karşı korumak için iki temel koruma mekanizması kurulmuştur. Bunlardan ilki, Dünya Ticaret Örgütü'nün Tarım ve Tarife Anlaşması ile değiştirilmiş olan vergi primi 'Prelevman'dır. Bu vergi ithal edilen ürünlerden gelir ve bu ürünlerin fiyatını Topluluk fiyatından yükseltmeyi amaçlar. İkinci temel koruma aracı ihracat iadesi talebidir. Topluluk ürünlerini, fiyatların düşük olduğu dış pazarlara ihraç etmeyi mümkün kılan bu araç, grup ürünlerine rekabet gücü kazandırmayı hedeflemekte ve yetersiz iç tüketime sahip ürünler için kullanılmaktadır.

• **Ortak sorumluluk ilkesi**, OTP ile ilgili tüm masrafların Birlik üyeleri tarafından karşılanmasını sağlamaktır. Bu ilke iki yönlüdür ve bir yandan OTP ile ilgili harcamalar Topluluk üyeleri tarafından üstlenilmiş, bir yandan da OTP kapsamında toplanan vergilerden elde edilen gelirler ortak gelirler olarak kabul edilmiştir. Topluluk bu bağlamda, Nisan 1962'de AB bütçesinin mali sorumluluğunu paylaşmak için, Avrupa Tarımsal Rehberlik ve Garanti Fonu (FEOGA) kuruldu ve Ortak Pazar Örgütü (OPD) kabul edilmiştir.

Kurulduğu günden bugüne OTP Birlik, üreticilerin gelir düzeyini iki ana mekanizma ile destekleme hedefini belirlemiştir. Gümrük vergileri ve diğer etkili vergilerin ithal edilen ürünlere uygulandığı ve piyasa fiyatlarının asgari fiyattan veya üzerinde anlaşılan müdahale fiyatından düşük olduğu durumlarda çiftçiler hedef fiyatın altına düşmez. İç piyasaya bu desteğin üçüncü ülkelerden yapılan ucuz ithalattan zarar görmesini önlemek için, vergi sistemi birlik tarafından uygulanmıştır. Sonuç olarak, tarım ürünleri ithal ederken düşük fiyatlı ürünlerin girişini engellemek

için değişken ithalat vergileri ve minimum ithalat fiyatları belirlenmiştir. Temmuz 1995'te yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) Tarım Anlaşması, fiyat artışlarının uygulanmasına son verdi ve değişken vergileri tarifelere dönüştürmüştür (Akın, 2008: 24).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL SERMAYE

Bu bölümde literatürde yer alan sermaye, sosyal sermaye, geçmişten günümüze sosyal sermaye kuramı tarihçesi, sosyal sermayenin bileşenleri gibi konulara yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Sermaye Kavramı

Ekonominin gelişime aşamaları ve evreleri incelendiğinde belirli bir sırayla ticaret çağı, sanayi çağı ve bilgi çağının yer aldığını bilinmektedir. Ticaret çağının en önemli kaynaklarını finansal kaynaklar oluştururken sanayi çağında insana olan ihtiyaç arttığı için insan kaynakları ve bilgi çağında iletişim ve davranışlarda meydana gelen gelişmelerden dolayı sosyal kaynakların ne kadar önem arz ettiği sosyal bilimlerce bilinmektedir. Örgütsel başarının sağlanması açısından bilgi, yönetim alanının da kazanılması ve elde edilmesi ciddi derecede önemli olan değerli bir gereksinimdir. Zamanla yararlanılması zorunlu hale gelen bilginin bu denli ihtiyaç duyulmasının en büyük nedeni özellikle küreselleşmeye bağlı olarak kompleks çevre ve ağır rekabet koşullarında yaşanan ayrıcalıktır. Gün geçtikçe hız kesmeden bilgide meydana gelen sürekli ve aktif değişim bilgiye zamanında erişmenin ne kadar önemli olduğunu bilmemiz gerektiğini göstermektedir. Ülkemizde ve dünyada son zamanlarda yaşanan/yaşanmakta olan hızlı değişim ve dönüşümler sonucunda sadece bilmenin de üstünde öneme sahip olan erişim ön plana çıkmıştır. Bilginin üstünde olan erişim kişi ve kurumların kendilerini daha donanımlı hale getirmeleri için bir değişiklik şart olagelmiştir. İşte bu yüzden ki sosyal sermaye kavramı önem kazanmış ve kendini göstermiştir.

Endüstri toplumunun günümüzde ki gelişmişlik düzeylerini sadece klasik iktisatta belirtilen emek, sermaye doğal kaynak ve girişimcilik gibi üretimde aktif olarak kullanılan üretim faktörleri ile açıklamak olası değildir. Benzer şekilde, gelişmekte olan veyahut gelişmemiş devletleri yalnızca üretim faktörleriyle açıklamak mümkün değildir (Karagül ve Masca, 2005: 38). Üretim faktörlerinin gelişmişlik ya da tam tersi durum ile bağlantı kurmasında yetersiz kalması sonucu

üretim faktörlerinin yeniden gözden geçirilip ve değişik bakış açıları ile tekrar değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu değerlendirmelerin sonucunda ortaya çıkan teorilerin ışığında sermaye kavramı kapsamlı bir şekilde genişletilmiştir. Büyüme ve kalkınma gibi ciddi derecede önem arz eden terimlere katkı sağlayacak her şeyin sermaye olarak kabul edilmesi sosyal sermaye gibi bir kavramın doğuşunu varlığını ve önemini ortaya koymuştur. Nasıl ki finansal kaynaklarda sahip olunan maddi kaynaklar, beşeri kaynaklar da sahip olunan mesleki kaynaklar gelişme için önem arz ediyorsa, sosyal kaynaklarda da sosyal bağlar ve toplumsal değerler ciddi bir şekilde önem arz etmektedir. Sosyal sermayenin bilgi sermayesi ve beşeri sermayesi ile olan bağı değer ve katkı sağlayan her şeyin sermaye olarak kabul edilmesi ile kurulmuştur ve bu bağın sağlam kalabilmesi için de sosyal olaylar dahil her şeyin hesaba katılarak sermaye şekline sokulmalıdır (Keskin, 2008: 10).

Kurumsal gelişim için finansal yani parasal kaynaklar, beşeri yani kazanımsal kaynaklar ve sosyal kaynaklar etkin ve verimli bir şekilde kullanılmalıdır. Gelişim için saydığımız ilk iki kaynak unsurunun en önemli noktası paradır. Tam tersi sosyal sermayede az bir para ile ciddi girişimlere yeltenmektedir. Para gibi maddi varlıkların ihtiyacı ve kullanımı sosyal kaynaklarda hatta sosyal sermayede finansal ve beşeri kaynaklara göre daha azdır. Sosyal kaynak kullanımı düşük miktarda maddi bir durumla yüksek gelişim hedeflenmektedir (Karagül ve Masca, 2005: 35).

Sosyal sermayenin tarihsel serüven içerisinde her defasında başlangıcına değinilmektedir. Sosyal sermaye gibi bir kavram ilk başlarda bilgi dünyamıza hatta sosyal bilimlere nasıl girdi, hangi aşama ve değişimlere uğradı, şuan ne durum da gibi bir analiz etme amacından kaynaklıdır. Sosyal sermaye gibi kıymetli bir kavramı ilk olarak 1916 yılında ortaya atan Lyda J. Hanifan olmuştur. O dönemde yazdığı makalesinde sosyal sermaye, insanların günlük yaşamlarında önemli olan somut materyal değildir; arkadaşlık, arkadaşlık, akrabalık, iyi niyet, bireyler ve aileler arası sosyal uyum tanımları vardır. İşte tam da bura da sosyal sermayenin çizgisinin değiştiği açık seçik şekilde görülmüştür (Keskin, 2008: 10). Sosyal sermayenin diğer sermaye türlerinden ayrılışının ilk ve en net kanıtıdır.

2.2. Sosyal Sermaye Kuramı

Günümüzde örgütlerin (organizasyon) zorlu koşulları kendi lehlerine karşı çevirebilmek maksatı ile kullanacakları önemli rollerden biriside hatta son zamanların modern işletme terimleri içinde teknolojik gelişmeler ile birlikte kendini gösteren kavram yenilik kavramıdır. Sürdürülebilir rekabet yönüyle her yönden avantajı da kat kat büyük öneme sahip olan yenilik, yenilikçiliğin gerçekleşmesi için elbette ki yenilikçi bir ortama ihtiyaç duyacaktır. Yenilikçi bir ortam oluşturabilmek için de elbette sosyal sermayenin unsurlarına ihtiyaç duyacaktır. Sosyal ağlar, normlar ve güven gibi unsurlar yenilikçi ortamda var olması gereken unsurlardır. Bu unsurlar ile iç içe olan sosyal sermaye bu noktada da ön plana çıkmaktadır. Kavramın kapsamındaki bu genişlik kavramsal olgunun tanımlanmasın da ki belirsizliği ortaya çıkarmaktadır. Sosyal sermaye kuramı bazen topluluğun kökenine dayanan topluluk ilişkilerini, bazen de gönüllü kuruluşların ve toplumun dışında oluşan örgütlerin üyeliği gibi organize sosyal katılımı oluşturan ilişkileri ifade etmek için kullanılabilmektedir (Özüğurlu, 2006: 185). Her şeyi bir tarafa bırakırsak toplumları sağlam ve sağlıklı bir şekilde bir arada tutan şey kişi ve kişi gruplar arasındaki güvenli, karşılıklı ve dönüşümlü oluşan ilişkilerin tamamıdır. İlişkiler öncelikli olarak sosyal sınıflar çevresinde şekillenir. İnsanlar arasındaki güçlü iletişim benzer sosyal sınıf ve kendilerini kültürel ve ekonomik olarak yakın buldukları insanlar olarak görmekteyiz ve sağlam bağların birçok ciddi birikime katkı sağladığını görmekteyiz. Modern zaman öncesi toplumlarda yaşanan sosyal ilişkiler daha çok hiyerarşik ve cemaat çevresinde toplanmıştır. Belirli bir zaman doğrultusunda bu cemaat millet ilişkisi kişisel ağlara ve bireysel ilişkilere doğru kaymıştır. Her iki dönemde de sosyal sermaye olgusu mevcuttur. Fakat farklı toplumsal yapı ve mekanizmasından doğan bir sermaye olduğu da bilinmelidir (Demir, 2016: 13).

Özellikle son zamanlarda ön plana çıkan ve adını duyurmaya başlayan Sosyal sermaye kuramı, özellikle sosyoloji ve ekonomi bilimi, siyaset bilimi, örgütsel bilim, eğitim sosyolojisi gibi farklı disiplinler gibi kendi bakış açılarıyla kavramı açıklamaya ve zenginleştirmeye çalışmaktadır. Disiplinler arası sınırların kaldırılması en önemli çaba ve iş noktasıdır (Erselcan, 2009b: 248).

Tedavi biçimlerine göre farklı kavramsal tanımları geliştirme özelliğine sahip sosyal sermaye; iş birliğine izin veren her türlü ağ, standarda sahip olarak tanımlanabilir. Tam ve net bir tanımının olmamasındaki en büyük neden değişik bakış açıları ile farklı alanlarda incelenebilme özelliğine sahip olmasıdır. Sosyal sermaye günümüz halini alana kadar değişik tanımlamalara hatta bazı kesimlerde çatışmaya neden olmuştur. Hatta çok yönlü yapısının sonucu olarak gelecek yıllarda da farklı bakış açıları ile değişik kavramsal tanımlara bürünebileceğinin kanısındayım.

Sosyal bilimler literatüründe son zamanlarda popüler olmasına rağmen sosyal sermaye uzunca bir geçmişe sahip olduğunu bilmekteyiz. Fransız düşünür Tocqueville sosyal sermaye kavramından doğrudan hiç bahsetmeden Demokrasi isimli kaleme almış olduğu eserinde Amerika'nın Fransa'dan çok değişik bir birlik sanatına sahip olduğundan bahsetmektedir. Bu eserinde Amerikalıların siyasi ve sivil amaçlarda hemen bir araya gelebilmesi demokrasisini diri tutan bir unsur olmuştur. Devletin müdahalesi az ve sınırlı oluşu demokrasinin ön planda oluşunu vurgulayan düşünür her fırsatta eşitçiliğe dikkat çekmektedir. Fransız devletin de aristokratların yok edilişi halk ile devletin arasında köprü kuran hiçbir kurumun var olmayışı ve halkın devlet tarafından ezildiğine dikkat çekmiştir. Amerikan toplumun da ise halk ile devletin ilişki içerisinde olduğunu halkın kendi problemlerini kendi çözebilme yeteneğine sahip ve devlete karşı her türlü şeye karşı kendini koruyabilme mekanizmasına sahip oluşunu anlatmıştır (Akkaş ve Kaçanoğlu, 2015: 23). Böylece Amerika halkının karşılaştığı sorunların diğer kurumlarca çözülüşü sivillik ve sivil toplumun gücünü ve duruşunu gözler önüne sermektedir.

Sosyal sermaye içinde bulunulan belirsizliği netliğe kavuşturmada istenilen sonuca varmak ve sosyal bilimlere katkıda bulunmaktır. Sosyal sermaye kavramının birçok değişik tanımlama yöntemlerini, yapılan çalışmalar ve analizler eşliğinde değerlendirmek sosyal sermaye konusuna katkı sağlayacağı bilinmektedir.

Sosyal sermayeye kavramsal olarak farklı anlamlar dahil çeşitli alanlarda yaklaşılmaktadır. Bu nedenle, farklı şekillerde tanımlanmış ve açıklanmıştır. Sosyal sermaye kavramıyla ilgili birçok teorik ve bilimsel çalışma vardır. Teorik olarak

analiz edildiğinde, sosyal sermayenin ne anlama geldiğini tam olarak anlamıyoruz. Teorik kavramın ilk ortaya çıkışında literatürde sırasıyla Hanifan (1916), Bourdie (1986), Coleman (1988), Putnam (2000), Fukuyama (1997, 2005) gibi düşünürler dikkat çekmektedir.

Düşünürlere göre sosyal sermaye Hanifan (1916) yerel okulların performansına katkısını tartışıyor ve bu performansın farklı şekillerde zenginleştirilebileceğini öne sürmektedir. En kapsamlı anlamada sosyal sermaye, kişilere yalnız başlarına elde edebileceklerinden daha etkin ve çok yönlü bir şekilde hareket etme imkanı tanıyan sosyal ilişkileri ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal örgüt modelleri, özellikle ve en önemlisi güven topluma, bireylere karşılıklı fayda sağlayan önemli bir kaynaktır. Sosyal sermaye bu kapsamın içinde yer aldığı gibi sahip olduğu kamu malı doğası nedeniyle uluslar arası kalkınma ortamında canlı bir söylem oluşturmaktadır. Genellikle kabul edilen bakış açısı ve görüş ise ortak faydaya daya işbirlikçi yani çıkar ilişkisinin söz konusu olduğu davranışın kavramın özünü oluşturduğu ve bu sosyal sermaye aynı zamanda sosyal grupların birlikte çalışabilme ve ortak yararı elde etmek için iş birliği yapma yeteneklerini ifade eder. (Carroll, 2001: 1). Kalkınmaya fayda sağlaması ve desteklemesi, ortak iyinin elde edilmesi gibi kavramlar sosyal sermayenin daha çok sosyolojik yönüyle tartışılan boyutundan ziyade ekonomik boyutunu oluşturmaktadır.

Sosyal sermayenin birçok disiplinde değerlendirilebilir oluşu ve net kavramsal bir tanımının var olmayışı bazı düşünür ve odak gruplarınca eleştiri odağı haline gelmiştir. Yapılan eleştirilerin çoğu kavramsal boyutunun tam anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu eleştiriler sosyal sermaye kavramının geçerliliği için ciddi derecede bir tehdit oluşturmaktadır. Ancak sosyal sermayeye yöneltilen bu eleştirilerden hareketle, teorik alt yapısı olmayan sosyal sermayeyi bir şeyin benzeri ya da kopyası bir kavram olarak değerlendirmekte mümkün değildir. Kavramın kapsamının geniş oluşu her ne kadar da kafa karışıklığına neden olsa da Paldam'a göre (2000: 631) aynı mevzunun değişik yönlerini ve yanlarını anlatmaktadır.

Kavramsal manada bakıldığında sosyal sermaye olgusu 1990'lı yıllar

boyunca birçok uluslar arası kuruluşun ilgisini çekmiştir. IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar kendi bakış açıları ile tanımlamalar yapmışlar ve birçok eser verilmiştir. Söz konusu olgu ve kavrama son 30 yılda artan ilgi hiç azımsanacak miktarda değildir. 1981 yılı öncesi verilen eserlerde kilit sözcük olarak kullanılan sosyal sermaye kavramı ortalama 20 kez kullanılmıştır. Bu sayı 1990 öncesi 130 çalışma, 1900 ve 2016 yılları arasında katlanarak büyümüştür. Özellikle son zamanlarda daha da çok artacağı öngörülmektedir (Şavkar, 2011: 13). Öncelikli olarak insan ilişkilerinden meydana gelen samimiyet ve güven gibi unsurların varlığı bu durumu destekler niteliktedir.

2.3. Sosyal Sermayenin Anlamı

Tarih öncesinde sosyal sermayenin anlamsal boyutunu ifade eden net bir şekilde sosyal sermaye kavramı kullanılmamıştır. Fakat sosyal sermaye kavramının özünde taşıdığı anlamını karşılayacak görüşler sunulmuş ve bilim insanlarının yaklaşımları sayesinde görüşlerin sosyal sermayeyi ne yönde etkilediği ortaya konulmuştur. Hal böyle olunca sosyal sermaye gibi değerli bir kavramın net bir tarifi olmasa da var olduğu bilim dünyasınca kabul edilmiştir.

Sosyal bilimlere önemli derecede katkıları olan sosyolojik faktörlerin ekonomik davranışları etkilediği görüşünü kabul eden düşünürler vardır. Bu düşünürler Karl Marx, Adam Smith J.J. Rousseau, Max Weber, Veblen, Emile Durkheim, Ferdinand Tönnies gibi önemli fikir adamlarıdır. İstikrar ile ekonomik gelişme kapsamında sosyo kültürel unsurların önemi konusunda yayımlar yapan birçok araştırmacı yazarın çalışmaları sosyal sermaye kavramını anlamsal çatı altında temellendirdiğini söylemek tam manası ile yerinde olacaktır (Erbil ve Ögüt, 2009: 2). Davranış ve toplum bilimlerinin de inceleme konusuna giren sosyal sermaye anlamını genelde bu bilimlerdeki inceleniş şartlarına dayandırmaktadır. Özellikle insan ve toplum davranışını esas alan ve belirli koşullar altında ekonomi yönü ile varlığını hissettiren sosyal sermaye gün geçtikçe ilişkilerin ve ağların artması ile adını daha sık duyurmaya başlayacaktır.

Sosyal sermaye kavramı ilk aşamalar da birçok abartı üzerine temellendirilmiş bir atılım gibi izlenim verse de zamanla insan ve insan ilişkilerine

dikkat çekmiş oluşu kavramın bir başarısı sayılabilmektedir. Özellikle sosyal bağlardan oluşan ilişkilerin gücü ilk defa bu denli dikkat çekmiş büyüme, kalkınma, verimlilik gibi araştırma çalışmalarının odak noktası olmuştur. Zamanla oluşan bu ilginin en önemli kaynağı beklide ilişki ve bağlantıları dikkate almama yanlışıdır. Çünkü sosyal bir yapı devamlı gelişen ilişkilerin ürünüdür. Bundan dolayıdır ki toplumsal değerler, yaşam tarzları gibi toplumsal yapı unsurları sosyal sermayenin hayati kaynaklarından (Tecim ve Aydemir, 2005: 36). Anlamsal bağlamda her ne kadar sosyal bir olaymış gibi ele alınıp değerlendirilse de ekonomik etkinliğinin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü verimlilik, kalkınma ve büyüme gibi ekonomik etkinlik araçlarına olan katkısı ekonomi ile olan en büyük bağlantısıdır.

Sosyal sermayenin, sosyal ve ekonomik yönden birçok olumlu yönde etkisi söz konusudur. Ekonomik büyümeden var olan iş gücü piyasalarının etkin ve verimli çalışmasına, toplumun eğitim ve sağlık düzeyinden suç oranlarının azalıp kamu kurumlarının aktif ve etkin çalışmasına kadar birçok katkısı söz konusudur. Her şeyden ziyade bu katkının nasıl ve ne derece de olduğunu bilmekte çok fayda vardır. Sosyal sermaye gibi bir kavramın anlamsal boyutunu tam manası ile kavrayabilmek için çevremize ve iş dünyasına olan katkısının neler olduğunu bilmek en önemli noktadır. Çünkü bir ekonomik kavramının bilinirliğine katkı yapan en büyük etken sosyal ve ekonomik hayata olan katkısını anlama ve kavramadan geçer. Örneğin iş gücü piyasalarının etkin ve verimli çalışması konusunda mülkiyet haklarının doğru ve iyi tanımlanması sözleşmelerin daha düşük yani cüzi bir maliyetle gerçekleştirilmiş olması çok iyi bir enformasyona bağlıdır. Aynı şekilde firmalar arası sağlanan güven iş yapma eylemi sırasında işlem süresini kısaltır ve pahalı yükümlülüğü çok yasal sözleşmelerin maliyetini azaltır (Kenar, 2004). Aynı zamanda işlem maliyetlerinde meydana gelen düşüklük piyasaya yeni giren işletmeleri bu ortamda iş yapmaya teşvik eder ki buda rekabet gibi çok kıymetli bir olayı etkin hale getirir. Nihayetinde büyümeye çok büyük katkılar sağlamış olur.

Sosyal sermayenin olumlu yönde yarattığı etkileri sadece genel manada yani makro ölçekte değerlendirmenin yanı sıra mikro ölçekte de önemli derecede etkileri mevcuttur. Ölçeklerdeki firma boyutları da bu noktada önem arz etmektedir.

Özellikle işletme büyüklüğünde meydana gelen artış, işletme çalışanlarının verimliliğinde meydana gelen artışta, kredi faizlerinde meydana gelen düşüşte, yönetim giderlerinin ve işlem maliyetlerinin azalışında sosyal sermayenin varlığı ve katkısı ciddi derecede önem arz etmektedir (Karagül ve Dündar, 2006: 65).

Bahsedildiği gibi sosyal bağlar bireylerin verimliliğine direkt etki eden güçlü ve dinamik mekanizmalardır. Hal böyle olunca modern dünyamızın küçümsediği klasik dönemin ilişkileri modern dünyada yeni ve farklı fonksiyonlar ile karşımıza çıkabileceği gerçeği gözler önüne gelmiştir. Her ne kadar modern dünya da ilişkilere geçmiş yani geleneksel dönem kadar değer verilmemiş gibi davranılsa da sosyal sermaye bunun ne kadar anlamsız ve boş olduğuna dikkat çekmiştir (Diken ve Erer, 2015: 89). Sosyal bağların güçlülüğünden kaynaklanan doğal verimlilik hiçbir ekonomik çıktıya neden olmadan gerçekleşebilir niteliktedir. Bu durum da örgütleri sosyal ortamda birbirlerine karşılıklı ve bağımlı olarak kaynaştırmaya doğru itmektedir. Bu durumda sosyal sermayenin var oluş amacının ve işlevinin en büyük anlamsal ve kavramsal kanıtıdır.

2.4. Sosyal Sermaye Kavramının Tarihçesi

Kavramların anlamları ve olguları onların kavramsallaşıp belirli bir kalıba girmeden öncede ham bir şekilde mevcut olduğu bilinmelidir. Fakat kavramsallaştırma ile belirli bir çerçeve içerisinde şekil alan ve dikkatlere sunulun bu olgular üzerinde tartışmalar yapılır ve sistematik bir şekilde düşünceler üretilir. Üretilen bu düşünceler olguları kavramsallaştırma yolunda yapılan en büyük hamledir. Çünkü anlamsal ve kavramsal manada belirli bir kalıbın içerisine oturtulan bu olgu gerçek ve anlaşılır şeklini alır. Bunu, tüm anlamıyla anlayabilmemiz için önce söyleyemeyiz, çünkü kavramsallaştırması, belirsiz çalışmalarda ve var olmadan önceki yansımalarda bulunduğunu vurgulamaktadır (Şan ve Şimşek, 2011: 90).

Terim olarak sosyal sermaye günümüzde kullanılmaya başlanmıştır ve bilimsel manada son 30 yıllık serüven içerisinde dikkatleri üzerine çekmiştir. Tarih serüvenine bakıldığı zaman da görülecek ki sosyal sermaye kavramının tam gelişim ve birikim aşamasında olduğu görülmektedir. Günümüzde kalkınma ve büyüme teorilerine yol gösteren uygulamaları barındırsa da düşsel olarak kullanımı çok daha

eski yıllara aittir. Asıl çıkış noktasını sosyolojik araştırmalar oluşturmaktadır (Woodcock, 2000: 5). Sosyal bilimler içerisinde uzun bir geçmişe sahip olan sosyal sermayenin sosyolojik araştırmalara dayanışındaki sebep ise insanlar arası sosyal ilişkiler ve bağlantılara dayanmasıdır. İnsan gibi bir unsurun en başrolde oluşu kavramın ilk başların da inceleniş bakımından elbette sosyoloji gibi soyut ve duişnce bilimlerin incelemesi nihai bir durumdur.

Max Weber gibi unlu duişunurlerin de sosyal sermayeden bahsettiği bilinmektedir. Toplumsal ve ekonomik kalkınmada sosyal sermayenin onemli bir etken olduğu vurgulanmaktadır. Weber'in çalışmalarına konu olan zihniyet, kiltur ve eylemin motivasyonu gibi kuramlar, ekonomik ve sosyolojik açıklamalarında sosyal sermayenin temel unsurları olarak kalmıştır (Eşki, 2009: 15).

Sosyal sermaye fikrinin oluşumunda, Karl Marx'ın tarihsel materyalizm teorisi, sosyal sermaye teorisine katkıda bulunmadığı duişunulemez. Fakat unutulmaması gereken bir husus vardır ki o da Karl Marx'ın kapitalist dizeni problemleri gormesinden kaynaklı birliktelik ve dayanışma gibi sosyal sermaye teorisinin en onemli unsurlarını ya da dayanışma gibi en onemli unsuru egemenler uzerinde değil ezilen insanlar uzerinde ele almıştır. Ezilenler uzerinde ele alışı daha çok dikkat çeker niteliktedir. Bundan dolay Marx'ın belirli bir sınıf etrafında değerlendirildiği dayanışma ve dayanışmadan doğan bağların oluşu sosyal sermayeye varan yolda desteği olduğu soylenebilir (şan ve şimşek, 2011). Burada anlaşılacağı uzerine bir duişnce veya olguda sadece duz mantık kavramsal boyutu ile duişunup anlamsal derinliklere inilmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Sosyal sermaye olgusuna Marx'ın katkısı dayanışma yonu ile olmuştur. Marksizimin sosyal sermayeye en buyuk katkısının Bourdieu tarafından verildiği bilinmektedir.

Emile Durkheim, Ferdinand Tonnies, Charles H. Cooley gibi duişunurlerin sosyal sermaye ile uzaktan ya da yakından bir bağa sahip olduğunu bilinmektedir. Sosyal sermayeye değişik bakış açısı kazandıran bu duişunurleri sosyal sermayeyi hangi yonleri ile nasıl etkilediğine gelince;

Emile Durkheim, insan ilişkilerinin değişen doğasına vurgu yapmıştır. Durkheim, aynı zamanda kapitalizmin mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya

olan dönüşümüne de dikkat çekmiştir. İnsanların birbirlerini bildikleri ortamdaki ve buldukları ortamdaki çıkararak, yabancıları oldukları yeni ağlara girişimini de ifade etmektedir. Field'ın da bahsettiği gibi sosyal sermaye kavramı/ kuramı Putnam'ın sosyal sermaye kavramı ile yakından alakalıdır (Şan ve Şimşek, 2011).

Ferdinand Tönnies ve Charles H. Cooley' in bakış açısı ve düşünce tarzlarına bakacak olursak: ilk olarak Tönnies; Belirli toplulukları araçsal topluluklardan ayırma fikri endişe nedeni olarak görmüştür. Kaygıların düşüncelere yön vermesinden ötürü Tönnies temele oturtmuştur. Fukuyamanın da bahsettiği gibi Amerikan demokrasisi ve ekonomisinin başarısından gelen ana nedeni eşit dereceli komünel geleneğin varlığıdır. Cooley ise sosyal grupların ilişki tarzlarına göre birincil ve ikincil gruplara sınıflandırılması, sosyal sermayenin kaynakları üzerinde geliştirilen yaklaşımların temel dayanaklarından olduğu bilinmelidir. Aynı şekilde sınıflara ayırarak toplumu belli bir grubun ya da zümrenin içerisine sokarak değerlendirmek bize Karl Marx'ın teorisini akıllara getirmektedir. Sosyal sermaye kavramını ve olgusunu ciddi derecede araştırma ve bilimsel çalışmalar da kullanılabilir bir kavram haline getiren düşünürlerce sosyal sermaye alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

2.4.1. Sosyal Sermayenin Pierre Bourdieu'ya Göre Tanımı

Sosyal sermaye tartışmasına yapılan katkı özellikle son yıllarda oldukça büyük bir hızla artmaktadır. Kavramsal manada tam netlik kazanan bir olgu olmayışı üzerine yoğunlaşmanın ana nedeni olmuştur. Değişik alanlarda değişik bakış açıları ile değerlendirilebilir oluşu da diğer bir nedendir. En temelinde sosyal sermayeye yön veren yazarların başında sırasıyla Bourdieu, Coleman ve Putnam gelmektedir.

Sosyal sermaye 19.yy yazarlarının eserlerinde üstü kapalı olarak ele alınmıştır. Kavramın netlik kazanması için üzerinde çalışmaların yapılması gerektiği ilk yıllarda kesin olarak bilinmektedir. Daha sonra ise Hanifan, Jacobs ve Loury gibi düşünürlerce analiz edilen sosyal sermaye kavramı 1980 li yıllarda Bourdieu ile anlaşılmuştur. Daha sonra kavramın bugünkü popüleritesine kavuşmasını sağlayan, görüş ve analizleri ile Bourdieu'dan etkilenen Coleman olmuştur (Eşki, 2009: 24). Diğer düşünürlerce göre daha net ve açık bir dille kavramı bilimsel camiada çalışılır

hale getiren yazarlar çalışmalarında bir silsile halinde takip ederek analizler yapmışlardır.

Bourdieu'nun sosyal sermaye için söylediklerini anlayabilmek için önkoşul şüphesiz ki onun sermaye kavramına yüklediği anlamı çok iyi kavramak, anlamak ve özümsemekten geçmesidir. Açıklamaların merkezinde sermaye kavramının yer alması bunun ana nedenidir. Sosyolojik anlayışında bir toplumun, yani tam manası ile sosyal dünyayı iyi anlayabilme ve detaylı bir biçimde analiz edebilmek çok önemlidir. Sosyal dünyanın analizi aynı zamanda kavramın ana işlev noktasından oluşu en baş mevzudur. Sermaye kavramının anlaşılmasına gelince ya içselleştirilmiş ya da materyal şeklinde biriktirilen iş oluşu dikkat çekmektedir. İçselleştirilmiş oluşu sosyal sermaye gibi sosyal bir yönüne ağırlık verişini göstermektedir. Materyal şeklinde oluşu biraz daha finansal sermaye çeşidine kaydığı için herkes tarafından bilinen ekonomik sermaye çeşitlerinden olan finansal sermaye oluşudur. Konu açısından önemli olan ve herkes tarafından da istenilen durum sermaye çeşitlerinden olan sermayenin ekonomi camiası ve diğer bağlantılı alanlara olan katkısıdır. İşte buradan anlaşılıyor ki yapılan çalışma ve analizlerin bu sermaye türünün önemini, değerini, katkısını, anlaşılmasını ve hatta gelecek kuşaklara nasıl ulaşacağını göstermektedir (Yarcı, 2011: 9).

Kısacası yukarıda da bahsedildiği üzere sosyal sermaye, kişilerin düşünce ve en nihai yönüyle sosyal olarak davranış yönünü formüle ettiği, topluma ait alışkanlık ve kalıpları bütünüdür. Bu formülasyondan anlaşılıyor ki kişilerin hareketlerini meşrulaştırmasıdır. Çünkü en önemlisi bir kavramın bir camiada var oluşunun ana nedeninden ötürü kaynaklı bir meşruluk söz konusu olmuştur. Bourdieu ya göre değerlendirdiğimizde de eğer bir aktör kodlama gibi bir mekanizmanın içerisinde hareket ederse davranışlarını önceden anlayabilmek olağandır.

Pier Bourdieu sermayeyi üçe ayırmaktadır. Ekonomik, kültürel ve sosyal sermayedir. Bu üç sermaye türünün çok yakından birbiri ile bağlantılı olduğu bilinmektedir. Fakat etkileşim ve formülize edilişi gereği farklı hususları söz konusudur. Sonuç olarak ikisinin de aynı amaca hizmet etmesi aralarında ki en güçlü bağı göstermektedir. Her şeyden ziyade bu üç sermaye çeşidini incelerken her ne olursa olsun sermaye kavramını iyi bilmek bizim için en doğrusu olacaktır (Yarcı,

2011: 10).

Bourdieu'ya göre üç çeşit olarak ele alınan sermayeler incelenecek olursa; Ekonomik sermaye, direkt olarak paraya dönüşümü olabilen ve mülkiyet hakları şeklinde kendini gösteren bir sermaye çeşididir. Birikmesi zaman alan ve zamanla biriken emek olarak ta değerlendirilir. En önemli ölçüm kıstası nakde olan dönüşümün varlığıdır.

Kültürel sermaye, kültürel kurumlardan oluşan, çeşitli diplomalar ve sertifikalar gibi somut belgelerle ve bireyin içinde yaşadığı ortamı içeren belirli koşullar altında ekonomik sermayeye dönüştürülebilen sermaye türüdür.

Sosyal sermaye, belirli sosyal zorunluluklarla ilişkilerden oluşan ve belirli şartlar altında ekonomik sermayeye dönüştürülebilen, farklı asil unvanların varlığını ya da onların adına hissetmesini sağlayan bir tür sermayedir (Eşki, 2009: 10).

Diğer taraftan, Bourdieu'ya göre, bağlantı yoğun ve dayanıklıdır. Ona göre, sosyal sermaye, uzun vadeli iletişim ağlarının tüm gerçek ve potansiyel kaynaklarını temsil eder. Bir bireyin sosyal sermayesinin büyüklüğü, aktif hale getirdikleri iletişim ağlarının büyüklüğüne ve sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayenin özelliklerine hakimdir (Kangal, 2013: 15).

Sermaye toplumda kendisini değişik şekilde göstermektedir. Herkes tarafından bilinen finansal sermaye, kültürel sermaye ve en son ana konumuz olan sosyal sermayedir. Diğerlerine oranla son zamanlarda kendini duyurma konusunda büyük bir hamle yapan sosyal sermayeye gelmeden önce finansal sermayenin nakde çevrilmesi hızlı olan, kültürel sermayeyi amaç için kazanılan eğitim öğretim deneyim gibi her türlü başarıdan olan birer sermaye çeşitleri olduğunu biliyoruz (Özdemir, 2007: 13).

Sosyal sermayeye gelince; toplumsal yükümlülüklerden yani bağlantılardan oluşan, belirli koşullar altında ekonomik sermayeye çevrilen ya da çevrilebilir ve soyluluk unvanı gibi şekillerde kurumsallaştırılabilir olan sermaye çeşididir.

Son olarak Bourdieu genel manada sosyal sermayeye pozitif bakış açısı ile

değerlendirmiştir. Ekonomik sermayedeki dolandırıcı grubu hiçe saymış ve aynı açıdan değerlendirmemiştir. Bağlantıları kötü amaçlı kullananlar ve ekonomi boyutundaki dolandırıcı sınıf aynı bağlamda incelenir. Sosyal ağları sosyal sermaye ile ilişkilendiren ilk kişi olarak tarihe geçen Bourdieu, sosyal sermayenin rekabetçi doğasını vurgulayan ve sosyal sermayenin omurgasına değerli destek veren ilk kişi olmuştur (Özdemir, 2007: 15).

2.4.2. Sosyal Sermayenin James Coleman'a Göre Tanımı

Pier Bourdieu'da olduğu gibi Coleman'da sosyal sermaye ile alakalı yapmış olduğu çalışmalarında yaşanan sosyal eşitsizlik ve okullardaki akademik başarı arasındaki ilişkiyi açıklama çabasından kaynaklanmaktadır (Field, 2008: 39). Bundan dolayı Amerika'da eğitim sistemi üzerine yapmış olduğu çalışma onu sosyal sermayeye büyük ölçüde katkı sağlayanlar arasına girmesini ve bu alanda etkin olan bir yazar olarak adının geçmesine neden olmuştur. Eğitim sistemi üzerine yapmış olduğu çalışma bir nevi Coleman açısından bakarsak sosyal sermaye kavramına yapmış olduğu katkı ve başlangıç olarak değerlendirilir.

Diğer taraftan Coleman bakış açısı ile değerlendirilirse; Coleman'ın sosyal sermayeyi yan ürün olarak görüşü karşımıza çıkacaktır. Sosyal sermayenin kaynağını açıklama noktasında bir yan ürün niteliğinde oluşu yani insan ilişkilerinde aktörlerin eylemlerinden ortaya çıkan bir ürün oluşudur (Analiz ve Türk, 2015:140). Daha değişik bakış açıları ile değerlendirilecek olursa; Sosyal sermaye kavramı, insanların çıkarları en iyi şekilde rekabet etmek olsalar bile, neden iş birliği yapmaları gerektiğine cevap vermeye çalışmaktadır.

Rekabetin var olduğu günümüz ekonomisinde bile rekabeti iliklerine kadar yaşayan örgütler bile zaman içerisinde çeşitli yollarla iş birliğine gitmektedir. İşte tam da bu noktada sosyal sermaye kavramı, sosyal sermaye terimi devreye girmektedir. Hal böyle olunca rekabet var iş birliği söz konusu olamaz gibi düz mantık düşünceler cevapsız kalıyor. İnsanlar neden iş birliği yapar neden rekabetin doğası gereği gibi davranmazlar tarzında sorularına çözüm bulmaya çalışan bir kavramdır.

Coleman'ın görüşüne göre, sosyal sermaye kavramı, piyasanın klasik iktisat

teorisindeki görünmez el rolüyle aynı çizgidedir (Analiz ve Türk, 2015: 141). Bu bakış açısından hareketle Colemanın klasik iktisat teorisinden olan görünmez el ile uyumludur. Bugün sosyal sermaye düzeyi yüksek olan ülkeler kalkınma, büyüme ve refah seviyesi yüksek olan ülkelerdir. Özellikle refah seviyesine bakıldığı zaman sosyal sermayenin ilişkiler ve ağlar ile kurmuş olduğu bağlantı ve Coleman'ın eğitim üzerine yapmış olduğu çalışma katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Coleman'ın iktisat teorisindeki görünmez el ile sosyal sermaye ilişkisi düşüncesi önemlidir (Analiz ve Türk, 2015: 142).

Coleman, insanlar arasında saklı tutulan yükümlülükler, beklentiler ve bilgi kanalları gibi davranışı teşvik eden veya sınırlayan yaptırımları ve normları ifade eder demiştir. Aşağıda Coleman'a göre, sosyal sermaye üç farklı yapıda bulunur.

Yükümlülükler ve yapıların güvenilirliği,

Sosyal yapı içinde hareket eden bilgi yoluyla,

Belirsizliği azaltmak ve bireylerin kamu yararına işlemlerini sağlamak için düzenleyici araçlar olarak işlev gören normları ve etkili yaptırımları bulunur.

Coleman'a göre, sosyal sermayeyi oluşturan bu üç önemli yapı aynı zamanda sosyal eylemleri anlama ve açıklama yolları sunmaktadır (Eşki, 2009: 33). Bilgi kanalları, beklentiler ve yükümlülükler sosyal eylemlerine yön vermektedir. İşte tam da bu noktada Bourdieu'ya göre Colemanın farklılaşan bir noktaya kaydığını gözlemleyebiliriz. Coleman Bourdieu' nun tersine rekabetin yerine iş birliğini öngörmüştür. Çünkü iş birliği olgusunun varlığı sonucu sosyal sermaye kavramı sosyal hayatta vücut bulacaktır. Aynı şekilde istenen ana sonuç ve beklentiler yerini tam anlamıyla bulacaktır. Sermaye çeşitlerine baktığımız zaman da anlaşılan en önemli beklenti ekonomik açıdan sosyal sermayenin de fiziki sermaye ya da beşeri sermaye gibi paraya çevrilmesi en büyük faydayı oluşturacaktır.

Her defasında sosyal ilişkilere dikkat çeken Coleman sosyal sermayeyi kavramsallaştırırken sosyal sermayenin sosyolojik boyutuna daha çok önem verdiğini ve sosyolojik tabanı daha da genişlettiğini görmekteyiz. Alt kesim insanların faydalanabileceği bir sermaye türü oluşuna da dikkat çeken Coleman

sosyal sermayeyi alt kesime de hitap eden birer kamu malı olarak dönüştüğünü vurgulamıştır. Her şeyden ziyade sosyal ilişkilerin ön lan da oluşu sosyal kesimin alt ya da üst kesim ayrımını hiçe saymıştır.

2.4.3. Sosyal Sermayenin Robert Putnam'a Göre Tanımı

Günümüzde sosyal sermayenin değer kazanmasını yapmış olduğu çalışmalar ışığında Putnam'a borçluyuz. Yapmış olduğu çalışmalar ile halkın ilgisini ve dikkatini sosyal sermaye üzerine toplayan Putnam sosyal sermayeyi günümüzdeki popüler haline kavuşmasında katkısı büyüktür (Field, 2008:179). Bundan dolayı Putnam sosyal sermaye tartışmasında adı geçen değerli yazarlardan olmuştur. Putnam'ın İtalya'daki araştırmalarını derlediği " Demokrasi Çalışması Yapma " adlı kitabı, genel olarak siyaset bilimini ve özellikle de sosyal bilimlerdeki sosyal sermayeyi etkilediğinden kuşku duymuyor. Putnam. Bourdieu ve Colemanın tam tersi sosyal sermaye konusunu geniş bir ölçeğe taşımaktadır. Sosyal sermaye kavramının sentez analizini yaparak ve psikolojik, sosyolojik ve politik faktörlerin ve sosyal sermayenin faydalarını birlikte tartışmıştır (Eşki, 2009: 35). Putnam'ın sosyal sermayenin tanımı, sosyal sermayenin unsurlarından ziyade, sosyal sermayenin unsurlarını kapsayan bir tanım oluşturmuştur.

Putnam'a göre sosyal sermayenin tanımı; Ortak hedeflere ulaşmak için, oyuncular, aktörlerin etkili ve etkili bir şekilde iş birliği yapmalarını sağlayan güven, sosyal normlar ve ağlar gibi sosyal organizasyonun özelliklerinden oluşan bir tanım yapmışlardır. İşbirliğine ciddi önem veren Putnam, aynı zamanda kolektif eylemlere de odaklanmaktadır. Tanımlamaya göre, iş birliği konusunun sosyal organizasyonun temel noktasını oluşturduğu görülmektedir. Sosyal sermayenin ilk başlarda tanımını yaparken de bahsettiğimiz iş birliği konusu; genellikle belirli hedeflere ulaşmak amacıyla birey ve grupların bir araya gelmesi şeklinde değerlendirilebilmektedir (Eşki, 2009: 34).

Putnam sosyal sermaye kavramına Bourdieu ve Coleman'dan farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Bourdieu ve Coleman bireyi merkeze yerleştirirken Putnam daha çok olay ve işlemleri toplumsal açıdan düşünerek işlemiştir. Belirli bir birey merkezi temsil etmemiş ve toplumsal boyutu ile toplumu referans almıştır. Bundan

hareketle Putnam sosyal sermayeye sahip bireyler yerine toplumlar şeklinde hareket etmiştir. Topluma ait sosyal sermaye gibi söylemler ile sosyal sermaye birikimine sahip bireyler yerine toplumlar gibi söylemlerde bulunmuştur. Putnam bundan dolayı kişilerin ve bireylerin sahip olduğu sosyal sermaye birikintisini bir yana bırakarak sosyal sermayenin, bölgesel ve ulusal düzeyde demokratik kalkınmayı nasıl etkilediği konusunda daha geniş bir anlamda ilgilenmiştir (Eşki, 2009: 36).

Genel olarak, Putnam'ın sosyal sermaye konusundaki çalışmaları, sosyal eğilimleri makro düzeyde ortaya çıkarmak amacıyla ilk sosyal sermaye teorisyenlerinden Bourdieu ve Coleman'tan farklıdır (Erbil, 2008: 25). Niteliksel oluşu araştırmalar ve yapılan analizlerin sonucunda bilimsel bir geçerliliğe bürünmesi kavrama daha çok değer katmıştır.

Putnam ilk zamanlar sosyal sermaye ile ilgili çalışmalarının tamamında sosyal sermaye kavramını olumlu olarak değerlendirmiş ve kavramı hep pozitif yönleri ile ele alıp değerlendirmiştir. Negatif yanlarına hiç dokunmamıştır. Zamanla değişen ve gelişen koşullar ile birlikte Putnam, bu görüşünden vazgeçerek sosyal sermaye kavramının negatif sonuçlarına da odaklanmıştır. Tek yönüyle değerlendirmeye son vermiş ve sonuçları analitikleştirmiştir. Putnam'a göre sosyal sermayenin etkisinin negatif ya da pozitif olması, mevcut kurulan ağların niteliğine göre değişmektedir. Her tanımlamaya rağmen Putnam, sosyal sermayenin karşı konulmaz seviyede iyilik için kullanılan bir güç olduğu konusundaki inancını da sürdürmektedir (Field, 2006: 104)

2.4.4. Sosyal Sermayenin Francis Fukuyama'ya Göre Tanımı

Bourdieu, Coleman, Putnam'a göre sosyal sermaye konusunda bakış açısını biraz daha değişik boyutlara sürükleyen Fukuyama güven unsuruna dikkat çekmiş ve üzerinde durmuştur. Değişik düşünörlere göre birçok sosyal sermaye tanımı mevcuttur. Tanımlamada yaşanan bu denli çokluk her zaman bahsettiğimiz gibi sosyal sermayenin birçok dalda incelenebilir değişik boyutlara hakim oluşundan kaynaklıdır. Fukuyama sosyal sermayeyi; Bir toplumun ya da bir kısmının güvenlik açısından egemen olduğu bir beceridir olarak nitelendirirken. Sosyal sermayenin kazanılması, bir topluluğun ahlaki normlarının alışkanlık haline gelmesini, sadakat

ve dürüstlük gibi erdemlerin kazanılmasını ve bireylerin sadakatini gerektirir şeklinde yorumlamıştır. Sosyal sermaye, kendi başına hareket eden bireyler tarafından kazanılmaz. Bireysel değerlerden ziyade toplumsal değerlere dayalı oluşturulması olarak nitelendirmektedir (Fukuyama, 2005: 52).

Sosyal sermaye bilindiği üzere bireylerin değil, bireylerden oluşan grupların üzerine yoğunlaşmıştır. Belli başlı unsurların varlığı ve ekonomiye olan katkısı itibari ile sosyal sermayenin rolü çoktur. Değişik toplumlar ve grupların kültürleri üzerinde inceleme fırsatı bulan sosyal sermaye toplumların ne tür bir trend içinde gelişme, büyüme, kalkınma gibi durumları açıklayabilmektedir (Şan, 2007: 75).

Ekonomik hayat sosyal hayatın derinliklerine gömülüdür. Çalışanları birer makine gibi düşünemediğimiz için onları örgüte karşı dayanışma, sadakat, hoşnutsuzluk gibi duygular geliştirmektedirler. Düşük güven seviyesine sahip örgüt ve toplulukların gelişme seviyeleri de durmuştur veya gelişmesi bitmiştir. İşte bu noktada güvenin iktisadi bir değere sahip olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Düşük güven düzeyine sahip örgütler bütün enerjilerini güveni denetlemeye harcadıkları için zamanları tükenmektedir. Güvensizlik kemirici ve bitiricidir ki örgütte iş birliğini zorlaştırıp işgörenleri tatminsizliğe ve örgütsel tükenmişliğe neden olmaktadır (Şan, 2007: 89).

Fukuyama'nın güven unsuruna dikkat ettiğini ve bir toplumda güven duygusunun sağlam adımlardan geçtiğini biliyoruz, ekonomik olarak ilerlemeye yardımcı olacak. Güven, ortak ahlaki normlara dayalı toplulukların ve eski köklere dayanan belirli değerlerin ürünüdür (Töremen, 2002: 562). Güvene bu denli önem verilmesinin sebebi de böylece anlaşılmaktadır. Ekonomik etkinlik amaçlandığı için sosyal konuda daha çok dikkat çekmektedir.

2.5. Sosyal Sermayenin OECD'ye Dünya Bankasına Göre Tanımı

Sosyal sermaye kavramına bakıldığı zaman birçok düşünür veya yazar olsun, kurum ya da kuruluş olsun hepsinin bakış açısı ve değerlendirme esaslarına göre kavrama birer tanımsal bakımdan değişik anlamlar yüklemişlerdir. Görülüyor ki sosyal sermayenin herkes tarafından bilinen ve kabul görmüş tanımı mevcut değildir. Buradan yola çıkarak yapacağımız en anlamlı ve yerinde olan yorum kavramın

değişik boyutlara ve değişik alanlarda incelenebilir nitelikte varlığıdır. Anlamsal manada hepsinin aynı kapıya çıkararak bu kavram bizim inceleme alanımız gereği yönetim ve ekonomi yönü ağır basmaktadır. Sosyoloji açısından bakıldığında zaman ise daha çok davranış ve toplum bilimi alanları göze çarpmaktadır. Ekonomi bazlı düşüncemizin altın da yatan ana neden tabii ki de kavramın bu camia ya sağlamış olacağı faydadan ibaret oluşudur (Balcı, 2015: 3-4)

Sosyal sermaye konusu Dünya Bankasında 1913 yılın da Putnam'ın İtalya bölgesindeki yapmış olduğu çalışma sonucunda da yoğunluk kazanmıştır. Dünya Bankasından özellikle iki yönetici tarafından yoğun ilgi görmüştür. Birinci destek kalkınma üzerine yapılan destek olmuştur. Kalkınma Ekonomisi Kıdemli Başkan Yardımcısı Michael Bruno, ilk destek sağlayandır. İkinci destek, Çevresel Sürdürülebilir Kalkınma Başkanı İsmail Serageldin tarafından yapılmıştır. Putnam bu iki başkan ile de görüşmüştür (Balcı, 2015: 2).

Dünya Bankası 1990 lar dan itibaren sosyal sermaye kavramını sahiplenmiştir. Gerçek hayatta birçok proje üzerinde deneyerek sosyal sermaye kavramını deneyim bakımından kazanıma çevirmişlerdir. Defalarca gerçekleştirilen bu deneyimler sürecin geliştirilmesi konusunda ciddi derecede olanak sağlamışlardır. Aynı şekilde diğer bir yandan sosyal sermaye kavramına ciddi derecede eleştiriler getirilerek ölçme yöntemi oluşturulup somut araçlar elde edilmiştir.

Sosyal sermaye gibi bir kavramı tanımlarken Dünya Bankası ve OECD gibi kurumların yapmış olduğu katkıları görmezden gelmek sosyal sermayeyi anlamlandırma hususunda büyük eksikliğe sebebiyet vermiş olmaktadır. Kalkınmanın sosyal açıdan öne çıkışı ile birlikte uluslararası kurumlar kalkınma politikalarının da sosyal sermayeyi bir aracı olarak görmüş ve sosyal sermaye kavramına yer vermeye başlamışlardır (Eşki, 2009: 23).

Bu bakımdan, Dünya Bankası sosyal sermayeyi kendi başına araştırma ve araştırma konusu haline getirmiştir. Bu şekilde, gelişen gölgeler, kalkınmanın başarısı için gerekli bir koşul olarak sosyal sermayenin gücüyle bağlantılıdır (Özcan, 2011: 24).

Sosyal sermayenin ölçülmesi konusunda OECD sosyal sermayenin ölçümlenebileceğini savunmuştur. Belirlenen belli başlı temsili göstergeler yoluyla anket ya da gözleme teknikleri yoluyla ölçümü yapıp analiz edildikten sonra sosyal sermaye düzeyinin belirlenebileceğini savunmuştur. Belirli örneklerle aracılığı ile ölçümlenebilir hale getirilerek sayısal verilere dönüştürülen sosyal sermaye nitelik ve nicelik doğrultusunda hesaplanabilir, ölçümlenebilir hale getirilebildiğini savunmuştur.

2.6. Sosyal Sermayenin Unsurları

Sosyal sermayenin unsurları Putnam' a göre kısacası, sosyal kurum, uyumlu bir şekilde örgütlenmiş eylemleri kolaylaştırarak topluluğun aktif etkinliğini en üst düzeye çıkararak güven, normlar ve sosyal ağlar gibi özelliklerden oluşur. (Putnam, 1993: 189). Sosyal sermayenin bileşenlerine açık bir şekilde yere veren Putnam, sosyal sermayenin iki farklı kolda gelişme gösterdiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi elbette bildiğimiz normlar ve sosyal ağlar iken ikincisi ise hareketliliği ve psikolojik rahatlığı sağlayan güven aşamasıdır.

Bu konuda oluşan sosyal sermayenin unsurları, bireylerin karşılıklı güven ve her türlü davranış ve kural normları gibi iletişim olanaklarının kalitesinden oluşmaktadır (Kangal, 2013: 43). Sosyal sermayenin unsurları sosyal sermayenin temel koşullarını oluşturmaktadır.

2.6.1. Güven

Güven, bir ilişki, arkadaşlık ya da birlikte yaşama tarafındaki bir bireyin mevcut ilişkisinin mevcut tarafındaki ya da gelecekte kurduğu ilişkisinin diğer tarafındaki kişiler tarafından sömürülmemesini sağlamaktır. Alışveriş veya alışverişe taraf olan grup üyelerinden biri veya birinin veya diğerinin güvenini, güven duygusunu yıpratmamasıdır (Gökalp, 2003: 181).

Aynı zaman da Putnam' ın sosyal sermayenin belirleyicileri olarak tanımladığı güven kavramı som zamanlarda üzerinde sayısız çalışmanın yapıldığı bir kavramdır. Sosyal bilimler alanında son zamanlarda sayısız çalışmaya neden olan bu denli yeni bir kavramın çıkış noktası sermaye odaklı olduğundan öte sosyal

ilişkilerden ve güvenden kaynaklı var oluşudur. Güncel oluşunun getirmiş olduğu popülerlik halen sosyal bilimler alanında göze çarpan konulardandır.

Güven risk kavramını daha öncelerden varsaymakta ve hayal kırıklığına uğrama durumu olmasına rağmen bir eylemin değerine tercih edilmişinden ötürü güven durumunu yansıtmaktadır. Güven daha başka yönü ile toplumsal düzen ve bireysel yaşantının ve demokratik gelişmenin gibi kavramların temelini oluşturmaktadır. Güvenin ilişkilere ağalara ve bazı kıstaslara dayalı oluşu, dürüst ve iş birliği yapan üyelerin oluşturduğu toplum ve toplumlarda ortaya çıktığı bir gerçektir (Başak ve Öztaş, 2010: 35).

Güven bileşeni genellikle üç türe ayrılır: genelleştirilmiş veya kişilerarası güven, yoğun güven ve kurumsal güven. Ekonomik büyümeyle yakından ilgilenirken genelleştirilmiş güven dikkate alınmalıdır. Genelleştirilmiş güvene gelince, aile üyeleri dışındaki bireylerle ilişkilerden kaynaklanan güvene verilen addır. Genelleştirilmiş güvenin en önemli etkinlik olduğu önemli bir nokta; ekonomik faaliyetleri kolaylaştırmak ve işlem maliyetlerini azaltmaktır (Öksüzler, 2006: 111).

Güven bileşeni ile ilgili bir diğer önemli yaklaşım Arrow'a aittir. Güvenin faydacı bir değer ve toplumsal sistemin önemli bir akışkanı olduğunu belirtmekte ve dışsallık kavramı içerisinde değerlendirilebilecek bir unsur olduğunu belirlemektedir. Arrow' a göre güven bir maldır ve ekonomik değerler ile sistemin etkinliğini artırır verimli üretimin sağlanmasına olanak kılmaktadır. Güven unsurunun çok çok daha önem verdiği özelliklerden bir tanesi, kullanıp miktarı azalmayan yani bitip tükenmeyen fiziksel yani finansal sermayeden farklı, hatta seviyesi yükselen bir sosyal sermaye unsuru olmasıdır (Mecik, 2010: 13).

2.6.2. Sosyal Ağlar

Sosyal sermayenin üç unsuru arasında, üçü de önemlidir. Sosyal ağlar ve bireylerin bu ağlara katılımıyla oluşturulan sosyal ağların unsurları, aynı iletişim kodlarını paylaşırken yeni ağlara entegre edilebilecek sınırsız genişlemeye açık, yapılardır. Sosyal sermaye konusunda sosyal bilimler alanının da literatüre bakıldığı zaman genellikle sosyal sermaye ile ilgili hemen çoğu eserde bireyler ve gruplar arası bağlantılara atıf yapılmaktadır.

Bourdieu, Coleman ve Putnam incelediğimiz üzere hepsi ağ ve bağlantılara değindi. Coleman' a göre sosyal sermaye bireyler arasındaki ilişkilere dikkat çeker iken; Bourdie' ya bakıldığında sadece ağların durumuna bakılarak bir sonuca varılamayacağına sosyal ağların arzulan sonuçlara ulaşmada nasıl kullanıldığına açıklık getirmede bir kilit değişken olduğuna dikkat çekmektedir. Putnam' a bakacak olursak o da ağlara çok önem vermiştir ve sosyal ilişkilerde kurulan güven duygusunun ağlar sonucu gelişeceğine dikkat çekmiştir (Eşki, 2009: 67).

Sosyal sermaye kavramsallaştırılırken çıkış noktası ya da ana uğrak noktası sosyal ağlar olduğu herkesçe bilinmektedir. Sosyal ağlar, normlar ve güven kavramı çoğu kaynak ve araştırmada sosyal sermayenin bir ön koşulu gibi ele alınıp incelenmektedir. Bu unsurlar gerçekten incelendiğinde ne denli önem arz ettiği gerçekten zamanla anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal ağların bazı zamanlarda sosyal sermaye üzerinde etkin bir mekanizma kurduğu konusunda fikir birliğine rastlanılmamaktadır. Aynı şekilde ağlara ciddi derecede önem veren Coleman yoğun ağların var olması sosyal sermayenin ortaya çıkma konusunda hayati öneme sahiptir düşüncesini savunmuştur. Her şeyden ziyade günlük hayatımızda bile ağ kavramının neyi kastettiği tam anlamıyla bilinmelidir. Ağ konusun da birçok ağ yapısı mevcut olduğu için bazı yazar ve düşünürlerce fikir ayrılığı söz konusu olabilmektedir. Sosyal bilimler camiasında inceleme alanı bulan çoğu sosyal sermaye çalışması elbette ağ ve hatta bizim için en önemlisi olan sosyal ağ konusuna ne kadar çok önem verdiği görülmektedir. Sosyal ağlar ön şart, unsur gibi hangi yapıda görünürse görünsün ağlar sosyal sermayenin en hayati bileşenidir (Eşki, 2009: 69).

2.6.3. Normlar

Norm denildiği zaman bir sosyal topluluğa dahil olan kişinin topluluk açısından o toplulukta aitliği gerektiren ne tür tutum ve davranışların gerektiğini belirten yazılı olmayan değerler bütünüdür. Tanımdan da anlaşılacağı üzere normlar konusu somut net bir kuralın olmayışı sosyal ilişkiler sonucu doğan kuralların varlığı her türlü konu üzerinde durulması gerektiğini ön plana atmıştır. Bu çerçevede başka bir bakış açısı ile normlar konusunu sağlamlaştırmak açısından hukuk kurallarının yazılı olanları ya da yazısız olanları ya da toplum tarafından iyi karşılanmayan hal, hareket ve tutumların ayrımını yapabiliyorsak norm konusunu tam manasıyla

kavranabilmektedir.

Sosyal destek, statü, onur ve diğer ödüller tarafından desteklenen normlar, toplumun yararına olan ve kendi çıkarlarından vazgeçmeyi hak eden sosyal sermaye yaratma kapasitesi olarak gören toplumun normları arasındadır (Eşki, 2009: 62). Daha önce de belirttiğimiz gibi normlar, bir sosyal güven aracı ve ortak bir güven ve cevap duygusu aracı olarak kabul edilmektedir.

Coleman, New York Kuyumculuk Piyasası örneğine dayanarak, sosyal sermaye tartışmasının sosyal yapısındaki normların ve güvenin işleyişini netleştirir. Örneğe bakıldığında, bu pazarda bulunan yatırımcılar, güvenlik önlemleri almadan mücevherlerini takas edebiliyorlar. Tabii ki, bu değişimin en büyük kaynağı, birbirlerinin pazardaki sınırsız güvenleridir. Sıkı bir ilişkinin egemen olduğu kapalı yapılarda işlem görmeleri sahtekarlığa yol açmaz (Özdemir, 2007: 117). Aynı şekilde Müslümanlık gibi bir dinin mensuplarının yaşadığı Mekke ve Medine gibi merkezlerde bireylerin güvenden ziyade dini normlara bürünmüş bir kişilik yapılarına sahip oluşları da normların ve güvenin getirdiği bir sonuçtur. Sosyal sermaye ye bakacak olursak toplumların sahip olduğu değer yargıları ile birlikte var olmuşlardır.

Birey topluluğunun belirli bir düzen içinde sağlıklı bir şekilde hayatta kalması için, konu bahisleri toplumun bir norm etrafında belirli kümelerdeki ittifakı ile sağlanmaktadır. Tarihin insanlık döneminde, her dönemde olduğu gibi, özellikle modern dönemde kent merkezlerinde nüfus birikimi için sosyal sermaye konusu önem kazanmaya başlamıştır. Daha önceki zamanlarda sosyal normlar genellikle din ve felsefe üzerine tartışmalara konu olurken gün geçtikçe sosyal ilişkilerin sadece din ve felsefe dalından yaşanmadığını aynı zamanda toplumun her kademesinde her alanda yaşandığı bilinci ortaya çıkmıştır. Toplumda doğan bu bilinçle birlikte bilim camiası da artık inceleme alanını genişletmiş yeni konular üzerinde yoğunlaşmaya doğru kaymıştır. Bunun sonucunda sosyal normlardan doğan ilişkiler artarak sosyal sermaye kavramı gündeme gelmiştir.

2.6.4. Alaka ve Uyum

Sosyal sermayenin unsurları konusunda alaka ve uyumu bazı kesimde ayrı bir

başlık altında işlenirken, bazı kesim benimde görüş ortağı olduğum şekilde tek bir başlık altında incelemiştir. İlgil ve katılım unsuru beraber incelenmesindeki ana neden ilgi görene olan katılımın varlığı doğrultusunda yorumlanmıştır. Bir gruba bir kuruluşa katılabilmek için öncelikli olarak bireylerde uyandırmış olduğu ilginin payı çok büyüktür. Sosyal bir varlık olan insan hiç yadsınmayacak kadar özgürlüğünü kendi iradesi olmaksızın başkalarının eline vermiş vaziyettedir. Son zamanlarda yaşanan özellikle bilimsel alanda meydana gelen güçlü gelişmeler sonucunda insanlar ister istemez kendini daha tanımlayamadığı bir camianın içinde bulabilmektedir. Her şeyden ziyade sosyal ilişkilerin bu denli ön plana çıkışının ana etkenlerinden biriside elbette küreselleşme olmuştur (Öğüt ve Erbil, 2009: 25).

İnsanların ilgi ve isteğinde meydana gelen güçlü değişiklikler bireyleri küreselleşmenin de etkisi ile yeni bir profile girmiştir. Belirli bir zaman dilimi içerisinde mevcut olanın dışına çıkarak yeni sosyal ilişkilere doğru yeltenen insanların artan ilgisi sonucu oluşan değişiklikler elbette sosyal sermaye unsurlarının hepsinde yer edinmiştir.

İlgiyle ilgili verdiğimiz açıklamaya bakacak olursak sosyal sermayenin ilgi ile bağlantısını kurmak hiçte güç olmayacaktır. Bu nedenle, toplum ile bireyler arasındaki etkileşimi ve içinde buldukları topluma duyarlı olmayan ilgisiz kişilerin etkisinin sonucu olarak yaratılan güven sorgulamak gereklidir. İlgil ile eşgüdümlü olarak oluşan katılımda iki tarz katılım mevcuttur. Biri sivil katılım diğeri devlet katılımıdır. Elbette sivil katılım sosyal katılım ile birebir örtüşür nitelikte olmasa da birbirlerini tamamlayıcı yönleri çoktur. Sivil katılım ile devlet etkinliğinin eşgüdümlemesi toplumlar açısından üye ilgilerinde meydana gelen artış; topluluklar açısından ilginin topluluğa katılmayı yönlendirmesi, sosyal sermaye açısından ciddi derecede önem arz etmektedir (Öğüt ve Erbil, 2009: 29).

2.7. Sosyal Sermayenin Türleri

Sosyal sermayenin çeşitlerine bakıldığı zaman sosyal bilimciler ve iktisatçılar farklı bir ayrıma giderek değişik bir tasnifleme yapmışlardır. İncelediğim tezler, çoğu sosyal sermayenin sosyal sermaye olarak kabul ettiği, sosyal sermayeyi birleştirdiği ve sosyal sermayeyi birleştirdiği çeşitli kaynaklara ve makalelere göre incelenmiştir.

Özellikle son zamanlarda ele alınan makale ve tezlerin birçoğunda yapılan araştırmalar sonucunda sivil ve kamusal sosyal sermaye gibi bir tür daha var olduğunu gözlemlenmiştir. Sivil ve kamusal sosyal sermaye her ne kadar sosyal sermayenin ekonomik boyutu ile ele alınmamış gibi hissettirse de ne kadar yakın oldukları bilinmektedir. Tasniflerin çoğunluğu ilişkilerin yoğunluğuna göre şekil aldığı kıstasını gözeterek sosyal bağlamda hangi yönünün ağır bastığı bilinmesi gerekmektedir.

2.7.1. Dayanışmacı (Tesanüt) Sosyal Sermaye

Dayanışmacı sosyal sermaye yaş, eğitim, etnik yapı, sosyo-ekonomik statü ya da politik görüş gibi ana karakteristik edilmiş özelliklerinden bir ya da daha fazlası ile benzeyen ve kişiler arasında güçlü bağlar kurmayı hedefleyen dayanışmalar şeklinde ifade edilir (Eşki, 2009: 49).

Dayanışmacı sosyal sermaye, bir grup ya da topluluk tarafından paylaşılan ortak yarar olabilir ya da kişiler tarafından kontrol altına alınmış bir çeşit grup yararı da olabilir şeklinde ifade edilmektedir. Hal böyle olunca Coleman'ın da bu bağlamda, Bir sosyal grubu oluşturan sosyal bağların, diğer bir deyişle sosyal ağın kapanmasının, o grubun sosyal sermayesini artıracadıını savunmuştur (Özen ve Aslan, 2006: 135).

2.7.2. Köprü Kuran Sosyal Sermaye

Aracı yani köprü kuran sosyal sermaye, dayanışmacı yani dayanışmacı sosyal sermayenin tersine, iş birlikleri, tanışıklık, arkadaşlık, akrabalık şeklinden daha pasif ve daha az yoğun ama daha çok birleşen sosyal olgulardan türemektedir. Aracı sosyal sermaye kişilere, onların dış sosyal ilişkilerine ve bağlarından sağladıkları sosyal sermayeyi kendi çıkarları için nasıl kullandıkları konusuna dikkat çekmektedir.

Köprü kuran sosyal sermaye daha uzak sosyal ilişkiler ile alakadar olmaktadır. Bölge dışında mevcut olan bağlar, yeni imkânlar bulmayı olanaklı hale getiren ciddi derecede önem arz eden faaliyetler şeklinde ifade edilmektedir (Aydın, 2015: 65).

2.7.3. Kaynaştırıcı Sosyal Sermaye

Kaynaştırıcı sosyal sermayesi kavramı Woolcook (2000) tarafından bir il olarak önerilmiş ve sosyal bilimler literatürüne dahil edilmiştir. Woolcook'a göre, birleştirici sosyal sermaye, siyasal seçili ve halk arasındaki veya farklı sosyal sınıftaki bireyler arasındaki bağlantılar gibi farklı güç veya statü düzeylerinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak, gücü olan kişiler ile bağı bir araya getirme gücü olmayan kişilerdir (Öğüt ve Erbil, 2009: 56).

Örnek olarak grup gücü ve yöneten sosyal sermayeyi bir sosyal sermaye örneği olarak yöneten otorite ve yönetilen insanların ilişkileri verilebilir (Kangal, 2013: 42).

2.7.4. Sivil ve Kamusal Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye bazen medeni ve kamu olarak sınıflandırılmıştır. Collier ikiye böldüğü için sosyal sermaye medeni ve kamusal olarak incelenir. Sivil toplum sosyal sermaye ve kamu toplumu, sosyal sermaye ayrımı olarak ortaya çıkarmıştır (Collier, 1998: 25).

Sivil toplum sosyal sermayesi, kendiliğinden veya kendi kendini organize eden gruplardan oluşan kurumların sosyal sermayesidir. Bunlar, çeşitli organizasyonlar, dernekler, sivil toplum kuruluşları, topluluklar gibi organizasyonlardır. Sivil toplum sosyal sermayesi bu topluluklardan oluşur, fakat aynı zamanda normlarını, inançlarını ve tutumlarını da kapsar. Kamu sosyal sermayesi, devlet veya özel sektör tarafından desteklenen kurumlarla ilgilidir. Sivil toplum sosyal sermayesi ve kamu sosyal sermayesi birbirine bağımlı ve yeri geldiğinde zaman zaman birbirinin ikamecisi konumda olabilmektedir. Benzer şekilde devletin istikrarı sosyal istikrara bağılıdır (Çakmak, 2008: 17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE TARIMSAL DESTEKLER VE SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİ: KONYA BÖLGESİNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

3.1. Türkiye'de Tarımsal Destekler

1913 yılında endüstriyel kalkınmayı teşvik etmek için "Teşvik Kanunu" ilan edildi. Ancak, dönemin şartları nedeniyle beklenen sonuçlar elde edilememiştir (Karabıçak, 2013: 265-266). Cumhuriyetin ilanı ile yeni bir dönem başlamış ve sanayi alanında önemli ilerlemeler için yeni planlar geliştirilmiştir. Atatürk öncülüğünde, 1. İzmir Ekonomik Kongresi düzenlenmiş ve kongrede özel sektörü teşvik eden politikalar önerilmiştir. Ancak, bu politika özel sektörde yeterli sermaye eksikliği gibi koşullar nedeniyle uygulamaya geçirilememiştir. 1927'de, tarım teşvik endüstrisi hakkında yeni bir kanun hazırlanmıştır. Bu kanun 1942 yılına kadar uygulanmış ve aynı yıl yürürlükten kaldırılmıştır. Sermaye birikimini arttırmak ve kalkınmayı hızlandırmak amacıyla, 1954'te özel sektör teşviklerine ek olarak yabancı yatırımları çekmek amacıyla Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu yürürlüğe girdirilmiştir (Değirmenci, 2014: 100). Bu gelişmelere ek olarak, o dönemde tarım eğitimi özel bir öneme sahipti ve 1927'de eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. Tarımsal eğitimde mevcut okulları yeniden düzenlemeye ve yeni okullar açılmasına karar verilmiştir (Kayam, 1997: 87).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 1929'nun ekonomik krizini olumsuz etkilemiştir. Özellikle Türkiye'de 1929 ekonomik krizi, tarım ürünleri fiyatlarında keskin bir düşüşe yol açmıştır. Bu durum nedeniyle, tarım sektörüyle ilgili korumacı politikalar daha önemli hale gelmiştir. Bu dönemde genel olarak kullanılan politikalar; temel fiyatlar ve destek alımlarının yanı sıra girdi sübvansiyonları ve ucuz krediler olmuştur. Her ne kadar ürün grupları yıllar içinde geliştirse de, birçok ürün geçmiş yıllardaki pazar fiyatları ile desteklenmiştir. Piyasa fiyatı desteği, genellikle politik tartışmaların özünde olmuş ve bu dönemde diğer destek politikalarından çok daha önemli hale gelmiştir (Yalçınkaya, 2006: 103).

1923-1929 yılları arasında ekonomimizin en önemli gelir kaynağı tarım olmuştur. Bu döneme kadar; Osmanlı tarım sisteminde var olan ve çiftçilere ağır olan

Aşar vergisi 1925'te kaldırılmıştır. Bu dönemde, tarımsal kalkınmayı destekleyici mekanizmalar devlet ve yerel yönetimler tarafından kurulmuştur (Çakıcı, 2013: 65).

1945'te çiftçiler için 4753 Sayılı Toprak Kanunu, ilan edilmiş ve 5.000 hektarlık araziye belediyelere ve topraksız çiftçilere ekimleri için tahsis edilmiştir. Bu kanuna göre, devlet arazisi dağıtılmış, ancak elde edilen sonuçlar yetersiz kalmıştır (Güngören, 2013: 17).

3.2. 1960-1980 Dönemi

1960 yılında yeni bir gelişme dönemi başlamıştır. Hem siyasi alanda hem de ekonomik alanda meydana gelen değişiklikler ile ekonomiye yön vermeye başlanmıştır. Bununla birlikte bir devlet planlama kuruluşu oluşturulmuş ve beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır.

1963 yılında uygulanmaya başlayan gelişim planları ve destekleyici uygulamalar, kalkınma planlarının bir parçası olarak ele alınmıştır. Tarım sektörüne ilişkin hedef ve stratejiler kalkınma planları ve yıllık programlarla belirlenmiştir. Bu planlama dönemlerinde piyasa fiyatı desteği uygulanmaya devam edilmiştir. Piyasa fiyatı destek politikasına ek olarak, kimyasal gübre için önemli sübvansiyonlar oluşmuştur. Ayrıca, tarım sektöründeki çiftçiler, fon sıkıntısı çekmekten kaçınmak için piyasa oranlarına dayalı olarak düşük faizli krediler sağlayarak onlara yardım etme konusunda cazip hale gelmiştir (Yalçınkaya, 2006: 103).

3.2.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Birinci Dönemi

İlk Beş Yıllık Kalkınma Planında, tarım politikasının amaçları şunlardır: (DPT, 1963).

- Fiyat artışındaki ulusal fiyattaki % 7'lik artışı artırmak ve tarımsal üretimi artırarak ve sanayi sektörünün hammadde ihtiyaçlarını karşılayarak sanayi üretimini artırmak için ihracatı artırmak.

- Besin seviyesini arttırmak için besin maddelerini arttırmak.

- Kalkınma planının sosyal hedeflerine ulaşmak. Gelir farklarını ortadan

kaldırmak için tüketimin arttırılması; işsizliğin azaltılmasının desteklenmesi; Tarım işçilerinin tarım dışı sektörler için iş yaratma olanaklarının üstünde şehirdeki köy işçilerinin akınının yarattığı deforme olmuş kentleşmeyi önlemek ve genel olarak tarım ve toplumun kalkınma hareketlerini gerçekleştirmek.

- Arazi kullanımında uzun vadeli bir denge sağlayarak uzun vadeli hedeflere ulaşmaktır. Sadece kaynakların depolanması değil, aynı zamanda maksimum verimlilik sağlayacak kaynaklardır.

Tarım sektörünün ilk beş yıllık kalkınma planındaki öneminin nedeni, bu sektörün GSYİH' daki yüksek payından kaynaklanmaktadır. Diğer sektörler gelişme aşamasını yaşarken, ekonominin gelirlerinin çoğu tarım sektöründen gelmektedir. Sonuç olarak, tarım sektörünü teşvik eden politikalar o yıllarda özellikle önem kazanmış ve ekonomiyi yönlendiren temel politikalardan biri haline gelmiştir. Grafiğin gösterdiği gibi % 43,8'lik yüksek bir pay, kamu kesiminin izleyeceği politikalarda tarım sektörüne daha fazla ağırlık verilmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca, temel ekonomik büyüme politikasıdır. Yukarıda belirtilen hedefleri incelediğimizde, temel politika % 7'lik bir ekonomik büyüme sağlamaktır. Tarımsal üretimi ve tarımsal üretimi artırarak tarımsal üretimi artırma sorunu iyileştirilebilir. Yine gelişme planında, tarımsal ihracattaki artış, tarımsal üretimin artmasıyla artmıştır.

3.2.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı İkinci Dönemi

İkinci Kalkınma Planı 1968-1972 yıllarını içermiştir ve İlk Beş Yıllık Kalkınma Planından bazı farklılıklar göstermiştir. 1961 yılında yürürlüğe giren anayasada kalkınma bileşeni kalkınma planlarıyla ilişkilendirilmiş ve bu doğrultuda ilk beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı, tarım sektörünü baskın sektör olarak tanımladı ve politikalarını buna göre tanımlanmıştır. Beş yıllık kalkınma planının son süreci çıkış noktasına ulaşmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, tarım yerine sanayi sektörünü almıştır.

Bunu, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının aşağıdaki maddelerine göre daha net bir şekilde açıklayabiliriz (DPT, 1968).

İkinci Beş Yıllık Plan, Türkiye hammaddelerini, bağımlı ekonomik yapıdaki ürün alanlarını bağlamıştır; tüketilen ürünlerin üretimi ve bunların sanayileşmiş bir yapıya entegrasyonunda önemli bir adımdır. Sonuç olarak, sanayimizin GSMH içindeki payı % 25,5'ten % 30,7'ye yükselmiştir. Bu tarımla uğraşan nüfusun oranını azaltarak mümkündür.

İkinci gelişme planı çerçevesinde, tarım sektörünün bu süreçte fazla ağırlık taşımayacağı açıktır. İkinci planın bir parçası olan tarım sektörü, önceki plandaki gelişimin öncüsü olmuştur. Tarım sektörünü gerekli altyapıya ihtiyaç duymadan ikinci sırada almak ülke ekonomisi için bazı problemler yaratacaktır. Sanayi sektörüne ağırlık verecek olan bu planda, tarım sektöründe ortaya çıkan işsizliğin ortadan kaldırılması ülke ekonomisi için bir problem oluşturmayacaktır. Gerekli teşvik politikaları başarıyla uygulanırsa sanayi sektöründeki gelişim işsizlik ile mücadelede en önemli çözüm yolu olacaktır denilmiştir.

3.2.3. Beş Yıllık Kalkınma Planının Üçüncü Dönemi

Ekonomi, üçüncü kalkınma planının uygulanmasına kadar geçen dönemde büyük değişiklikler geçirmiştir. Genel bir örnek olarak, tarımın ekonomideki payı azalmış ve sanayi sektörünün ağırlığı artmıştır. Başlangıçta önemli bir desteğe sahip olan tarım sektörü, gerekli kalkınma adımlarının çoğunu tamamlamıştır. Sanayi sektörü ikinci beş yıllık kalkınma planında yeterince desteklenmiş bir sektör olarak kabul edilmiş ve büyüme potansiyeline sahip bir sektöre olmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, Türkiye'nin sanayileşmesinde ciddi kalkınmaya ihtiyaç duyulması savunulmuştur. Bu durumun, sektörün ve sanayicilerin gereksinimlerine uygun olmasını istediklerini savunmuşlardır. Sanayi sektörüne ağırlık vermenin bir diğer nedeni olan nüfus artışı karşısında verimliliğin artırılması önerilmiştir. Bu tutum, aktif nüfusun % 65'inin tarım sektöründe kullanıldığı ve tarım sektörünün milli gelir içindeki payının yaklaşık % 28 olduğu gerçeğine bağlanmıştır. Sanayi sektörü aynı unsurlarla değerlendirildiğinde, aktif nüfusun % 11'i sanayi sektöründe istihdam edilirken, sanayi sektörünün geliri ile milli gelir arasındaki oran % 23'olmuştur (DPT, 1973: 2).

Uzun vadeli planlamayı içeren Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının ana

hedefleri beş yılda 88 milyar TL artışı içermekte ve gayri safi yurtiçi hasıla 1972'de 191 milyar dolardan 1977'de 279 milyar dolara çıkarılmayı hedeflemiştir. Beş yıllık bir süre zarfında yıllık ortalama % 7,9 büyüme hedefleyen ve 1972'de kişi başına 5 000 TL'den 6,640 TL' ye ulaşan geliri arttırmayı amaçlamıştır (DPT, 1973: 4).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulandığında, kooperatif hareketi tarım sektöründe başlamış ve bu durum yaygınlaştırılmıştır. Bu dönemde, kamu kurumları kooperatifleri teşvik etmiştir. Bu dönemde kurulan köy kalkınma kooperatifleri, yabancı işçilerin, tarıma odaklanarak kırsal alanlardaki yatırımlarla tasarruf sağlamasını da sağlamıştır. Tarımsal kredi ve satış kooperatifleri hariç tüm kooperatifleri içeren Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, tarım kooperatifleri döneminde ikinci beş yıllık kalkınma planında önemli bir gelişmedir. Bu yasa kooperatiflerin mevduat toplamalarına izin vermiştir. Üçüncü plan, kooperatifler aracılığıyla kooperatifler için özel düzenlemelere dayanan tarımsal desteklerin kurulması çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, kooperatiflerin, sermayenin, emeğin vb. onu elementlerin bir kombinasyonu olarak gelişmeyi hızlandırmak için bir araç olarak görmüştür (DPT, 1973: 909). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, tarım sektörü ile tarım sektörü arasındaki ilişki vurgulanması gereken bir diğer konudur. Arazi ve tarım reformu ile ilgili aşağıdaki hususlar belirlenmiştir (DPT, 1973: 114).

- Verimlilik ilkesi doğrultusunda, yaşam standardının iyileştirilmesi, arazi ve çiftçilerin az toprakla üretilmesi ve arazi sürekliliğinin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak.

- Belli büyüklükteki toprakların verimsiz muamelesi durumunda, bu arazilerin kamulaştırma yoluyla devlete devri ve verim esasına göre düşük toprak büyüklüğüne sahip çiftçilere verimlilik temelinde verilmesi,

- Tarım sektörünün dışındaki sanayileşme hızını aksatmadan, dağıtılacak alanın yetersiz olması durumunda yeterli gelire sahip olmayan diğer sektörlerden çalışanlar istihdam etmek.

- Meralar, yaylalar ve kışlar bilimsel ve ekonomik ilkelere göre sınıflandırılacak ve bakım ve iyileştirme çalışmaları yapılacaktır.

- İşletmelerin bütünlüğünü yeterli düzeyde gelirele sağlamak için miras hükümlerinde gerekenler yapılacaktır.

- Kooperatiflerin geliştirilmesi için teşvikler sağlanacak ve çiftçilere her aşamada yardımcı olacak kooperatifler sağlanacaktır.

3.3. 1980–2000 Dönemi

Türkiye'de uygulanan küresel tarım politikalarının evrimi ile birlikte 1980'lerden bu yana dönüşüm geçirmiş ve müdahale özgürlüğüne geçilmiştir. Bu dönemde, dış büyüme stratejisinin ithalat ikame stratejisi yerine kabul edildiğinde, tarım için destek azaltılmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları, tarım sektöründeki pazar mekanizmasının daha verimli çalışmasını sağlamak amacıyla bu değişikliği desteklemiştir. Dış ticaretin korunmasının azaltılması, kredi ve girdi sübvansiyonlarının kaldırılması, desteğin kapsamının azaltılması ve ayrıca destekleyen kamu kuruluşlarının özelleştirilmesine yol açma gibi uygulamalar ile gösterilmiştir (Artık, 2014: 35).

3.3.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dördüncü Dönemi

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983'te uygulanmıştır. Sanayi sektörü Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında en fazla desteği almış ve dördüncü beş yıllık kalkınma planı sektörü teşvik edici politikaların ana sektörü olarak desteklemiştir. Özellikle imalat sanayini desteklemeye odaklanmıştır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, önceki planları ve kalkınma aşamasını tamamlayan sanayi sektörünü desteklemeye odaklanmış olmasına rağmen, tarım sektöründe bir takım düzenlemeler yapmıştır.

Düşük ve orta gelirli üreticileri destekleyerek tarımsal üretimin sağlıklı gelişmesini desteklemek için yeni bir destek politikası kabul edilmiştir. Bir destek politikası olarak, bir fiyat destek politikası benimsendi ve her yıl tarımsal üretim koşullarına göre destek fiyatlarının belirlenmesi beklenmiştir. Tarımı desteklemek için kabul edilen politikalar şöyle sıralanabilir (DPT, 1979: 281-282).

- Tarımsal destek politikası üretim planlamasının temelini oluşturacaktır.

- Fiyat ve müdahale alımlarına ek olarak, destek politikaları, artan tarımsal eğitim olanakları gibi fiyat dışı destek araçlarının yanı sıra destek politikalarının uygulanmasına dahil edilecektir. Tarımsal örgütlenme ve teknolojik gelişme ve ucuz, yeterli ve düşük faizli girdilerin sağlanmasıdır.

- Fiyat belirlemesi durumunda, büyük çiftçiler için normal fiyat artışlarından yüksek olması durumunda teşvik gerektiren küçük çiftçilerin durumu dikkate alınacaktır.

- İhraç edilebilir ürünlerin alım fiyatlarını belirlerken dünya fiyatları dikkate alınacaktır.

- Çiftçilerin gelirinin küresel üretim ve dalgalanmalardan olumsuz olarak etkilenmemesi için önleyici bir teşvik politikası uygulanacak ve bu amaç için bir fon yaratılacaktır.

- Destek alımları için açık finansman izlenecek ve enflasyonist politikalar ekonomi üzerindeki enflasyonist baskıları önleyecektir.

- Tarımda finansmana yönelik teşvikler ilke olarak Tarım Ürünleri Destek Ajansı ve TMO tarafından sağlanacaktır. Tekel, Türkiye şeker fabrikaları A.Ş. ve et - balık destek programları kurumlar tarafından uygulanmıştır Planın kapsadığı süre zarfında bu organizasyonlar aracılığıyla devam edilecektir.

- Finansman ihtiyaçlarını karşılamak için destek alımları yapan tüm kurumlarda öz kaynak katkısı artırılacaktır.

- Kamu işletmelerinin tarımsal faaliyetlerde faaliyet alanlarına giren üreticilerle bir üretim sözleşmesi imzalanacaktır.

Yukarıda belirtilen temel destek politikaları incelendiğinde, tarım sektöründe daha planlı ve düzenli yardımın uygulanması söz konusudur. Fiyat desteği dışındaki destek politikalarının benimsenmesi sadece fiyat desteği ile değil aynı zamanda olumlu gelişmelerle de desteklenecektir. Aynı zamanda, tarım sektörüne düşük faizli

kredilerin sağlanması, tarımsal faaliyetlerde bulunan dar veya orta ölçekli üreticiler grubu için büyüme fırsatları sağlayacaktır. Ürünlerin eyalet bitkileri ve mevcut devlet tarafından satın alınması, üreticilerin ürünlerinin fiyatlarının korunmasına yardımcı olacaktır. Piyasadan alım yapılması durumunda, ürünler daha düşük fiyatlarla pazarlanabilirken, devlet kontrolü üretici için olumlu bir gelir farkı yaratacaktır. Devletin satılık ürün fiyatlarına müdahalesi korumacı bir rol oluşturacaktır.

3.3.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı Beşinci Dönemi

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında ekonomi başka bir boyut kazanmıştır. 1980 yılında başlayan liberal ekonomi, ekonomideki ağırlığını hissetmeye başladı. Kamu kesimi şimdi, botlama statüsü yerine çıtayı tutan devlet politikasını benimsemiştir. Özellikle dışa açıklık konusunun gündemde olduğu zamanlarda, kalkınma planı ile sektör baskın olan sektör olmuştur. Ek olarak, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, bireylerin sosyal yaşamdaki refahını iyileştirmeye yönelik sorunlar baskındır. Beşinci beş yıllık kalkınma planında organik tarım, tarımla ilgili büyük bir gelişme sorunuydu. Planın bu döneminde, Avrupalı ithalatçıların talepleri doğrultusunda, Ege Bölgesinde organik tarım uygulamaları başlatılmış ve takip eden yıllarda ülke genelinde yayılmıştır. Organik tarımla ilgili destek politikaları takip eden yıllarda tanıtıldı ve düşük faizli krediler, doğrudan gelir desteği (2000'den sonra), tarım arazilerinin korunmasına ve tarıma destek gibi politikalar uygulamaya konmuş ve toprak test analizleri yapılmıştır (İpek ve Çil, 2010: 132-144).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, girişimcileri bu plana uygun hale getirmek için genel olarak teşvik politikaları uygulanır. Bu politikalar aşağıdaki gibi listelenebilir (DPT, 1985: 32-33).

Dış ticarete desteğin temel amacı ihracatın artması; artışın devam etmesi, ihraç edilen ürünlerin çeşitlenmesi ve tüm sanayi ürünlerindeki payın artması listelenen politikalardan ilkidir.

- Yardım ve rehberlik araçlarında, yatırımın amacı, kapasitesi, teknolojisi, istihdamı ve ödemeler dengesi seçici ve farklı bir şekilde kullanılacaktır. Yer seçimi de vardır.

- Destek Yasası bir elinizle bir araya getirilecek, tamamlayıcı ve çeşitlendirilmiş piyasa koşullarına uygunluğu sağlayacak bir yapıda bir yatırım ve ihracat destek sistemi uygulanacaktır.

- İş yoğun yatırım projeleri, istihdam sorununu gidermeye odaklanacaktır.

- Yatırımların finansmanında öz kaynakların kullanımı teşvik edilecektir.

- Hammaddelere, özellikle nakliye maliyetlerine ve komşu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamada avantaj sağlayan sanayi, tarım ve hayvancılık girişimcilerine öncelik verilecektir.

Yukarıdaki teşvik politikaları göz önüne alındığında, tarım sektörü için doğrudan bir teşvik politikası yoktur. Sanayi sektörü için teşvik ve teşvik teşvikleri kabul edilmiştir. Tarımsal ihracat ile ilgili olarak, bölgeye en yakın ülkelerin ihtiyaçlarına cevap veren teşvik politikalarının uygulanmasından bahsedilmiştir. Ayrıca, tarım sektörüne entegre bir yatırım ile ek bir teşvik olabileceğinden söz edilmektedir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, tarımsal üretimin yılda % 3,6 oranında artması beklenmektedir. Bu büyüme seviyesi teknolojik gelişmeye ve tarımsal araştırmalara ve uygulamalı araştırma projelerine dayanmaktadır. Aynı dönemde iç talebin karşılanması için üretimi % 3 oranında artırması planlanmaktadır. Planın amacı, planın sonunda yaklaşık % 70'i gübreleyen buğday alanlarını % 85'e çıkarmaktır. Amaç, taze meyve ve sebze üretiminde altyapı eksikliğini ele almak ve böylece üretimi ve ihracatı arttırmaktır.

Sanayi hayvan yemi kalitesine ve fiyatına olumlu katkı sağlayacak mısır, soya ve fiğ üretimi, ikinci ürün ve nadas programları çerçevesinde kabul edilmiştir. Amaç, su ürünleri üretiminin % 7,7'lik bir yıllık ortalama büyüme oranını sağlamaktır. Bu alanda özel olarak geliştirilen ana planın iç su ürünleri yetiştiriciliğinin iyileştirilmesi, avlanma zaman ve tekniklerinin düzenlenmesi, pazarlama fırsatlarının iyileştirilmesi, su kirliliğinin önlenmesi ve balık avına çıkılması vurgulanmaktadır (DPT, 1985: 52-53).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tarım sektörünün politika ve ilkeleri şöyle sıralanabilir (DPT, 1985: 54-55).

- Tarımsal ürünlerin pazarlanması ve işlenmesi ile ilgili konularda kooperatifler teşvik edilecektir.

- Verimliliği artırmak için sulama yatırımlarına destek, ürün çeşitliliği ve yeni teknolojilerin kullanımı sürdürülecek, özellikle küçük su kaynaklarının ve yer altı su kaynaklarının geliştirilmesi sağlanacaktır. Özellikle kurak bölgelerde yoğunlaştırılmıştır.

- Güneydoğu Anadolu Projesi, entegre bir projenin parçası olarak geliştirilecek ve kurumlar arasında iş birliği sağlanacaktır. Bu durumu oluşturmak için bir koordinasyon birimi oluşturulmuştur.

- Tarımdaki dalgalanmaların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve üretime öncülük etmek için teşvik edici bir fiyatlandırma politikası uygulanmıştır. Bu aracı kullanırken ekonomik koşullar, yurtdışı üretim maliyetleri ve fiyatlar dikkate alınmıştır. Talepteki değişiklikler, teşvik kapsamına giren ürünlerin önceliklerini belirlerken dikkate alınmıştır.

- Uygulamada ucuz ve yeterli girdi, kredi, ziraat eğitimi, tarımın organizasyonu ve artan teknolojik gelişme fırsatları gibi fiyat dışı destek araçları kullanılmıştır.

- Tohumluk, fidan, fidan ve rot tedarikinde ve meyve bitki ve bağlarının desteğiyle tarımsal sanayinin ihtiyaçları dikkate alınmıştır.

Yukarıda belirtilen temel tarım politikaları incelendiğinde, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı kadar kapsamlı bir politika yoktur. Ayrıca, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında daha küçük hedefler kabul edildi. İş birliği faaliyetleri her zaman desteklenir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ana destek politikası, dördüncü kalkınma planında olduğu gibi fiyat destek politikasıydı. Fiyat destek politikasının dışında birtakım araçlar kullanılmıştır.

3.3.3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Altıncı Dönemi

Altıncı Beş Yıllık Büyüme Planı 1990-1994 tarihinde yapılan ve uygulamalı ve detaylı milletin refahını artırma konusuna önem vermiştir. Döviz darboğazlarının

yaşandığı ve enflasyonun yüksek olduğu bu dönemlerde enflasyonla mücadele ve üretkenliğin artırılması temel odak noktası olmuştur. Altıncı Beş Yıllık Büyüme Planlaması şu şekilde sıralanmıştır (DPT, 1990: 30-31).

- Destek politikaları öncelikle döviz sağlamak ve bölgeler arası dengesizliği azaltmak için faaliyetleri ve yatırımları artırarak rekabet düzeyini arttırmayı amaçlar,

- Destek politikaları bağlamında, araştırma ve geliştirme, ileri teknolojiler, çevre kirliliğinin önlenmesi, enerji tasarrufu ve suiistimal gibi konular üzerinde durulacak doğal kaynaklardır.

- Yatırım ve kullanma süresi için daha etkili önlemler özellikle kalkınmaya uygulanacaktır. İhracatçıların uluslararası pazarlarda rekabet avantajını sağlayacak koşullar sağlanacak, kredi ve ihracat sigortası anlaşmaları yapılacak ve ihracatçılara fırsatlar açısından en üst düzeyde desteklenecektir.

- İhracat desteğinin temel amacı, ürünleri ve ihracat pazarlarını çeşitlendirerek ihracatı artırmak ve sınai ürünlerin toplam ihracat içindeki payını arttırmaktır.

Yukarıda belirtilen temel teşvik politikalarını gözden geçirirken, bu politikaların temel amacı ihracatı artırmak ve sınai faaliyetleri desteklemektir. Temel teşvik politikaları tarım sektörünü teşvik etmemektedir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, tarım sektörünün temel amacı, üretim yöntemlerini geliştirmek, doğal üretim koşullarına bağımlılığı azaltmak, nüfusun gıda ihtiyaçlarını karşılamaktır. Tarımsal ürün ihracatını artırmak ta ana amaçtır. Bu şekilde, yüksek tohum ve üreme verimliliği ile kaynaklar en uygun şekilde kullanılacak ve ürün üretimini artırmak için diğer üretim girdileri etkili bir şekilde kullanılacaktır (DPT, 1990: 48).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtilen tarımsal hedefler şu şekilde sıralanabilir (DPT, 1990: 87).

- Tarımsal üretimdeki yıllık artış % 4,2 olarak hedeflenmiştir. Tarımda tarımsal üretimdeki yıllık artış, hayvancılık için % 3,7 ve % 4,9 olarak belirlenmiştir.

- Tarım ürünleri ihracatı, tarım ürünlerinin yıllık % 2.8'ini temsil etmelidir.

- İthalatın yıllık oranda % 4,6 artması beklenmektedir ve sektörün ithalattaki en büyük artışı ormancılık sektöründe % 14,4 olacaktır.

- Planın sonunda, toplam sulanabilir alanın % 53,4'ü sulama için uygun olmalı ve ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çabalarını arttırmalıdır.

Yukarıdaki bilgiler göz önüne alındığında, tarımsal üretim hedeflerinin önceki plana uygun olarak arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, tarım ürünleri ithalatı, tarım ürünleri ihracatından daha yüksektir. Tarımsal ürünlerin ihracatı için kapsamlı bir destek politikası oluşturulmalıdır.

3.3.4. Beş Yıllık Kalkınma Planı Yedinci Dönemi

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında uluslararası ilişkiler gelişmiştir. 1993 yılında sona eren Uruguay Turu, küreselleşme sürecinde dünya ticaretinin serbestleşmesine doğru atılmış önemli bir adım olmuştur (DPT 1996: 15). Sonuç olarak, dinamik karşılaştırmalı üstünlükler geliştirilmiş ve hatta gelişmiş ülkeler bile belirli koşullar altında koruyucu önlemler alınmıştır. Uruguay Turu, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak farklı seviyelerde liberalleşmeyi öngörülmüş ve bu nedenle uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine tamamen karşı çıkan görüşler bir miktar önem kazanmıştır (Özalp, 2014: 29). Bu dönemde, uluslararası sahnede sermaye akışının hızlanması ve ülkelerinin birbirleri nine olan ekonomik bağımlılığı krizlere neden olmuştur. Krizler, domino etkisi gibi diğer ülkelerin ekonomilerini etkilemişlerdir. Örneğin, Güneydoğu Asya'da oluşan kriz Türkiye'yi de etkilemiş ve ekonomide yapısal değişikliklere yol açmıştır. Tarım sektörünün GSYH içindeki payı 1990 döneminde % 17,5 iken, bu oran plan döneminde % 15'e düşürülmüştür. Ekonomideki tarımsal faaliyetlerin önemi azalırken, ülke nüfusunun önemli bir kısmı

tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlamıştır. Bu, tarım sektörünün kamu istihdamındaki payıyla açıkça gösterilmiştir. Tarımın Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sivil istihdamdaki payının yaklaşık % 45 olması, nüfusun çoğunluğunun hala tarımsal faaliyetlerde bulunduğunu göstermiştir (DPT, 1996: 57).

Destek politikaları, üreticilerin gelirlerinin istikrarını sağlamak için yeterli seviyelere ulaşmamış ve dünya fiyatından daha yüksek olan destek fiyatlarının, bazı ürünlerin büyüyen alanlarının aşırı genişlemesine ve üretilen fazlalıklara neden olmuştur. Ek olarak, fazla üretim fazlalığından dolayı fazla üretim artmıştır. Ek olarak, destek stratejilerini tanımlamak için yeterli bilgi elde edilememesi, destek stratejilerinin etkinliğini ortadan kaldırmıştır. Bunun temel nedeni, yeterli ve düzenli bir kayıt sisteminin olmayışındandır (DPT, 1996: 62).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, tarım sektörünün amaçları, amaçları ve politikaları şöyle sıralanabilir (DPT, 1996: 60-63).

- Nüfus artışında dengeli ve yeterli beslenmeyi sağlamak, karşılaştırmalı üstünlüğü olan ürünler için teşvikleri artırarak üretimi ve ihracatı arttırmak ve çiftçiler için istikrarlı gelir seviyeleri oluşturmak.

- Tarım arazilerinin sulanabilirliğini arttırmak.

- Tarımsal teşvik politikaları kullanılarak, serbest rekabet koşullarında piyasa koşullarının uygun şekilde geliştirilmesi temelinde üretim verimliliği sağlanacaktır.

- Verimliliği artırmak için kimyasal gübre kullanımını arttırmak

- Borsalar ve koşullar geliştirilecek ve çiftçilerin serbest piyasa koşullarında belirlenen fiyatlardan daha fazla pay almalarını ve rekabetçi bir ortamda tarım ürünleri satmalarını sağlamak için vadeli işlemler piyasaları geliştirilecektir.

- Üretici gelirlerinin istikrarını sağlamak için tarımsal ürünlerde sigorta uygulaması geliştirilecektir.

- Tarım politikalarında düzeni sağlamak ve istatistiklerin güvenilirliğini sağlamak için çiftçiler kayıt altına alınacak ve mal sahipleri faaliyetlerini ve üretim

faaliyetlerini kaydedeceklerdir.

- Tarım fiyatlarına kamu müdahalesi azaltılacak ve kayıtlı üreticilerle doğrudan gelir destek politikası uygulanacak, girdi teşvikleri kaldırılacak, tarımsal üretim sınırlı olacak ve mahsuller değiştirilecek ve Dış talep güçlü ürünler teşvik edilecektir.

1996-2000 döneminde, tarımla ilgili sorunlar göz önünde bulundurulmuş ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı bu sorunlara çözüm bulmaya odaklanmıştır. Özellikle, bilgi sisteminin yetersizliği sorunu denenmiş ve yardım politikalarını belirlemek için yeni bir bilgi sisteminin kullanımı vurgulanmıştır. Amaç, sulanabilir alanların verimliliğini artırmak ve tarımsal verimliliği artırabilecek unsurlara dikkat çekmek olmuştur.

Tarımın ekonomideki payı % 15'e kadar düşmesine rağmen, tarım sektöründeki yapısal sorunlar gündeme getirilmiş ve çözümler denenmiştir. Tarımsal ürün ihracatını artırmak için, karşılaştırmalı üstünlük sağlayan tarımsal ürün gruplarının üretimine önem verilmiştir. Bu zamana kadar hiç gerçekleşmemiş olan bir diğer politika, kısıtlama politikasıdır ve ürünlerin arzını ilk kez devlete sınırlama konusu gündeme gelmiştir.

Bu durumlara ek olarak, teşvik politikalarını belirlemek için yeni bir bilgi sistemi geliştirilmiş ve tarımı destekleyen politikaların bu bilgiler ışığında gerçekleşeceği anlaşılmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında, yeni bir tarımsal faaliyet döneminin tanıtımı tartışılmıştır. Özellikle, fiyat destek politikasında, devlet müdahalesinin azaltılması ve yardımların çiftçi kayıt sistemi aracılığıyla dağıtılması gündeme getirilmiştir. Sivil nüfusun çoğunluğu tarımsal faaliyetlerle yaşadığından, tarımsal faaliyetlerle uğraşan kişilerin gelir seviyelerini sabitlemek için tarımsal sigorta konusu ele alınmıştır. Görüldüğü üzere, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında, tarımsal faaliyetlerle ilgili çeşitli düzenleyici politikalar gündeme getirilmiş ve tarım koşullarında dünyanın koşullarını değiştirme ihtiyacı da vurgulanmıştır.

Beş yıllık kalkınma planının yedinci döneminde hedeflenen politikalara

ulaşmak için, 4342 Mera Kanunu çıkarılmıştır. Yeniden yapılandırma ve destek konseyi kuruldu. 4487 Sayılı Kanun sayesinde ürün borsalarında ileriye dönük işlemler mümkün olmuştur. Ayrıca, 552 Sayılı Taze Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ve Toptan Satış Kanunu hükümleri kabul edilmiştir. 4572 sayılı Kooperatifler ve Tarım Satış Birlikleri Kanunu, 1 Haziran 2000 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilmiştir. (DPT, 2000: 132).

3.4. 2000 Sonrası Dönem

2000 yılından sonra tarım sektöründe küresel bir değişim başlamıştır. Özellikle, piyasa fiyatı destek politikasının olumsuz yönleri ekonomileri derinden etkilemeye başlamış ve bu politika uygulama alanından kaldırılmaya başlanmıştır. Piyasa fiyatı destek politikası, doğrudan gelir destek politikası gibi yeni uygulamalarla değiştirilmiştir.

3.4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sekizinci Dönemi

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma planı 2000 yılında yayınlanmış olmasına rağmen, 2001–2005 yıllarında uygulanmıştır. 2001 krizi ve krizin ardından yeni bir hükümet kurulması bu durumun kaynağını oluşturmaktadır. Yeni kurulan AK Parti hükümeti ile yürürlüğe girmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu döneme kadar, Türkiye ekonomisi, yaşadığı son ekonomik krizden sonra ufak tefek kıpırdanmalar yaşamıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planının temeli, kronik enflasyonu makul bir seviyeye düşürmek ve yeni hükümetle birlikte bir acil durum eylem planı uygulamaya koymak olmuştur. 2001 krizinin etkilerini ortadan kaldırmak için çabalar sarf edilmiş ve ekonominin birçok sektörü değişime uğramıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında uygulanan teşvik politikaları çiftçilerin gelirlerini dengeleme konusunda başarısız olmuştur. Dünya fiyatlarının üstünde alım fiyatları, birçok ürünün büyüyen alanlarının artmasına, arzın fazla olması ve aşırı kalabalıklaşma yüküne ve nüfus bütçesine yol açmıştır. Bu rahatsızlıklar, teşviklerle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planının sekizinci döneminde bu tür olumsuz olayların önlenmesi ve bu sorunların kısmen ele alınması için 2000 yılında çiftçilerin gelirlerine doğrudan destek sağlamak amacıyla bir pilot proje

başlatılmıştır (DPT, 2000: 132).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde tarımsal ürünlerin içerisinde yüzde 65 oranı ile en fazla üretilen grup bitkisel üretim olarak gerçekleşmiş ve yılda ortalama yüzde 2,9 düzeyinde büyüme hedeflenmiştir. Tohumculuğa önem verilmiş ve verimliliğin artmasında önemli bir unsur olan tohumun özel sektör tarafından üretimi desteklenmiştir. Verimlilik ve dış rekabet gücünün artırılabilmesi için tohumculuk sektöründe özel sektör girişimi desteklenmesi ve ar-ge yatırımları özendirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 2000: 135).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tarım sektörünün amaçları, hedefleri ve politikaları şöyle sıralanabilir (DPT, 2000: 132-133).

- Kaynakların optimum kullanımıyla ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeleri dikkate alan organize, rekabetçi ve sürdürülebilir bir tarım sektörü oluşturmak,

- Gıda güvenliği yoluyla nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak,

- Üretimin, piyasa fiyatlarının oluşumunu bozan hükümet fiyat destek politikasına değil piyasa koşullarına uygun olarak yapılmasını sağlamak,

- Tarımsal üretim maliyetlerini azaltan teknolojik gelişmeleri hızlandırmak için adımlar atmak,

- Çiftlik Kayıt Sistemi, Arazi Kayıt Sistemi ve Kadastro, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Tarımsal Muhasebe Veri Ağı' nın geliştirilmesini sağlamak,

- Bir tarımsal bilgi sistemi kurmak,

- Üreticileri risklerden korumak,

- Tarımsal sigorta sistemini, borsa ve envanter yönetimi araçlarını güçlendirmek,

- Kırsal alanlarda tarım dışı sektörleri desteklemek ve insanları tarım faaliyetlerinden uzaklaştırmak için işler yaratmak.

2000 sonrası tarımsal destek politikalarındaki sert değişimin nedenleri şöyle sıralanabilir (Narin, 2008: 185-189);

- Bütçeye 2000 yılına kadar devam eden teşvik politikaları,
- Politik kaygılar nedeniyle teşvik edici ürünler hariç ürünler elde tutulmamıştır.
- Belirli ürün gruplarının destek alanına dahil edilmesi, ilgili ürün grubunda aşırı üretim yapılmasına neden olmuştur.
- Dünya Ticaret Örgütü'nün 1995 yılında tarım konusundaki anlaşmasına paralel olarak, ülkeler iç desteğin azaldığını açıklamışlardır. Bu gibi durumlarda, Türkiye'ye yönelik desteğe ihtiyaç duyulması, vergi iadesi yapmaya zorlanmış,
- Ortak Tarım Politikası ile uyumlu olarak, Türkiye'nin AB uyumlaştırma faaliyetleriyle ilgili uyum gereklilikleri ortaya çıkmıştır.
- 2003 yılında AB tarafından doğrudan bir ödeme planının tek bir ödeme planının oluşturulması üzerine doğrudan ödemesinin düzenlenmesi, Avrupa Birliği'nin uyumlaştırma sürecinde tarımsal destek politikalarının düzenlenmesi gereğini ortaya koymaktadır.
- 9 Aralık 1999'da IMF'ye gönderilen niyet mektubu, tarımsal teşvik politikaları için mevcut teşvik politikalarının tasfiye edildiğini ve düşük gelirli çiftçileri hedefleyen doğrudan gelir desteğiyle değiştirildiğini belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, 2000 yılından sonra tarıma destek politikaları çarpıcı biçimde değişmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında açıklanan fiyat destek politikasının sona ermesi, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tamamen terk edildi. Bunun yerine, farklı destek politikaları uygulanmış ve doğrudan gelir destek politikasının temelini oluşturmaktadır.

3.4.2. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dokuzuncu Dönemi

2007-2013 dönemi için Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir biçimde gerçekleştiği, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir

döneme denk gelmiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planındaki asıl amaç makul seviyelere indirilen enflasyonun seviyesini korumak olmuştur.

Sekiz yıllık kalkınma planı döneminin başında GSYİH'nın % 14,1'ini oluşturan tarım, 2005 yılında % 10,3'e gerilerken, tarımsal istihdamın toplam istihdamdaki payı 2000'de % 36'dan 2005'te % 29,5'e düşmüştür (DPT, 2007: 38).

2002'den sonra yürürlüğe giren doğrudan gelir destek politikasının, çiftçilerin gelirleri için bir miktar istikrar sağlaması amaçlanmıştır. 2004 yılında YPK kararı ile 2010-2010 yılları için 2006-2010 Tarım Stratejisi belgesi kabul edilmiştir. Bunu akılda tutarak, 2006 yılında yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunu, üreticilerin üretimlerini planlarken istikrarı sağlamayı amaçlamıştır. Üreticiyi ve üretim seviyesini risklere karşı korumak amacıyla, 2005 yılında 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiştir. Tarımsal Ürünlerin Ruhsat Verilmesi Hakkında Kanun, piyasaların oluşumuna katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte risk yönetimi, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir (DPT, 2007: 42-45).

Kırsal alanların gelişmesini güvence altına almak için, sulama altyapısının iyileştirilmesi, tarımsal faaliyetlerle ilgili insan kaynaklarının eğitimi ve temel altyapı ihtiyaçlarının karşılanması gibi belirli politikalar tanımlanmıştır (DPT, 2007: 100).

Beş yıllık kalkınma planının dokuzuncu döneminde tarımsal faaliyetleri desteklemek için yeni düzenlemeler yoktur. Önceki planda yapılan radikal değişiklikler neticesinde, yeni düzenlemeler kabul edilmemiştir. Önceki plan döneminde doğrudan gelir desteği vb. Teşvik politikaları Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında teşvik politikaları olarak tanımlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminin başında, gıda arzı ve talebi arasındaki küresel dengenin sürekli evrimi ile birlikte, artan tarımsal emtia fiyatları istikrarsızlığa neden olmuş ve bu da krize neden olmuştur. 2007-2012 döneminde, Türkiye'de tarımsal ürün fiyat endeksi, toplam üretici fiyat endeksi daha hızlı bir yükseliş göstermiş ve tarım sektörünün yatırımları nispeten daha kârlı hale getirmiştir (DPT, 2013: 98).

2007 yılında Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemi başlangıcında, tarım sektöründeki kuraklık, 2007-2012 döneminde Türkiye'nin önemli bir azalma

durumunu yaşamış ve yıllık yüzde 2,1'lik bir büyüme sağlanmıştır. 2007 dahil edilmediğinde, tarım sektörünün yıllık büyüme oranı % 3,9'olmuştur (DPT, 2013: 98). Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri de 2009 yılında doğrudan gelir desteği uygulamasının sona ermesi olmuştur. Doğrudan gelir desteği uygulamasının kaldırılmasının ardından, tarımsal faaliyetlere destek alan ve ürün ödemeleri şeklinde devam etmiştir (DPT, 2013: 111).

3.4.3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Onuncu Dönemi

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013 yılında uygulanmış ve değişen küresel koşullara odaklanan bir yapı oluşturulmuştur. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı şu şekilde ifade edilir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 13).

“Hızla büyüyen nüfus, kentleşme, ekonomik faaliyetler, eşit tüketim kalıpları; çevre ve kaynaklar üzerinde artan baskı, çevre kirliliği, iklim değişikliği, çölleşme, ormansızlaşma, su kıtlığı ve küresel ısınma ile ilgili sorunlar gündemdedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için yeni bir küresel büyüme modeli arayışıyla yeşil büyüme kavramı önem kazanmıştır.”

Yukarıdaki cümlelerde görülebileceği gibi, yeni bir ekonomik büyüme dönemi veya ekonomik atılım başlatılmıştır. Bu dönemde, verimli gıda, su ve doğal kaynaklar kullanımına önem vermeye karar verilmiştir. Özellikle 2000'li yılların ikinci yarısında yükselen gıda fiyatları, kaynakları verimli kullanmak için ciddi eylemlere ihtiyaç duyulduğunun altını çizmiştir. Bu dönemde, nüfus ve refahtaki artış, tarım ürünlerine olan talebi ve tarımsal üretim hedeflerini yeniden tanımlama ihtiyacını arttırmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 25).

Beş Yıllık Kalkınma Planının onuncu yılına kadar, farklı destek araçları kullanılmıştır. 2009 yılında uygulanacak alan üretim desteği ödemeleri devam etmiştir. Bununla birlikte, bu gerçeklere ek olarak, daha yüksek bir verim elde etmek için şartlar, lisanslama, depolama, özel ürünlerin ticareti, vadeli işlemler ve seçenekler açısından ciddi anlaşmalara varılmıştır. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerini destekleyerek üretkenliği artırmak, yeni ürün çeşitlerinin yaratılması, biyo teknoloji ve nano teknoloji üretimi sorunları gündeme gelmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 89).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı sırasında tarımın amaçları şöyle sıralanabilir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 100);

- İleri teknolojileri entegre eden ve nüfus için yeterli beslenmeyi sağlayan bir tarım sektörünün kurulması,
- Sektörün plan döneminde büyümesi yılda yaklaşık % 3,olarak kabul edilmesi
- Arazi parçalanmasının önlenmesi için adımlar atarak konsolidasyon çalışmalarını hızlandırmak,
- Gıda güvenliğini sağlamak,
- Tarım ve sanayi işletmelerinin entegrasyonunu sağlamak,
- Biyo güvenlik kriterlerinin geliştirilmesi ve kullanılması,
- Çiftçilerin gelir seviyelerini sağlamak.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planının hedeflerini gözden geçirirken, tarım sektörü belirli bir altyapıya sahip olduğu görülmüştür. Bu ve gelecek dönemlerde elde edilebilecek en önemli unsur inovasyon olacaktır. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı da tarım sektörü için bir inovasyon planı olarak kabul edilmiştir.

3.5 Tarıma Yapılan Destekler İle Sosyal Sermaye Arasındaki İlişki: Konya Bölgesinde Ampirik Bir Çalışma

3.5.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Araştırmamın ana konusu sosyal sermaye üzerine kurgulanmış olup, diğer taraftan Türkiye’ de devletin ya da özel kuruluşların sağlamış olduğu tarımsal destekler ile sosyal sermayenin ilişkisi üzerine araştırmalar yapılacaktır. Son zamanlarda yoğun olarak yaşanan kırsaldan kente olan göç tarıma yapılan destekle paralel yürümektedir. Yaşanan göç artıkça tarımsal desteklerde artmaktadır. Her ne kadar sanayileşme de ciddi derecede mesafeler kat etmiş olsak ta iktisadi yönden yeterliymiş gibi görünse de tarım ekonomik aktivitenin can damarıdır.

Araştırmamın ana problemi sosyal sermaye ve tarımsal destekler arasında bir

ilişkinin var olup olmadığı hususudur. Var olduğu yönündeki araştırmalarımın sonucunda var oluşunun nedenleri ya da bir ilişki yoksa yokluğuna neden olan sebeplerin ve problemlerin üzerinde durulacaktır.

3.5.2. Çalışmanın Amacı

Araştırmamın ana konusu sosyal sermaye üzerine kurgulanmış olup, diğer taraftan Türkiye’ de devletin ya da özel kuruluşların sağlamış olduğu tarımsal destekler ile sosyal sermayenin gelişimi üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Son zamanlarda yoğun olarak yaşanan kırsaldan kente olan göç tarıma yapılan destekle paralel yürümektedir. Yaşanan göç artıkça tarımsal desteklerde artmaktadır. Her ne kadar sanayileşme de ciddi derecede mesafeler kat etmiş olsak ta iktisadi yönden yeterliymiş gibi görünse de tarım ekonomik aktivitenin can damarıdır.

Sosyal sermaye konusunda tarımsal destekler, beşeri sermaye, somut olarak var olmayan zamanla çeşitli işlemler sonucu sermayeye dönüşebilen araçlar, devletin tarıma yönelik yapmış olduğu destekler, özel sektörün yapmış olduğu destekler konusuna katkı sağlamak amaçlanmıştır. Aynı zamanda sosyal sermaye ile tarım destekleri arasındaki ilişkinin önce dünya üzerinde sonra Türkiye de ve daha sonra Konya bölgesinde örneklerini bilim dünyasına sunarak bu kavramlar konusunda gerekli bilgiyi sunmaktır. Alt bir amaç olarak hatta çalışmanın ana konusunu oluşturan sosyal sermaye ve tarımsal destekler ilişkisi konusunda ki sorulara cevap aramak olacaktır.

Araştırmamın ana problemi sosyal sermaye ve tarımsal destekler arasında bir ilişkinin incelenmesidir. Sosyal sermaye ve tarımsal destekler arasındaki ilişkileri incelenmesi, sosyal sermaye gelişimine çiftçi özellikleri ve tarımsal teşviklerin etkisinin incelenmesi çalışmanı ana amaçları arasında yer almaktadır.

Çalışma amaçlarına göre aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H₁ Hipotezi: Tarımsal destek alan çiftçilerin özelliklerine göre (eğitim, yaş, medeni durum, yaşları, hane halkı sayısı ve aile tipi) sosyal sermaye boyutu farklıdır.

H₂ Hipotezi: Tarımsal destek alan çiftçilerin yıllık gelir durumlarına göre

sosyal sermaye boyutu farklıdır.

H₃ Hipotezi: Kendi toprağını işleyen çiftçilerin sosyal sermaye boyutu daha yüksektir.

H₄ Hipotezi: Tarımsal destek alan çiftçilerin hane sayısı ile sosyal sermaye düzeyleri farklıdır.

H₅ Hipotezi: Sertifikalı tohum desteği alan çiftçilerin sosyal sermaye boyutu daha yüksek düzeydedir.

3.5.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan literatür taramaları sonrasında alandaki araştırmalarda sosyal sermaye ve tarım ilişkisine yönelik büyük boşluklar olduğu görülmüştür. Bu anlamda çalışma bu alana büyük katkılar sağlayacağı görülmektedir. Kalkınmada halkın kendi arasında yapmış olduğu ve halkın devlet ile olan ilişkinin tespit edilmesi konusu oldukça önemlidir. Kalkınma ve büyüme gibi kavramlar sadece hane halkından beklenen mikro ekonomik atılımlar değildir. Aynı zamanda firmalar, devlet ve diğer kuruluşlar ile halk arasında kurulan ilişki sonucu gerçekleşebilecek bir olaylardır. Sosyal sermaye bağlamında da kurulan bu ilişki gelecekte sahip olunacak trendlere önemli derecede katkı sağlayacağı ve konunun önemini arttırmaktadır. Çalışma, sosyal sermaye ve tarımsal destekler arasındaki ilişkilerin belirlenerek verilecek olan teşviklerin daha çok hangi alanlarda veya konular üzerinde olması gerekliliği ve çiftçilerin konu ile ilgili görüşlerin belirlenmesi açısından önemlidir.

3.5.4. Evren Örnekleme

Araştırma Konya bölgesinde tarımın yoğun olarak yapıldığı ilçelerden olan Karatay, Sarayönü, Beyşehir, Çumra alanından alınan örnek kitle üzerine uygulanan anketlerle test edilmesi hedeflenmiştir. Buna göre Konya bölgesinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 86.700 kişi olduğu belirlenmiştir. Çalışmada tarımsal faaliyetin yoğun olarak gerçekleştiği toplamda beş ilçeden oluşan toplam 21.670 çiftçiden sertifikalı tohum desteği alan 7.324 çiftçi çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Kolayda örnekleme yöntemlerinden kota örnekleme ile çalışmaya yaşları 25 ile 60 arasındaki ve ulaşabileceğimiz yerlerden seçilen 100 çiftçi seçilmiştir. Çünkü zaman kısıtlamaları veya maddi kısıtlamalar nedeniyle ülkedeki tüm evrene ulaşması

oldukça zor olduğu görülmüştür. Arama sırasındaki uygulama örneğinin tespitinde, olasılık temelli olmayan kota örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü $n = 100$ olarak belirlenmiştir.

3.5.5. Kısıtlar

Çalışma Konya ilinde ve ilçelerinde de bulunan ve 25-60 yaş ve arasındaki ve çalışmaya katılma konusundaki istekli 100 çiftçi, bu çalışmanın en önemli kısıtlıdır.

3.5.6. Veri Toplama Araçları

Ankette yer alan ilk 13 soru, ankete katılanların çeşitli demografik özelliklerinin tespit edildiği, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi vb. sorulardır. Demografik sorular araştırmada bağımsız değişken olarak kabul edilirken, sosyal sermaye göstergeleri de bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir.

Geri kalan 40 soru ise, sosyal sermaye düzeyinin tespit edilmesi amacıyla sorulmuş olan sorulardan oluşmaktadır. TMO aracılığı ile tarımsal destek alan çiftçilere yöneltilen bu sorular, sosyal sermaye çalışmalarında hazırlanan anketlere dayanılarak toplumumuzun temel özellikleri ve ülkenin genel ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı dikkate alınarak uyarlama sonucunda ortaya konulmuştur. Bu bakımdan en çok dikkate alınan çalışmalar Dünya Bankasının yapmış olduğu ‘Dünya Değerler Anketi’ ile Jenny Onyx ve Paul Bullen (2000)’nin ‘Measuring Social Capital in Five Communities’ adlı makalesindeki sosyal sermaye ölçeğidir. Buna göre, Jenny Onyx ve Paul Bullen (2000)’nin belirlemiş oldukları sosyal sermaye faktörleri, araştırması yapılan kesimin özelliklerine uyarlanması bakımından dört faktör şeklinde toplanmıştır.

Bu faktörler; komşuluk ilişkileri, güven, sosyal çevre, kurumsal ilişkilerden oluşmaktadır.

3.5.7. İstatistiksel Metot

Verilerin analizi konusunda; tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama,

standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Ölçek için alt boyutların güvenilirlik analizleri için Alpha testi ve güvenilirlik ve tutarlılığının tespit edilebilmesi amacı ile faktör analizi yapılmıştır. Ölçek puanlarının ikili gruplara göre incelenmesi için t testi analizi l gruplara göre incelenmesi için Varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. Çalışmada 0,05'den küçük olan p değerleri anlamlı kabul edilmiştir. Analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 22.0 paket programı ile yapılmıştır.

3. 6. Bulgular

3.6.1. Katılımcıların zellikleri

Çalışmaya katılan çiftçilerin % 97'nin erkek, 53'nn bayan olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların % 25'nin 25-34 yaş, % 48'nin 35-44 yaş ve % 27'nin 45-60 yaş arasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların % 78'nin evli olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilerin % 13'nn Beyşehir, % 72'nin Konya, % 5'nin umra, % 4'nn Seydişehir bölgelerinde yaşadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların % 2 ile 10-15 yıl, % 2 ile 15-20 yıl ve % 96 ile 21 yıl ve üzerinde sürelerde Konya bölgesinde yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların zellikleri

Cinsiyet	N	% Yüzde
Erkek	97	97
Kadın	3	3
Yaş	N	% Yüzde
25-34	25	25
35-44	48	48
45-60	27	27
Medeni Hal	N	% Yüzde
Evli	78	78
Bekar	22	22

Doğum Yeri	N	% Yüzde
Altınekin	1	1
Beyşehir	13	13
Cihanbeyli	1	1
Çumra	5	5
Derbent	1	1
Hüyük	2	2
Konya	72	72
Sarayönü	1	1
Seydişehir	4	4
Kaç Yıldır Konya Bölgesinde Yaşıyorsunuz	n	% Yüzde
10-15 Yıl	2	2
15-20 Yıl	2	2
21 Yıl Ve Üzeri	96	96
Eğitim Durumunuz	n	% Yüzde
Okur-Yazar	11	11
İlköğretim	54	54
Lise	35	35

Katılımcıların % 11'nin okuryazar, % 54'nün ilköğretim ve % 35'nin lise düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların tamamının çiftçilikle uğraştığı tespit edilmiştir. Katılımcıların % 37'si hanelerinde 2 kişi ve % 63'ü 3 üzerinde sayıda kişi ile yaşadığı görülmüştür. Katılımcıların % 40'ı çekirdek aile, % 9'u birkaç aile ile birlikte ve % 51'i anne ve babası ile birlikte yaşadığını ifade etmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Özellikleri

Meslek	n	% Yüzde
Çiftçi	100	100

Hane Nüfus Sayısı	n	% Yüzde
2 Kişi	37	37
3 Kişi Ve Üzeri	63	63
Hane Tipi	n	% Yüzde
Çekirdek Aile	40	40
Birkaç Aile Birlikte	9	9
Anne-Baba İle	51	51
Ailenizin Yıllık Tarımsal Geliri	n	% Yüzde
20.001-30.000 TL	40	40
30.001-40.000 TL	29	29
40.001 TL Ve Üstü	31	31
Arazi Kullanım Biçimi	n	% Yüzde
Kendi Toprağını İşleme	85	85
Diğer	15	15
Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı Mısınız?	n	% Yüzde
Evet	96	96
Hayır	4	4
Sertifikalı Tohum Kullanıyor	n	% Yüzde

Musunuz?		
Evet	82	82
Hayır	18	18

Katılımcıların % 40 ile 20.001-30.000 TL, % 29 ile 30.001-40.000 TL, % 31 ile % 40.001 TL ve üstü seviyede tarımsal gelir düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların % 85'i kendi topraklarında tarım yaptığını ifade etmiştir. Katılımcıların % 96'sı çiftçi kayıt sistemine kayıtlı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların % 82'si sertifikalı tohum kullandıklarını ifade etmişlerdir.

3.6.2. Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Düzeylerinin İncelenmesi

Anket çalışmasında çiftçilerin sosyal sermaye düzeyinin ölçülmesinde 5'li Likert Tipi Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Buna göre, alan araştırmasında (1-kesinlikle katılmıyorum), (2-katılmıyorum), (3-kararsızım), (4-katılıyorum), (5-tamamen katılıyorum). Konya bölgesinde ikamet eden, Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) Tarım Müdürlükleri aracılığı ile sağlamış olduğu tarımsal desteklerden yararlanan çiftçilerin, sosyal çevreyle olan ilişkileri ve güven düzeyleri belirlemek (sosyal sermaye) amacı ile 40 adet ifadenin güvenilirliğinin test edilmesi amacı ile Co. Alpha analizi uygulanmıştır. İlk olarak güvenilirlik düzeyinin düşük olduğu görülmüştür ($\alpha=0,71$). Güvenilirlik düzeylerini bozan 12-13-14-15-16 ve 17. İfadeler analizden çıkartıldıktan sonra tekrarlanan analiz sonucunda Co. Alpha katsayısı 0,97 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen katsayı ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Düzeylerinin İncelenmesi

Alt Boyutları	Açıklanan Varyans (%)	KMO	Güvenilirlik
Sosyal Sermaye Boyutu	%49	0,94	0,97

Güvenilirlik analizi sonucunda 36 adet ifadenin yer aldığı faktör analizi sonucu tek bir boyutun tespit edildiği görülmüştür. Faktör analizi sonucunda 34 madde sosyal sermaye boyutu olarak adlandırılmıştır. Faktör analizinde hesaplanan örneklem

yeterlilik düzeyinin $KMO=0,94$ olduğu yapılan 100 adet anketin faktör yapısını orta koyma adına yeterli sayıda olduğunu göstermektedir. Ayrıca faktör analizinde tek boyutlu yapının Bartlett's testi sonucuna göre anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0,01, p<0,05$).

Elde edilen madde sosyal sermaye boyutu toplam açıklanan varyansın yaklaşık % 49'lük bölümünü tek başına açıklamaktadır. Ölçekte sosyal sermaye boyutu ilgili ifadelerle verilen puanlara göre katılımcının sosyal sermaye boyutu oluşmaktadır. Ölçek puanlarının düşüklüğü sosyal sermaye düzeyinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Sosyal sermaye düzeyinin boyutu puanlarının yüksek olması memnuniyet ve güvenin yüksek olduğunun göstergesidir.

3.6.3. Sosyal sermaye boyutuna Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi

Tablo 4: Medeni Hal ve Sosyal Sermaye Düzeyi

Ölçek	Medeni Hal	n	X	s.s.	p
Sosyal Sermaye Boyutu	Evli	78	4,36	0,38	0,32
	Bekar	22	4,26	0,53	

** Bağımsız t testi analizi kullanılmıştır.

Katılımcıların medeni durumlarına göre sosyal sermaye boyutunun farklı düzeylerde olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmadaki evli ve bekar katılımcıların sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,32, p>0,05$).

Tablo 5: Sertifikalı Tohum ve Sosyal Sermaye Düzeyi

Ölçek	Sertifikalı Tohum Kullanıyor musunuz?	n	X	s.s.	P
-------	---------------------------------------	---	---	------	---

Sosyal Sermaye Boyutu	Evet	82	4,41	0,35	0,01*
	Hayır	18	3,99	0,53	

** Bağımsız t testi analizi kullanılmıştır.*Anlamli farklılığı gösterir.

Katılımcıların sertifikalı tohum kullanma durumlarına göre sosyal sermaye boyutunun farklı olduğu tespit edilmiştir. Sertifikalı tohum kullanan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun sertifikalı tohum kullanmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (p=0,01,p<0,05).

Tablo 6: Arazi Kullanım Biçimi ve Sosyal Sermaye Boyutu

Ölçek	Arazi Kullanım Biçimi	n	X	s.s.	P
Sosyal Sermaye Boyutu	Kendi Toprağını İşleme	85	4,41	0,35	0,01*
	Diğer	15	3,93	0,56	

** Bağımsız t testi analizi kullanılmıştır.*Anlamli farklılığı gösterir.

Katılımcıların arazi kullanma durumlarına göre sosyal sermaye boyutunun farklı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kendi arazisini kullanan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun başkalarının arazisini kullanan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (p=0,01,p<0,05).

Tablo 7: Hane Nüfus Sayısı ve Sosyal Sermaye Boyutu

Ölçek	Hane Nüfus Sayısı	n	X	s.s.	P
Sosyal sermaye boyutu	3 kişi ve üzeri	63	4,28	0,42	0,09
	2 kişi	37	4,43	0,41	

** Bağımsız t testi analizi kullanılmıştır.

Katılımcıların hanedeki kişi sayılarına göre sosyal sermaye boyutunun farklı düzeylerde olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmadaki hanesinde iki kişi ve 3 üzerinde

sayıda olan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,09, p>0,05$).

Tablo 8: Yaş ve Sosyal Sermaye Boyutu

Yaş	n	X	s.s.	p
25-34 Yaş	25	4,24	0,53	
35-44 Yaş	48	4,40	0,39	0,30
45-60 Yaş	27	4,32	0,33	

** Bağımsız Varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır.

Katılımcıların yaşlarına göre sosyal sermaye boyutunun farklı düzeylerde olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada 25-34, 35-44 ve 45-60 yaş arasında olan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,30, p>0,05$).

Tablo 9: Eğitim Durumu ve Sosyal Sermaye Boyutu

Eğitim	n	X	s.s.	p
Okur-Yazar	11	4,32	0,36	
İlköğretim	54	4,33	0,30	0,97
Lise	35	4,35	0,57	

** Bağımsız Varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır.

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre sosyal sermaye boyutunun farklı düzeylerde olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada okuryazar, ilköğretim ve lise düzeyinde eğitime sahip olan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,97, p>0,05$).

Tablo 10: Aile Tipi ve Sosyal Sermaye Boyutu

Aile Tipi	n	X	s.s.	p
Çekirdek Aile	40	4,40	0,37	
Birkaç Aile Birlikte	9	4,21	0,44	0,35
Anne-Baba İle	51	4,31	0,45	

** Bağımsız Varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır.

Katılımcıların aile tiplerine göre sosyal sermaye boyutunun farklı düzeylerde olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada çekirdek aile olarak, birkaç aile birlikte ve anne baba yanında yaşayan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,35, p>0,05$).

Tablo 11: Yıllık Gelir ve Sosyal Sermaye Boyutu

Tarım yıllık gelir	N	X	s.s.	p
20.001-30.000 TL	40	4,19	0,47	
30.001-40.000 TL	29	4,39	0,37	0,01*
40.001 TL ve Üstü	31	4,48	0,33	

** Bağımsız Varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. *Anlamlı farklılığı gösterir.

Katılımcıların tarımsal yıllık gelir düzeylerine göre sosyal sermaye boyutunun istatistiksel olarak farklı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada 40.000 TL üzerinde tarımsal yıllık gelir düzeylerine sahip olan katılımcıların sosyal sermaye boyutunun yıllık tarımsal yıllık gelirleri 40.000 TL altında olan katılımcılara göre daha yüksek düzeydedir ($p=0,01, p<0,05$).

SPSS Sonuçlarına İlişkin t Testi ve Varyans Analizi Tabloları

Medeni Durum ve Sosyal Sermaye (Bağımsız t Testi Tablosu)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sosyal sermaye boyutu	Equal variances assumed	2,003	,160	,997	98	,321	,10085	,10119	-,09995	,30165
	Equal variances not assumed			,830	27,406	,414	,10085	,12147	-,14821	,34991

Sertifikalı Tohum Kullanıyor musunuz? ve Sosyal Sermaye (Bağımsız t Testi Tablosu)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sosyal sermaye boyutu	Equal variances assumed	4,063	,047	4,187	98	,000	,42288	,10099	,22246	,62329
	Equal variances not assumed			3,246	20,437	,004	,42288	,13029	,15147	,69429

Arazi Kullanım Biçimi ve Sosyal Sermaye (Bağımsız t Testi Tablosu)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sosyal sermaye boyutu	Equal variances assumed	6,685	,011	4,461	98	,000	,47985	,10756	,26639	,69331
	Equal variances not assumed			3,200	15,917	,006	,47985	,14993	,16187	,79783

Hane Nüfus Sayısı ve Sosyal sermaye (Bağımsız t Testi Tablosu)

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper

Sosyal sermaye boyutu	Equal variances assumed	,298	,586	-1,711	98	,090	-,14711	,08598	-,31774	,02352
	Equal variances not assumed			-1,721	76,939	,089	-,14711	,08548	-,31733	,02311

Yaş ve Sosyal Sermaye (ANOVA Testi Tablosu)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,427	2	,214	1,221	,300
Within Groups	16,966	97	,175		
Total	17,393	99			

Eğitim Yaş ve Sosyal Sermaye (ANOVA Testi Tablosu)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,012	2	,006	,035	,966
Within Groups	17,380	97	,179		
Total	17,393	99			

Aile yapısı Yaş ve Sosyal Sermaye (ANOVA Testi Tablosu)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,370	2	,185	1,054	,353
Within Groups	17,023	97	,175		
Total	17,393	99			

Tarımsal Gelir Düzeyi Yaş ve Sosyal Sermaye (ANOVA Testi Tablosu)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1,571	2	,786	4,816	,010
Within Groups	15,821	97	,163		
Total	17,393	99			

Hipotezlerin Testi

Hipotezler	Sonuç
H₁: Tarımsal destek alan çiftçilerin özelliklerine göre (Eğitim, yaş, medeni durum, yaşları, hane halkı sayısı ve aile tipi) sosyal sermaye boyutu farklıdır.	Ret
H₂: Tarımsal destek alan çiftçilerin yıllık gelir durumlarına göre sosyal sermaye boyutu farklıdır.	Kabul
H₃: Kendi toprağını işleyen çiftçilerin sosyal sermaye boyutu daha yüksektir.	Kabul
H₄: Tarımsal destek alan çiftçilerin hane sayısı ile sosyal sermaye düzeyleri farklıdır.	Ret
H₅: Sertifikalı tohum desteği alan çiftçilerin sosyal sermaye boyutu daha yüksek düzeydedir.	Kabul

Analizler sonucunda çiftçilerin görüşlerine göre şekillenen ölçek puanlarına göre, sosyal sermaye düzeyine Tarımsal destek alan çiftçilerin eğitim, yaş, medeni durum, yaşları, hane halkı sayısı ve aile tipi düzeylerinin etki etmediğinden dolayı H₁ hipotezi ret edilmiştir.

Tarımsal destek alan çiftçilerin yıllık gelir durumlarına göre sosyal sermaye düzeylerinin farklı düzeylerde olduğu yıllık 40.000 TL üzerinde tarımsal gelir düzeylerine sahip olan çiftçilerin sosyal sermaye düzeylerinin daha yüksek olduğundan H₂ hipotezi kabul edilir.

Çalışmada kendi toprağını işleyen çiftçilerin sosyal sermaye düzeylerinin daha yüksek olduğu görüldüğü için H₃ hipotezi de kabul edilmiştir. Tarımsal destek alan çiftçilerin hane sayısı ile sosyal sermaye düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığından dolayı H₄ ret edilmektedir. Sertifikalı tohum desteği alan çiftçilerin sosyal sermaye boyutu daha yüksek olduğu tespit edildiğinden dolayı H₅ kabul edilmiştir.

SONUÇ

Teşvikler hiç kuşkusuz tüm ekonomiler tarafından kullanılan bir maliye politikası aracıdır. Belirli hedeflere ulaşmak için, belirli koşullar altında uygulanan teşvik politikaları bir ülkeden diğerine ve bir ekonomiden diğerine değişiklik gösterir. Türkiye, maliye politikası alanında teşvik politikalarının bir aracı olarak da uygulama buluyor. Türkiye'de, özellikle yoğun sektörlerde teşvikler göz önünde bulundurulmalı ve tarım sektörüne yönelik politikalar uygulanmalıdır. Bu çalışmada, tarım için teşvik politikaları tartışılmış ve kalkınma planlarının ve teşvik politikalarının nasıl uygulandığı açıklanmıştır. Özellikle ilk beş yıllık kalkınma planında, tarım sektörü için önemli bir ilerleme kaydedilmiş ve tarım sektörünün gelişmesi hedeflenmiştir. Daha sonraki kalkınma planlarında, önceki döneme göre eksik olan uygulamalar iyileştirildi ve tarım sektörü istikrar kazanmaya çalıştı. Özellikle 1980'lere kadar tarımsal faaliyetlerin verimini arttırmak için girdiler sübvans edildi çiftçilere girdi olanakları sağlamak için düşük faizli krediler gibi politikalar izlendi.

1980 sonrası dönemde liberal hareketin genişlemesiyle devlet, tarım sektöründe daha etkili bir rol oynadı ve temel amacı, tarım sektörünü istikrara kavuşturmak ve çiftçilerin gelirlerini arttırmaktı. Bu durumların yaratılması için, küçük toprak sahiplerinin sahip olduğu arazi sayısı genişletildi ve bu politikaları çok önemli kılan, arazinin bir bölümünü oluşturan araziyi birleştirmek için çaba harcanmıştır.

Aynı dönemde, piyasa fiyat desteği uygulayarak, çiftçiler ürünlerini piyasada yüksek fiyatlarla satabilmişlerdir. Bu politikanın dezavantajları vardır. Özellikle, siyasi kaygılar nedeniyle destek grubunda göz önünde bulundurulmuş aşırı tarımsal ürünlerin söz konusu olması durumunda, tedarik grubunun destek grubundan alınamayacağı gerçeği, bütçede ağır bir şekilde ağırlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte, kaynakların optimal tahsisi bozulmuştur ve kaynakların tahsisinde verimlilik ilkesi azaltılmaya başlanmıştır. Bazı ürün gruplarında aşırı tedarik yaratılmışsa, destek grubuna dahil olmayan ürünler için tedarik yeterli değildir. Her ne kadar bu durumların varlığı yeni bir tarımsal destek politikasına duyulan ihtiyacı vurgulasa da, piyasa fiyatı destek politikası 2000 yılına kadar terk edilememiştir. Türkiye, bu

gelişmelere en yakın pazarlardan birinde Türkiye, Avrupa Birliği ülkelerindeki tarımsal entegrasyon trendlerini korumaya başladı. Avrupa Birliği bu girişime girerek piyasaları izleyen ortak tarım politikaları ile karşılaştırıldı ve Türkiye'nin tarımsal sübvansiyon politikalarını takip etti. Dış pazara uyum sağlamak için, ortak tarım politikası neticesinde Avrupa Birliği Üye Devletlerinde de uygulanan doğrudan gelir desteği politikası sekizinci sırada ele alındı. Beş yıllık kalkınma planının. Her ne kadar beş yıllık kalkınma planının sekizinci döneminde doğrudan gelir desteği uygulanacak olsa da, bu dönemde uygulanmadı. 2000 yılından sonra doğrudan gelir desteği ile tarım sektöründe yeni bir dönem başladı. 2001 yılında kurulan doğrudan gelir desteğiyle, tarım ürünlerinin fiyatı piyasa koşullarına bırakılmış ve çiftçiler tarafından dekara edilen destek miktarını ödemeleri teşvik edilmiştir.

Gelir desteği politikasına geçmenin ilk faydası, piyasadaki ürünlerin fiyatlarını belirlemek ve kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesini sağlamaktır. Ek olarak, bütçe üzerinde ilave bir yük olan fazlalık fazla ürünlere ödeme yükümlülüğü kaldırılmıştır. 2009 yılına kadar uygulanan doğrudan gelir desteği döneminde, Ortak Tarım Politikasını uygulayan ülkelerde politika değişiklikleri gözlemlenmiştir. Bu değişiklik doğrudan gelir desteği yerine saha desteği ile ilgilidir. Yerel destek üç gruba ayrılır: dizel desteği, gübre desteği ve toprak analizi. Her yardım konusu için dekara belirlenen fiyat çiftçilere ödenir. Türkiye'de sistemi beslemek için çiftçi kayıt sistemi kuruldu ve 2006 yılında ilerici geçiş bölgesi tarafından sübvansiyon politikası yapıldı. İlk önce dizel ve gübre desteği ödenmeye başlanmış ve ayrıca toprak analizinin destek politikasına katılımı sağlanmıştır

Çalışmamızın analiz kısmında; sosyal sermaye, tarımsal destekler, beşeri sermaye, somut olarak var olmayan zamanla çeşitli işlemler sonucu sermayeye dönüşebilen araçlar, devletin tarıma yönelik yapmış olduğu destekler, özel sektörün yapmış olduğu destekler konusuna katkı sağlamak amacı ile, Konya ilinde ve ilçelerinde ulaşabilen 25-60 yaş ve arasındaki Çiftçiler çalışmanın önemli olarak alınmıştır.

Tanımlayıcı istatistiksel frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri anket yönteminde kullanılan verilerin çalışmada, t testi ile analizde varyans analizi hesaplanmış ve (ANOVA) testi kullanılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre; çalışmaya katılan çiftçilerin % 97'nin erkek, 53'nün bayan olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilerin % 25'nin 25-34 yaş, % 48'nin 35-44 yaş ve % 27'nin 45-60 yaş arasında olduğu görülmüştür. Çiftçilerin % 78'nin evli olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilerin % 13'nün Beyşehir, % 72'nin Konya, % 5'nin Çumra, % 4'nün Seydişehir bölgelerinde yaşadığı tespit edilmiştir. Çiftçilerin % 2 ile 10-15 yıl, % 2 ile 15-20 yıl ve % 96 ile 21 yıl ve üzerinde sürelerde Konya bölgesinde yaşadığı tespit edilmiştir.

Çiftçilerin % 11'nin okuryazar, % 54'nün ilköğretim ve % 35'nin lise düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmüştür. Çiftçilerin tamamının çiftçilikle uğraştığı tespit edilmiştir. Çiftçilerin % 37'si hanelerinde 2 kişi ve % 63'ü 3 üzerinde sayıda kişi ile yaşadığı görülmüştür. Çiftçilerin % 40'ı çekirdek aile, % 9'u birkaç aile ile birlikte ve % 51'i anne ve babası ile birlikte yaşadığını ifade etmiştir.

Çiftçilerin % 40 ile 20.001-30.000 TL, % 29 ile 30.001-40.000 TL, % 31 ile % 40.001 TL ve üstü seviyede tarımsal gelir düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Çiftçilerin % 85'i kendi topraklarında tarım yaptığını ifade etmiştir. Çiftçilerin % 96'sı çiftçi kayıt sistemine kayıtlı olduğunu ifade etmiştir. Çiftçilerin % 82'si sertifikalı tohum kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Elde edilen diğer önemli bulgular ise aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Çalışmadaki evli ve bekar çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Sertifikalı tohum kullanan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun sertifikalı tohum kullanmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada kendi arazisini kullanan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun başkalarının arazisini kullanan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmadaki hanesinde iki kişi ve 3 üzerinde sayıda olan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmada 25-34, 35-44 ve 45-60 yaş arasında olan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Okuryazar, ilköğretim ve lise düzeyinde eğitime sahip olan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmada çekirdek aile olarak, birkaç aile birlikte ve anne baba yanında yaşayan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmada 40.000 TL üzerinde tarımsal yıllık gelir düzeylerine sahip olan çiftçilerin sosyal sermaye boyutunun yıllık tarımsal yıllık gelirleri 40.000 TL altında olan katılımcılara göre daha yüksek düzeydedir.

Sosyal sermaye ve tarımsal destekler arasındaki ilişkiye baktığımızda, hipotezlerin test sonuçlarına göre iki konu arasında anlamlı bir ilişkinin, bir bağın var olduğu görülmektedir. Sosyal sermaye düzeyi yüksek olan çiftçilerin destek alan çiftçilerden oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla aralarındaki ilişkiye baktığımız zaman kalkınma ve büyüme gibi kavramlarında bu kavramlar ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Büyüme ve özellikle kırsal kalkınma konusunda sosyal sermaye ve tarımsal destekler ilişkisi önem arz etmektedir. Sosyal sermaye düzeyinin yüksek oluşu tarımsal desteklerden kaynaklıdır, sosyal sermaye düzeyi yüksek olan bir toplum büyüme ve kalkınma konusunda güçlüdür sonucuna varılmıştır.

Sonuçların yöneticilere, müdürlere, akademisyen ve bu konu ile ilgilenenler açısından fayda sağlamasını temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut M. U. (2015). *Türkiye' de Devlet ve Tarım İlişkisi*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Australian Government (2005). *Trends in Australian Agriculture*, Canberra.
- Australian Government (2014). *Australian Agricultural Productivity Growth Past Reforms and Future Opportunies*, Canberra.
- Artık S. (2014). *Türkiye'de Tarımsal Büyümenin Kaynakları: 1980-2010 Dönemi*, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Atabey T. (2014, Mart). *Gelir Vergisi Rehberi*, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 306.
- Akdeve E. & Karagöl E. T. (2013, Temmuz). *Geçmişten Günümüze Türkiye' de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 37, 329-350.
- Alp E. (2013). *Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Tarımı Destekleme Politikaları (Fındık Örneği)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Baştürk K. (2012). *Vergi Teşvik Politikası Ve Türkiye'de Ar-Ge Faaliyetlerine Yönelik Vergi Teşvikleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Berkeley E. S. U. (2007). *Externalies: Problems and Solitions*, Wrth Publishers, Public Finance and Public Policy, 2/e.
- Boulanger, P., Jomini, P., Zhang, X. G., Costa, C., & Osborne, M. *The Common Agricultural Policy and the French, European and World Economies*.
- Butler D. (1993). *Market Failures*, Student Economic Review, Vol. 7.
- Cengiz Ç. (2010). *Avrupa Birliği Tarım Politikalarında Reformlar Ve Sonuçları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Charles L. & There C. (2008). *History of Political Economy*, Duke University Press.
- Çakıcı S. (2013). *1950 - 1954 Arası Demokrat Parti'nin Tarım Politikası*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Çalışkan Ö. (2011, Haziran). *2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası: Avrupa Komisyonunun Reform Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 38, 137-164.
- Çatal F. M. (2010). *Devlet Teşvikleri ve Erzurum'da Tarihsel Bir Uygulama Örneği*,

- Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4.
- Daldal N. (2016). *Tarımsal Desteklemelere Üreticilerin Yaklaşımı: Tekirdağ Örneği*, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1990). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1996). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Değirmenci E. (2014). *Türkiye’ de Tarımsal Dönüşüm ve Yeniden Metalaşma*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2014). *Avustralya Ülke Bülteni*, İstanbul.
- Doğan C. (2013). *Dünya Bankası Kredileriyle Destekli Tarım Projelerinin Türk Tarımına Etkileri*, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan S. *Keynesyen Teori’ye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat*.
- Doğruel F. (1993). *Tarım Destekleme Politikaları ve Sonuçları: ABD, AT ve Türkiye*, İstanbul Ticaret Odası, 1993-29.
- Durmuş M. (2006). *Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği*, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cift: 17, Sayı: 59, ss. 65-97.
- Ekonomi Bakanlığı (2013). *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*, Ankara.
- European Parliament (2015). *Agriculture in Brazil and Relations With The EU*, Brussels.
- Erdoğan O. (2015). *Türkiye Ve Avrupa Birliğinde Tarım Politikaları Ve Tarımda Emeklilik Sistemi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Erdoğan M. R. (1970). *Türkiye’ de Tarımın Vergilendirilmesi ve Kalkınma*, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 30, Sayı 1-4.

- EU-CHINA (2010). *Agriculture in China: Between Self-Sufficiency and Global Integration*.
- European Commission (2010). *Public Goods and Public Intervention in Agriculture*, Rue Froissart, 36 – 1049.
- European Commission (2013). *Rural Development in The EU Statistical and Economic Information*, European Union.
- European Commission (2013). *The Common Agricultural Policy A Partnership Between Europe and Farmers*.
- Göker Z. (2008). *Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler*, Maliye Dergisi, Sayı155.
- Güney A. (2009). *İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri*, Kamu-İş Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 4.
- Güngören İ. (2013). *Türkiye’de Tarım İşletmelerine Verilen Devlet Yardım Ve Teşviklerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi Ve Muhasebeleştirilmesi: Uygulama*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (2016). *Bugem Faaliyetleri*, Ankara.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (2015). *Tarımsal Veriler*, Ankara.
- Halcombe R. G. (1997). *A Theory of the Theory of Public Goods*, Review of Austrian Economics, Value:10, no. 1-22.
- Hatunoğlu M. & Eldeniz F. (2012, Eylül). *2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları*, Sayıştay Dergisi, Sayı: 86
- Hayran S., (der.), (2013). *Türkiye’de Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi*, Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, 69-72.
- Higgs H. (2001). *The Physiocrats*, Batoche Books Limited, Canada.
- İpek S. & Çil G. Y. (2010). *Uluslararası Ticari Boyutuyla Organik Tarım ve Devlet Destekleri*, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1.
- İsel M. (2010). *AB Ortaklık Sürecinde Türkiye’nin Tarım Politikaları Ve Buna Bağlı Olarak Değişen Tarım Sigortalarının (Tarsim) İncelenip Değerlendirilmesi*, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Jahan S. (2014). *What is Keynesian Economics?*, Finance and Development.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara
- Karaaslan A. (1999). *Arz Yönlü İktisat Laffer Eğrisi ve İktisadi İstikrar Açısından Vergileme*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2.
- Karabıçak M. (2013). *Türkiye' de Uygulanan Ekonomik Teşvik Politikalarının Boyutu, Ulusal, Bölgesel ve Yerel Kalkınma Üzerine Olası Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 3, 263-280.
- Karakaya S. (2013). *Türkiye'de Tarımı Desteklemede Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının Etkinliği*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karayaz D. (2007). *Ortak Tarım Politikası: Polonya ve Türkiye*, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayam H. C. (1997). *Türkiye' de Tarım Politikaları (1928 – 1938)*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaygısız A. D. (2015). *Net Turizm Gelirleri ve Büyüme İlişkisi: Var- Model-Granger Nedensellik Analizi*, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, Sayfa: 155-164.
- Kemaneci A. (2015). *1950-1960 Yılları Arası Türkiye'de Tarım Politikaları*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kekeç H. M. (2015). *İhracata Yönelik Teşvik Politikaları: Seçilmiş Ülkelerde Teşvik Politikalarının Analizi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskinkılıç K. (2013). *Tarım Sigortacılığı: Dünya Ve Türkiye'deki Uygulamaların Değerlendirilmesi*, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kılıç A. (2015). *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları v Çorum İlinde Bir Uygulama*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Korkmaz V. (2015). *Tarım Ürünlerini Destekleme Politikaları: Türkiye ve AB Karşılaştırması*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kuru E. (2012). *Bölgesel Kalkınmada Yatırım Teşviklerinin Shift-Share Analizi*,

- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Küzeci U. (2011). *Türkiye’de Uygulanan Tarım Politikalarının Dış Ticaret Üzerine Etkileri*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Narin M. (2008). *Türkiye’ de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarında Değişim*, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Özel Sayı, 183-225.
- Noleppa S. (2013). *The Social, Economic and Environmental Value of Agricultural Productivity in The European Union*, Humbolt Forum For Agriculture, Berlin.
- OECD-FAO (2015). *Brazilian Agriculture: Prospects and Challenges*.
- Özalp B. (2014). *Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması Çerçevesinde İleri Tarım Müzakerelerindeki Gelişmeler Ve Türkiye Tarımı Üzerine Etkileri*, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özdemir Z. (1989). *Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları Ve Sonuçları*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt: 47, Sayı: 1, 4261-4279.
- Özdeğirmenci C. (2009). *Türkiye’de Özel Ormanların Ve Özel Ağaçlandırmanın Oluşumunda Teşvikler Ve Vergisel Teşviklerin Rolü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Öztürk, N. (2010). *Klasik ve Neoklasik İktisatta Gelir Bölüşümü*, Çalışma ve Toplum 1, 59-90.
- Peker H. S. (2015). *Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma*, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 1-12.
- Paçacı S. (2011). *Devlet Teşvikleri Ve Yardımları Standardına Göre Şirketlere Sağlanan Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Rancoglina A. (2006). *The Wealth Of Ideas A History Of Economic Thoughts*, Cambridge University Press, New York.
- Rothbard M. N. (1995). *Economic Thought Before Adam Smith*, Edward Elgar Publishing, Alabama.
- Rubin I. I. (1979). *A History Of Economic Thought*, Ink Links Ltd, London.
- Ünlüer M. (2014). *Eskişehir İli Tarım İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımının*

- Ekonomik Analizi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez F. (2006). *Devlet Teşvik ve Yardımlarının Muhasebeleştirilmesi*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 27, 125-140.
- Smith A. (1776). *Ulusların Zenginliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Şahinöz A. (2001). *Tarım Politikaları Ve Rekabet*, Peşembe Konferansları
- Tanzi V. (1997). *The Changing Role Of The State in The Economy: A Historical Perspective*, International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department, WP/97/114.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı (2012). ABD Ülke Raporu, Ankara.
- Topal M. H. (2006). *Uluslararası Kuruluşların Teşviklere Bakışı Ve Türk Teşviki*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Tunca H. (2012). *Türk Tarımının OECD Ülkeleri Karşısındaki Rekabet Gücü: Endüstriyel Verimlilik Analizi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türkey O. (1986). *Mikro İktisat Teorisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Türkoğlu E. (2015). *Küreselleşme ve Tarım Sektörü: Türkiye Örneği*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçınkaya N. Vd. (2006). *Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi*, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2.
- Yavan N. (2011). *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Yavan N. (2012). *Türkiye'de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz*, Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, 9-37.
- Yekan M. B. C. (2012). *Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamasının Analizi*, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız M. (2014). *Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinde Müzakere Süreci'nde Tarım ve Kırsal Kalkınma Başlığında Yaşanan Uyuşmazlıklar Üzerine Bir Araştırma*, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Yılmaz O. (2015). *Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye*, Adnan

- Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yücebaş R. (2014). *Arz Yanlı İktisat Bakış Açısıyla Kayıt Dışı Ekonomi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zeybek E. (2015). *Tarım Sektörü ve Tarım Politikaları İle İlgili Üretici Görüşleri: Tarsus Örneği*, Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Aydın.
- Zeybek E. (2012). *AB' ye Giriş Sürecinde Türk Tarımı*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Zhang L. X. (2003). *Agricultural and Rural Development in China*, Agricultural Development and The Opportunities For Aquatic Resources in China, 65, 1.

EKLER

EK-1: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı:

Bu anket çalışması Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme bölümünde hazırlanmakta olan Yüksek Lisans tez çalışmasında değerlendirilmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu araştırmada Konya bölgesinde ikamet eden, Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) Tarım Müdürlükleri aracılığı ile sağlamış olduğu tarımsal desteklerden yararlanan çiftçilerin, sosyal çevreyle olan ilişkileri ve güven düzeyleri gibi konular belirlenerek Sosyal Sermaye'yi ortaya çıkaran dinamiklerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler sadece akademik amaçla kullanılacaktır. İlginizden dolayı teşekkür ederiz.

Osman ÖZEL.

N.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi.

(osmanozelnerbakanunv@gmail.com)

A. Demografik Değişkenler:

A1. Cinsiyet: *Erkek* () *Kadın* ()

A2. Yaşınız: *16-24* () *25-34* () *35-44* () *45-60* () *61+* ()

A3. Medeni Durumunuz: *Evli* () *Bekar* ()

A4. Doğum Yeriniz:.....

A5. Kaç Yıldır Konya Bölgesinde Yaşıyorsunuz: *5 Yıldan Daha Az* () *5-10 Yıl* ()

11-15 Yıl () *16-20 Yıl* () *21 Yıl ve Üstü* ()

A6. Eğitim Durumunuz: *Okur-Yazar Değil* () *Okur-Yazar* () *İlkokul* ()

Ortaokul () *Lise* () *Yüksekokul* () *Üniversite* () *Lisansüstü* ()

A7. Mesleğiniz:.....

A8. Hane Nüfus Sayısı: *Yalnız Yaşıyorum* () *2 Kişi* () *3 Kişi ve Daha Fazla* ()

A9. Hane Tipi: *Çekirdek Aile* () *Birkaç Aile Birlikte* () *Anne-Baba İle* () *Diğer* ()

A10. Ailenizin Yıllık Tarımsal Geliri: *Tarımsal Gelirim Yok* () *10.000-20.000 TL* ()

20.001-30.000 TL () *30.001-40.000 TL* () *40.001 TL ve Üstü* ()

A11. Arazi Kullanım Biçimi: *Kendi Toprağını İşleme* () *Diğer* ()

A12. Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı mısınız? *Evet* () *Hayır* ()

A13. Sertifikalı Tohum Kullanıyor musunuz? *Evet* () *Hayır* ()

B. Alanla İlgili Sorular: (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum)

B1	İçinde bulunduğum toplumu ailem gibi güvenli hissedirim.	()
B2	Yaşadığım bölgenin güvenli olduğunu düşünürüm.	()
B3	Devlet kurum ve çalışanlarına her zaman güvenirim.	()
B4	Bölgesel kararlarda yöneticilere güvenirim.	()
B5	Herhangi bir konuda bilgiye ihtiyaç duyduğumda bunu nereden ve nasıl bulabileceğimi biliyorum.	()
B6	Herkesin hem fikir olduğu bir konuda eğer karşıt bir fikre sahipsem bunu açıkça dile getiririm.	()
B7	Yöneticilerimizin bölgemiz için çalıştığına inanıyorum.	()
B8	Son 3 yıl içerisinde bölgemiz adına yapılan bir girişimde yer aldım.	()
B9	Bölgemize bir yatırım yapılması amacıyla tüm bölge halkı bir araya gelip fikir paylaşımında bulunuruz.	()
B10	Toplumun bana gereken değeri verdiğini düşünüyorum.	()
B11	Bölgemizde bir sorun meydana geldiğinde, o sorunu çözmek için devlet ve bölge halkı işbirliği içerisinde hareket eder.	()
B12	Her gün gazete okuyorum.	()
B13	Haberleri her gün takip ediyorum.	()
B14	Genellikle radyo dinlerim.	()
B15	Haftada birkaç kez internetten faydalaniyorum.	()
B16	Haftada birkaç kez Toprak Mahsulleri Ofisini ziyaret ederim.	()
B17	Haftada birkaç kez İl/İlçe Tarım Müdürlüklerine ziyarette bulunurum.	()
B18	Konya bölgesine sunulan sağlık hizmetlerinden memnunum.	()
B19	Yerel organizasyonlara katılım komitesinde karar alıcı olduğumu düşünüyorum.	()
B20	Farklı yaşam biçimleri olan insanların arasında yaşamak hoşuma gider.	()
B21	Çevremde yaşayan farklı kültürlerden insanlarla iyi anlaşabileceğimi düşünüyorum.	()
B22	Konya milletvekillerinin mecliste haklarımızı koruyacağını düşünüyorum.	()
B23	Tarımsal desteklerin bölgemizde gelir artışı sağlayacağını düşünüyorum.	()
B24	Tarımsal desteklerin bölgemizde ki sosyal yaşamı olumlu etkilediğini düşünüyorum.	()
B25	Üreticilere hizmet veren kooperatifler ve kuruluşların başarılı olduğuna inanıyorum.	()
B26	Konya bölgesinde yaşamaktan memnunum.	()
B27	Çocuklarımın ve diğer aile fertlerimin yaşamlarını bu bölgede devam ettirmesini	()

	isterim.	
B28	Toprak Mahsulleri Ofisinin uygulamiş olduğu tarımsal teşvik ve destekleme politikalarından haberdarım.	()
B29	Sertifikalı tohuma verilen desteklerin, sertifikalı tohum kullanımımı arttırdı.	()
B30	TMO bir sonraki yıl ne kadar hububat üreteceğim konusunda güvenilir bilgi verir.	()
B31	TMO'nun bir önceki yıl belirlemiş olduğu fiyat üretim kararımı etkiler.	()
B32	TMO hasattan hemen sonra ürünü alır.	()
B33	Devlet hububat fiyatlarını açıklamayıp, piyasadan çekilir ise bu durum bizi olumsuz etkiler.	()
B34	TMO'nun piyasada hububat fiyatları üretici lehine belli bir düzeyin üzerine çıktığı zaman destekleme fiyatını açıklamadığı durumda ürünü farklı yollarla değerlendiririm.	()
B35	TMO'nun kaliteye dayalı (Protein Analizi) alım sistemine geçmesi ve bu şekilde hububat fiyatlarını belirlemesi bizi etkiler.	()
B36	TMO'nun Makbuz Senedi düzenleyerek Emanet Alım Uygulamasından memnunum.	()
B37	Devlet hububat fiyat destekleme alımlarına devam etmelidir.	()
B38	TMO'nun ödeme şeklinden memnunum.	()
B39	TMO destekleme fiyatları ekim yapılmadan önce belirlenmelidir.	()
B40	TMO'nun randevulu alım sisteminden memnunum.	()

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Konya/Beyşehir’ de doğdum. İlköğretim eğitimimi Çiçekler ve Aşağı Esence İlköğretim Okulu’nda tamamladıktan sonra lise eğitimimi Buca Hoca Ahmet Yesevi Lisesi’nde tamamladım. Lisans eğitimimi Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde tamamlayarak 2015 yılında mezun oldum. 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansa başladım.